

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Sociální práce – specializace Sociální práce s rodinou

Bc. Lucie Slepánková, DiS.

Životní styl klientek azylových domů pro matky s dětmi

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. et. Mgr. Ivana Olecká, PhD.

2022

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 30. 3. 2022

.....

Lucie Slepánková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. et. Mgr. Ivaně Olecké, PhD. za odborné vedení mé diplomové práce, za pomoc a cenné rady. Mé poděkování patří též sociálním pracovníkům/pracovnicím z azylových domů pro matky s dětmi za jejich čas a ochotu při zpracovávání výzkumné části práce. Dále bych chtěla poděkovat svým rodičům za trpělivost a podporu při studiu. Tato diplomová práce byla podpořena z projektu IGA-2021_CMTF_007.

Obsah

Úvod	5
1 Azylové domy pro matky s dětmi	7
2 Příčiny pobytu klientek v azylových domech pro matky s dětmi	14
2.1 Osamocené rodičovství.....	14
2.2 Domácí násilí	15
2.3 Ztráta bydlení – bezdomovectví.....	16
2.4 Problémy spojené s odlišným životním stylem	17
2.5 Nezaměstnanost	20
3 „Azylová turistika“	22
4 Sociální práce s klientkami azylových domů pro matky s dětmi.....	29
4.1 Individuální plánování	31
4.2 Motivační rozhovory.....	33
5 Metodologie výzkumu.....	39
6 Analýza dat.....	45
6.1 Azylová turistika v praxi.....	46
6.2 Příčiny azylové turistiky	50
6.3 Spolupráce sociálního pracovníka a klientky	61
6.4 Dlouhodobé setrvávání v azylovém domě pro matky s dětmi.....	70
6.5 Možnosti řešení azylové turistiky	71
6.6 Příběhy klientek	79
7 Diskuse	87
Závěr.....	97
Seznam odborné literatury.....	101
Seznam tabulek, obrázků.....	106
Seznam příloh.....	107
Přílohy	108

Úvod

Tématem diplomové práce je „životní styl klientek azylových domů pro matky s dětmi“. Když jsem přemýšlela, na jaké téma budu psát svou diplomovou práci, našla jsem v seznamu témat na daný akademický rok toto téma. Okamžitě mě nadchlo a věděla jsem, že je to téma, kterým se chci zabývat. Doufám, že vás nadchne stejně, jako nadchlo mě.

Mojí vizí je zaměřit se na problematiku azylové turistiky, ke které dochází v situacích, kdy klientky azylových domů pro matky s dětmi nejsou dlouhodobě schopny řešit nebo nechtějí řešit svoji nepříznivou sociální situaci a z tohoto důvodu opakovaně vyhledávají pomoc v azylových domech pro matky s dětmi. Samozřejmě si uvědomuji, že pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi vyhledávají i ženy, které potřebují krátkodobou podporu, aby stabilizovaly svoji životní situaci. Bohužel ve větší míře vyhledávají pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi ženy, jejichž životním stylem je právě azylová turistika.

Problematika azylové turistiky je aktuální téma, které je doposud skoro neprobádané. Černá (2019) zmiňuje, že k azylové turistice dochází, jelikož klientky nemají šanci najít bydlení, protože v České republice chybí sociální bydlení. Šimáček (2022) upozorňuje, že *„problém s dostupností bydlení začíná mít i střední třída, a to nejen s ohledem na zdražující energie. Právě proto nyní máme být mnohem lépe připraveni na podporu i těch, u kterých bychom to před lety nečekali. A pak jsou tu ti zranitelní, senioři, samoživitelé a lidé v sociálním vyloučení“*. Dle zprávy o vyloučení z bydlení z roku 2021 se v bytové nouzi nachází 35 000 až 63 000 domácností. Vzhledem k aktuálním situacím, jako je pandemie covid-19, ekonomická krize, energetická krize či bytová krize, lze v následujících letech očekávat, že problematika azylové turistiky se bude prohlubovat a zhoršovat.

Jak jsme již zmínili, problematika azylové turistiky je doposud téměř neprobádané téma, protože se jedná o poměrně nový jev, se kterým se sociální pracovníci v azylových domech pro matky s dětmi setkávají za posledních 10 let své praxe. Pojem azylová turistika také ani nenalezneme v odborné literatuře, avšak v odborné veřejnosti se jedná o běžně využívaný pojem. Tyto skutečnosti se tedy odrážejí i na počtu provedených výzkumů s touto problematikou, kterých není mnoho. Výzkumy týkající se azylové turistiky nalezneme zejména v kvalifikačních pracích, ale i ty se zabývají azylovou turistikou spíše okrajově.

Cílem diplomové práce je popsat, jaké zkušenosti mají sociální pracovníci v azylových domech pro matky s dětmi s azylovou turistikou, a pokusit se zprostředkovat tuto

jejich zkušenost čtenářům. Práce si též klade za cíl zjistit, jaké způsoby řešení této problematiky identifikují sociální pracovníci.

Problematika azylové turistiky do sociální práce nepochybně patří, protože právě sociální pracovníci v azylových domech pro matky s dětmi pomáhají klientkám v řešení jejich nepříznivé sociální situace. Dále se sociální pracovníci mohou zaměřovat na policy advocacy v sociální práci, tedy na ovlivňování tvorby politiky v České republice, a zasadit se o změnu potřebných zákonů.

Diplomová práce je sestavena ze dvou částí – teoretické a empirické. V teoretické části práce se zaměřuji na popsání azylových domů pro matky s dětmi a zmapování možných příčin azylové turistiky, jako jsou domácí násilí, ztráta bydlení, problémy spojené s odlišným životním stylem či nezaměstnanost. Dále se zaměřuji na popsání azylové turistiky a řešerši již provedených výzkumů s podobnou problematikou. V neposlední řadě se zaměřuji na popis sociální práce s klientkami v azylových domech pro matky s dětmi a využití metod sociální práce. V empirické části stanovuji cíle výzkumu, výzkumné otázky a výzkumný soubor. Vysvětluji sběr dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů a zpracování dat pomocí metody vytváření trsů. Dále uvádím analýzu dat a diskusi, ve které se zaměřuji na shrnutí výsledků výzkumu a porovnání s již realizovanými výzkumy. V samotném závěru práce odpovím na výzkumnou otázku a nastíním možnosti využití zjištěných výsledků.

1 Azylové domy pro matky s dětmi

Azylové domy pro matky s dětmi řadíme mezi služby sociální prevence, které napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, jež jsou jím ohroženy kvůli krizové sociální situaci, životním návykům, způsobu života vedoucímu ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňujícímu prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Služby sociální prevence mají za cíl napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů (zákon č. 108/2006 Sb., § 53). Pro účely této práce rozumíme nepříznivou sociální situací oslabení nebo ztrátu schopností řešit vzniklou situaci z důvodu krizové situace tak, aby toto řešení podporovalo sociální začlenění a ochranu před sociálním vyloučením (zákon č. 108/2006 Sb., § 3).

Matoušek (2008, s. 30) definuje azylové domy pro matky s dětmi jako zařízení pro ubytování matek s malými dětmi do 3 let věku, které se dostaly do nepříznivé sociální situace spojené se ztrátou bydlení a bez náhradního ubytování by nebyly schopny vychovávat své děti. Kozlová (2005, s. 30) zmiňuje, že klientky azylových domů pro matky se nachází v nepříznivé sociální situaci, již nejsou schopny bez cizí pomoci vyřešit. *„Obvyklými klientkami jsou matky dětí mladších než 3 roky, které byly ohrožovány manželem/partnerem nebo na ně působil jiný nepříznivý vliv, jenž přímo či nepřímo ohrožoval i jejich dítě. Zařízení tak poskytuje nejen ubytování, ale také i podporu matkám při výchově a péči o dítě“* (Matoušek a kol., 2007, s. 84). Dále azylové domy pro matky s dětmi poskytují klientkám systematické poradenství a někdy i terapeutické programy (Matoušek, 2008, s. 30).

Legislativní ukotvení azylových domů pro matky s dětmi můžeme najít v zákonu č. 108/2006 Sb. o sociálních službách v § 57. Tento zákon charakterizuje azylové domy jako pobytovou službu, která je poskytována na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení (zákon č. 108/2006 Sb., § 57).

Cílem azylových domů pro matky s dětmi je pomoci klientkám samostatně řešit vlastní nepříznivou sociální situaci a stát se nezávislými na systému sociální pomoci, popřípadě tuto závislost co nejvíce minimalizovat (Kozlová, 2005 str. 30). Podstatou služby je umožnit lidem v nepříznivé sociální situaci zůstat rovnocennými členy společnosti, zvyšovat nezávislost klientek na službě a umožnit jim začlenění a následné setrvání v rodinném prostředí (Šrajer, Musil, 2008, s. 58-59).

Cílovou skupinou azylových domů pro matky s dětmi jsou těhotné ženy starší 18 let a matky či otcové s alespoň jedním dítětem ve své péči. V některých případech mohou azylové domy pro matky s dětmi využít i celé rodiny s dětmi. Důležité je podotknout, že věk dětí není limitován věkovou hranicí 3 let, jak uvádí ve své definici Matoušek. S matkou mohou být ubytovány její děti do věku 18 let a více, jedná-li se o nezaopatřené děti, které se soustavně připravují na budoucí povolání. Věkový rozsah se může v konkrétních zařízeních lišit (vlastní analýza jednotlivých azylových domů pro matky s dětmi).

V České republice nalezneme 127 azylových domů, které se zaměřují na cílovou skupinu matky s dětmi, a 103 azylových domů, které přijímají i těhotné ženy. Pomoc cílové skupině otcové s dětmi poskytuje 62 azylových domů. Pouze 45 azylových domů se zaměřuje na zprostředkování pomoci celým rodinám s dětmi (azyláky.cz [online]). „V ČR jsou zřizovateli těchto zařízení církev, obce nebo orgány státu“ (Matoušek, 2008, s. 30). Za vhodné považujeme situovat azylové domy pro matky s dětmi do centra města tak, aby bylo možné zajištění lékařské péče, nákupu, kulturního vyžití atd. Je možné situovat domy i do okrajových částí města, je však nutné zajistit vhodné dopravní spojení, aby mohly být zajištěny všechny výše uvedené potřeby (Socioklub, 1997, s. 135).

Činnosti azylových domů pro matky s dětmi

Rozsah a forma pomoci a podpory poskytované v azylových domech pro matky s dětmi musí zachovávat lidskou důstojnost a dodržování lidských práv a základních svobod. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb klientek a musí na ně působit aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti a motivovat je k činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace (zákon č. 108/2006 Sb., § 2).

Mezi nejzákladnější činnosti azylového domu pro matky s dětmi řadíme poskytnutí základního sociálního poradenství; jedná se zejména o poskytnutí informací potřebných k řešení nepříznivé sociální situace (zákon č. 108/2006 Sb., § 37).

Dále zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách stanovuje základní činnosti azylových domů, které jsou podrobněji rozebrány ve vyhlášce 505/2006 Sb. Jedná se o:

- Poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy. Azylový dům pro matky s dětmi vytváří podmínky pro samostatnou přípravu nebo pomoc s přípravou stravy. Musí být zajištěna či poskytována strava odpovídající věku, zásadám zdravé výživy a potřebám dietního stravování.

- Poskytnutí ubytování. Doba ubytování zpravidla nepřevyšuje 1 rok. Azylový dům pro matky s dětmi vytváří podmínky umožňující celkovou hygienu, úklid, praní, žehlení atd.
- Pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Jedná se zejména o pomoc při obnově či upevňování kontaktů s rodinou, podporu sociálního začleňování klientek či uplatňování zákonných nároků a pohledávek (vyhláška 505/2006 Sb., § 22).

Všichni pracovníci v azylových domech pro matky s dětmi se snaží vytvářet bezpečné prostředí, které je důležité pro zachování sociálního fungování rodiny (Mašková, 2011, s. 44). Bartlettová (1970) definuje sociální fungování jako interakci mezi nároky prostředí a lidmi, tedy schopnost lidí zvládat požadavky prostředí (Navrátil, 2001, s. 12). Důležité je podotknout, že zařízení nesupluje domácí prostředí, ale vytváří přechodné zázemí, ze kterého by měly mít klientky snahu co nejdříve odejít (Mašková, 2011, s. 44). Dále pracovníci podporují klientky ve využívání běžně dostupných služeb, díky čemuž dochází k jejich začleňování do společnosti. Tato podpora vychází ze standardů kvality sociálních služeb, které uvádějí, že „*poskytovatel nenahrazuje běžně dostupné veřejné služby a vytváří příležitosti, aby osoba mohla takové služby využívat*“ (Standardy kvality sociálních služeb, standard č. 8). Ze strany azylových domů pro matky s dětmi jsou klientky podporovány v nezávislosti a soběstačnosti, čímž se předchází návyku na sociální službu, ale i izolaci klientek. Podporovány jsou zejména smysluplné vztahy v přirozeném prostředí klientek, tj. vztahy s rodinou či přáteli. Pomoc při obnově či upevnění kontaktů s rodinou je klientkám nabízena pouze v případě jejich zájmu. Důležité je však zmínit, že tyto vztahy jsou pro klientky velmi důležité, protože mohou být „záchranným kruhem“ po ukončení služby v případě další nepříznivé sociální situace (Mašková, 2011, s. 44). Veškerá činnost pracovníků je orientována k tomu, aby se klientka po nezbytně dlouhé době, kterou stráví v azylovém domě pro matky s dětmi, navrátila do běžného života (Navrátilová, 2013, s. 429).

Přijetí klientek do služby

Každý azylový dům pro matky s dětmi má své postupy a podmínky při přijímání klientek do služby. Následující text je výčtem podmínek, které se v jednotlivých službách shodovaly.

Nejprve je nutné, aby matka s dětmi kontaktovala azylový dům pro matky s dětmi a následně podala žádost o poskytnutí sociální služby sociálnímu pracovníkovi či vedoucímu azylového domu. Žadatelka je povinna doložit dokument s posudkem od praktického lékaře o zdravotním stavu svém i jejích dětí a potvrzení o možnosti pobytu dítěte v kolektivním zařízení, které nesmí být starší 3 dnů. Následně dojde na jednání se zájemkyní o službu, které je vedeno sociálním pracovníkem. Sociální pracovník se zájemkyní projednává její požadavky, očekávání a osobní cíle, které by vzhledem k jejím možnostem a schopnostem bylo možné realizovat prostřednictvím sociální služby (Standardy kvality sociálních služeb, standard č. 3). Při přijímání klientky do služby sociální pracovník azylového domu pro matky s dětmi spolupracuje se sociálním pracovníkem příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Navrátilová, 2013, s. 430). Jestliže zájemkyně splňuje všechny podmínky k přijetí do sociální služby, dojde k uzavření smlouvy o poskytnutí sociální služby. Jak jsme již výše zmínili, azylový dům pro matky s dětmi je pouze na přechodnou dobu, délka ubytování zpravidla nepřesahuje 1 rok. S klientkami je smlouva o poskytování sociální služby sepsávána zpravidla na kratší období, aby klientka byla motivována svoji nepříznivou sociální situací řešit (Mašková, 2011, s. 45).

Doba pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi může být prodloužena jen ve výjimečných případech a z opravdu závažných důvodů, o tomto prodloužení rozhodne vedoucí azylového domu pro matky s dětmi (Simonidesová, 2015, s. 35). Součástí smlouvy o poskytnutí sociální služby je i souhlas s domovním řádem azylového domu pro matky s dětmi, o kterém se zmíníme později. Jestliže zájemkyně nespĺňuje podmínky k přijetí do sociální služby, sociální pracovník postupuje dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, který stanovuje důvody k odmítnutí poskytnout sociální službu. Jedná se o následující důvody:

- Azylový dům pro matky s dětmi neposkytuje sociální službu, o kterou zájemkyně žádá, a to i s ohledem na vymezení okruhu osob viz výše, cílová skupina azylových domů pro matky s dětmi.
- Azylový dům pro matky s dětmi nemá dostatečnou kapacitu k poskytnutí sociální služby. Výjimka nastává v situaci, kdy těhotná žena či matka s dětmi přichází

do azylového domu pro matky s dětmi v opravdu závažné nepříznivé sociální situaci, která vyžaduje okamžité řešení: jedná se například o situace domácího násilí. Tyto klientky vyžadují okamžitou krizovou intervenci a pro takové případy jsou v azylových domech pro matky s dětmi vytvořena krizová lůžka. Délka ubytování v krizových pokojích nepřesahuje 4-5 dní (Simonidesová, 2015, s. 35-36).

- Zdravotní stav zájemkyně vylučuje poskytnutí sociální služby. Vyhláška č. 505/2006 Sb., § 36 vymezuje tyto zdravotní stavy následovně: zdravotní stav zájemkyně vyžaduje poskytnutí ústavní péče ve zdravotnickém zařízení; zájemkyně má akutní infekční onemocnění; chování zájemkyně z důvodu duševní poruchy by závažným způsobem narušovalo kolektivní soužití.
- Azylový dům pro matky s dětmi vypověděl v době kratší než 6 měsíců před touto žádostí smlouvu o poskytnutí sociální služby z důvodu porušování povinností vyplývajících ze smlouvy (zákon č. 108/2006 Sb., § 91).

Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 76, klientky azylových domů pro matky s dětmi za poskytování sociální služby hradí ubytování a stravu v rozsahu stanoveném smlouvou. Maximální výši úhrady stanovuje vyhláška č. 505/2006 Sb. Maximální výše úhrady za ubytování činí 100 Kč/den za klientku a 70 Kč/den za dítě (vyhláška č. 505/2006 Sb., § 22). Tato úhrada nemůže pokrýt všechny náklady na pobyt klientky v azylovém domě pro matky s dětmi, ale pro další psychosociální vývoj klientky je nutné ji zapojit do spolufinancování pobytu (Socioklub, 1997, s. 136).

Provozní podmínky azylových domů pro matky s dětmi

Po podpisu smlouvy o poskytování služby je klientce přidělen pokoj a klientka se zavazuje dodržovat domovní řád.

Azylový dům pro matky s dětmi poskytuje klientce samostatný pokoj s kuchyňským koutem a sociálním zařízením (Matoušek, 2008, s. 30). „Z dispozičních nebo finančních důvodů je možné volit i alternativu společných sociálních zařízení a kuchyní, ale toto uspořádání bývá zdrojem zbytečných sporů mezi matkami.“ (Socioklub, 1997, s. 135). Další prostory jako herna pro děti, prádelna, počítačová místnost či společenská místnost atd. bývají společné pro všechny klientky (Socioklub, 1997, s. 135).

Pro provoz azylového domu pro matky s dětmi je nutné zajistit nepřetržitou službu. Všechny azylové domy pro matky s dětmi mají svůj domovní řád, který je koncipován ve

prospěch dětí a musí jej dodržovat všechny klientky, zaměstnanci, ale také návštěvy (Socioklub, 1997, s. 136). V případě porušení domovního řádu ze strany klientky může dojít k ukončení poskytování sociální služby.

Domovní řád vymezuje místo a dobu přijímání návštěv, návštěvy jsou nejčastěji přijímány ve společenské místnosti, výjimečně na pokoji klientky (Socioklub, 1997, s. 136). Přístup návštěv je regulován (Matoušek, 2008, s. 30). Klientka má možnost požádat o zamezení návštěv osob, se kterými se stýkat nechce, tato možnost však není povolena u zákonného zástupce nezletilého dítěte (Socioklub, 1997, s. 136). Na pracovníky azylového domu pro matky s dětmi je pak kladena zodpovědnost toto přání respektovat a zajistit bezpečí klientek (Špatenková a kol., 2004, cit. dle Frančeková, 2016, s. 44). Pro dobrý chod azylového domu pro matky s dětmi je vhodné sledovat příchody a odchody klientek, které se evidují pomocí zápisů do knihy příchodů a odchodů. Klientka by měla uvést přesnou dobu odchodu a předpokládaný čas návratu, dále místo, kde se bude zdržovat, a zda bere dítě s sebou, případně kdo o něj bude pečovat (Socioklub, 1997, s. 136). V zájmu dětí je nutné, aby byl v azylových domech pro matky s dětmi stanoven denní a noční klid vyhovující malým dětem. Tomuto požadavku se pak musí podřídit všechny klientky, zaměstnanci i návštěvy (Socioklub, 1997, s. 137).

Ukončení služby

Každý azylový dům pro matky s dětmi má své postupy při ukončování poskytování služby. Následující text je výčtem postupů, které se v jednotlivých službách shodovaly.

Odstoupit od smlouvy o poskytování sociální služby mohou obě smluvní strany, jak klientka, tak i azylový dům pro matky s dětmi. Výpověď je nutné podat vždy v písemné podobě.

Klientka může odstoupit od smlouvy o poskytování sociální služby bez udání důvodu. Smlouvu může vypovědět okamžitě, podmínkou však jsou zaplacené úhrady za pobyt v azylovém domě pro matky s dětmi a řádné předání obývaného pokoje.

Azylový dům pro matky s dětmi může odstoupit od smlouvy o poskytování sociální služby z následujících důvodů:

- Jestliže klientka hrubě nebo opakovaně porušuje povinnosti vyplývající ze smlouvy o poskytování sociální služby, domovního řádu či vnitřních pravidel azylového domu

pro matky s dětmi. Za hrubé porušení povinností se považuje zejména nezaplacení úhrad za službu.

- Zhoršení zdravotního stavu klientky, které vyžaduje odbornou zdravotnickou péči či pobyt ve zdravotnickém zařízení.
- Jestliže klientka nevyužívá pokoj ke svému účelu a déle než 14 dní se zdržuje jinde; za pobyt jinde se nepovažuje pobyt v nemocnici a lázních či rekreace.
- Jestliže je klientka neohlášeně nepřítomna minimálně po dobu 7 dnů.

Výpovědní lhůta ze strany azylového domu pro matky s dětmi činí 7 dní, výpovědní lhůta se začíná počítat prvním dnem, kdy byla výpověď klientce doručena. Výpovědní lhůta se může v jednotlivých azylových domech pro matky s dětmi lišit.

Matoušek (2008, s. 30) ve své definici azylových domů pro matky s dětmi zmiňuje, že *„ukončení pobytu je komplikováno – stejně jako u jiných osob bez přístřeší – nedostatkem sociálních bytů“*.

2 Příčiny pobytu klientek v azylových domech pro matky s dětmi

V životě každého jedince mohou nastat situace, které není schopný zvládnout a vyřešit sám bez pomoci druhých. Právě takové situace mohou vést k vyhledání azylových domů pro matky s dětmi. Lze mezi ně zařadit například osamocené rodičovství, domácí násilí, ztrátu bydlení, problémy spojené s odlišným způsobem života či nezaměstnanost, která je spojená s finančními problémy. Nyní se k jednotlivým situacím vyjádříme obsírněji.

2.1 Osamocené rodičovství

Dle zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, § 7, za osamocené rodiče považujeme rodiče, který je svobodný, ovdovělý nebo rozvedený, pokud nežije s druhem či družkou. Dle Kodymové a Koláčkové (2010, s. 44) je nejčastějším případem osamocené rodiče rozvedená žena žijící s nezletilými dětmi. Rozvod chápeme jako právní ukončení manželství, kterému předchází rozpad vztahu. Průběh rozvodu je často pro všechny účastníky traumatizující a způsobuje mimo jiné narušení fungování rodiny a výchovy dětí, dále se významně projeví na změně v ekonomickém a sociálním postavení rodiny a způsobu života některých členů. Nejčastější příčinou rozvodů jsou rozdíly povah a zájmů, nevěra či alkoholová závislost (Piler, 2010, s. 21-26).

„Osamocené rodičovství přináší vážný a mnohdy podceňovaný společenský problém, který se v podobě psychické, případně ekonomické zátěže může přenášet i do další generace. Osamocení rodiče jsou – na rozdíl od úplných rodin – častěji ohroženi nezaměstnaností, nedostatečným přístupem k přiměřenému bydlení, sociální izolací, chudobou či sociálním vyloučením.“ (Kodymová, Koláčková, 2010, s. 44). Matějček (1988) uvádí, že osamocené rodičovství ohrožuje dvě základní funkce rodiny: zajištění citového zázemí všem členům rodiny a přípravu dětí pro život ve společnosti. Ohrožení spočívá v nedostatku volného času osamocené rodiče, který může být natolik zaneprázdněn vlastní prací a péčí o domácnost, že na učení, povídání a hraní s dětmi nezbyvá mnoho času. Nedostatek volného času osamocené rodiče může vést až k sociální izolaci a omezení sociálních kontaktů na styky pracovní a příbuzenské. Se sociální izolací úzce souvisí ekonomická stránka osamocené rodičovství, rodiče si často nemohou dovolit hradit volnočasové aktivity jak pro děti, tak pro sebe, nebo platit hlídání pro děti (Kodymová, Koláčková, 2010, s. 45-47).

Jak jsme již zmínili, rozvod manželů má významný vliv na ekonomické postavení rodiny. Ekonomické znevýhodnění osamělých rodičů vzniká v důsledku nízkého sociálního statusu, a to nejen na základně nižších příjmů, ale také kvůli vyššímu počtu dětí. Problémem

je mimo jiné nedobytnost výživného na nezletilé děti, která ohrožuje uspokojování základních životních potřeb neúplných rodin (Kodymová, Koláčková, 2010, s. 44-46). Vymáhání výživného na nezletilé děti je častým cílem individuálního plánu klientek, o kterém se zmíníme v podkapitole 4.1. Chudoba neúplných rodin může nadále také ovlivnit kvalitu vzdělání dětí, jelikož rodiče si nemohou dovolit zaplatit knihy, školní výlety či doučování, které by dítěti mohlo pomoci ve studiu (Kodymová, Koláčková, 2010, s. 46).

2.2 Domácí násilí

Dle Schneidera je domácí násilí „*nejrozšířenější formou násilí vůbec, přičemž je současně formou nejméně kontrolovanou a co do své frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou*“ (Čírtková, Vitoušová, 2010, s. 227).

Domácí násilí můžeme definovat jako zneužití postavení a moci. Projevuje se nepřiměřenými požadavky, vynucováním podřízenosti oběti a kontroly nad jejím životem (Vágnerová, 2008, s. 633). Domácí násilí zahrnuje všechny formy fyzického, sexuálního a psychického týrání, včetně pohrůzek použití tohoto násilí. Může mít rozmanité podoby: jedná se například o hrubé nadávky, stálé kritizování, ponižující nadávky, zesměšňování, podrážování sebedůvěry, omezování osobní svobody, ekonomické vydírání či vyhrožování tělesným ublížením i přímé tělesné ubližování (Čírtková, Vitoušová, 2010, s. 227).

Charakteristické rysy domácího násilí:

- Opakování.
- Dlouhodobost.
- Stupňování.
- Téměř každodenní přítomnost.
- Odehrává se v soukromém prostoru (Čírtková, Vitoušová, 2010, s. 227).

Jedná se o donucovací chování jednoho partnera užívané k ovládnutí druhého partnera. Nejčastěji jde o násilí páchané muži vůči ženám, někdy i vůči dětem či prarodičům. Domácí násilí se s vyšší pravděpodobností vyvine ve vztahu, který jeden z partnerů chce udržet jako cosi výlučného a uzavřeného. V tomto vztahu pak uplatňuje nárok na kontrolu toho, s kým a kdy se partner stýká. Ve společnosti pak násilník dokáže působit jako tolerantní a pozorný partner, naopak doma se jeho chování zásadně změní. Násilník si

zakládá na tradičním rozdělení mužských a ženských rolí; tvrdě vyžaduje, aby partner dělal to, co „má“; často na oběť žárlí (Čírtková, Vitoušová, 2010, s. 227-228).

Závažnost domácího násilí můžeme vidět zejména na následcích. Narušení pocitu bezpečí v rodině může způsobit velmi vážná a dlouhodobá psychická poškození vedoucí až k neurotickým a psychosomatickým onemocněním, fobiím, suicidálnímu jednání nebo také k neschopnosti někomu důvěřovat a budovat úzký vztah (Čírtková, Vitoušová, 2010, s. 228). Velmi závažné následky domácího násilí můžeme vidět na dětských obětech. Domácí násilí může u dětí mít za následek syndrom CAN tedy syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Syndrom CAN lze definovat jako „*poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoliv nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby*“ (Vágnerová, 2008, s. 593). Jedná se o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem, které mohou vzniknout následkem ubližování nebo nedostatkem péče, kdy dítě trpí zanedbáváním důležitých životních potřeb (Vágnerová, 2008, s. 593).

Existuje mnoho organizací, které pomáhají obětem domácího násilí, mezi nejznámější patří Bílý kruh bezpečí. Tato organizace nabízí nejen právní, psychologické a sociální poradenství, ale také praktické rady a informace (Bílý kruh bezpečí, nedatováno, [online]).

2.3 Ztráta bydlení – bezdomovectví

Bezdomovectví považujeme za sociální jev, který je podmíněn několika faktory a představuje krajní podobu sociálního vyloučení (Schwarzová, 2010, s. 315). Bezdomovectví je nejčastěji následkem rozpadu rodiny, tento rozpad je mnohdy způsoben nezaměstnaností jednoho z členů rodiny, závislostí na návykových látkách či „pouhým“ nesouladem povah a zájmů mezi manželi (Matoušek, 2008, s. 31), další velmi častou příčinou bezdomovectví je ztráta zaměstnání (Průdková, Novotný, 2008, s. 16).

Faktory ovlivňující ztrátu bydlení:

- Objektivní faktory – tyto faktory jsou výsledkem interakce ekonomické a politické situace v zemi a celkově společenského klimatu. Příkladem je vysoká míra nezaměstnanosti, chudoba či finanční dostupnost bydlení atd.
- Subjektivní faktory – tyto faktory zahrnují materiální, vztahové a osobní podmínky jednotlivců a rodin. Pod materiálními podmínkami si můžeme představit nízký

příjem, ztrátu zaměstnání, zadluženost atd. Vztahové podmínky zahrnují nefunkční rodinu, manželské konflikty, absenci rodinného zázemí a narušené vztahy. Do osobních faktorů řadíme tělesná či duševní onemocnění, traumata, jako je sexuální zneužívání, týrání, závislosti na návykových látkách atd. (Průdková, Novotný, 2008, s. 15-16).

Jak jsme již zmínili v kapitole 1, azylové domy pro matky s dětmi jsou určeny pro matky s dětmi, které se dostaly do nepříznivé sociální situace spojené se ztrátou bydlení. Jednou z příčin vedoucích k vyhledání azylového domu pro matky s dětmi mohou být nízké příjmy klientky. Z osob s nízkými příjmy, které si nemohou dovolit platit komerční bydlení, se stávají neplátcí nájemníci, což vede k vypovězení smlouvy ze strany pronajímatele a ke ztrátě bydlení (Schwarzová, 2010, s. 318).

Faktory ovlivňující ztrátu bydlení spolu úzce souvisejí a často se k nim přidávají další příčiny, které klientkám azylových domů pro matky s dětmi stěžují návrat k běžnému způsobu života.

2.4 Problémy spojené s odlišným životním stylem

Problémy spojené s odlišným životním stylem jednoho člena rodiny mohou vést k nutnosti vyhledat odbornou pomoc. Pro účely diplomové práce mezi tyto problémy řadíme alkoholovou závislost, drogovou závislost a patologické hráčství.

Závislost můžeme definovat jako stav, ve kterém není člověk schopen obejít se bez určité látky případně činnosti (Matoušek, 2008, s. 254). „*Syndrom závislosti lze definovat jako soubor psychických (emočních, kognitivních a behaviorálních) a somatických změn, které se vytvoří jako důsledek opakovaného užívání psychoaktivní látky*“ (Vágnerová, 2008, s. 548). Závislost můžeme chápat jako životní styl, jehož preference jsou zaměřeny na získání této látky (Vágnerová, 2008, s. 548).

Příčiny vzniku závislosti mohou být ovlivněny genetickými dispozicemi, psychickými faktory, ale také především sociálními faktory, mezi které řadíme vliv rodiny, vliv sociální skupiny, vliv životního prostředí, nižší úroveň vzdělání či sociální deprivaci – nezaměstnanost (Vágnerová, 2008, s. 550-554).

Syndrom závislosti se projevuje specifickými příznaky, které mohu přetrvávat až po dobu 12 měsíců:

- Silná touha nebo pocit nutkání získat látku.

- Zhoršená schopnost sebeovládání a kontroly ve vztahu k užívané látce.
- Abstinenční syndrom.
- Růst tolerance, kdy člověk potřebuje stále větší množství dávky či častější užívání.
- Potřeba konzumace látky přetrvává, přestože si jedinec uvědomuje její škodlivé účinky.
- Potřeba látky převyšuje nad ostatními potřebami a zájmy (Vágnerová, 2008, s. 548-549).

Alkoholová závislost

V naší společnosti je alkohol nejčastěji užívanou návykovou látkou, se kterou se pojí i společenské konvence, z čehož vyplývá, že je společností tolerována (Vágnerová, 2008, s. 555).

Alkoholovou závislost můžeme definovat jako touhu požívat alkohol, kterou jedinec nemá pod kontrolou. Tato touha mu ztěžuje život, ovlivňuje jeho vztahy, práci, zájmy, ale také jeho zdravotní stav (Matoušek, 2008, s. 23). Závislost vzniká následkem dlouhodobého a pravidelného nadužívání alkoholu. Závislost na alkoholu může být psychická – jedinec tímto jednáním řeší problémy, a biologická – projevuje se abstinčním syndromem (Vágnerová, 2008, s. 555). Závislost je obvykle spojena se zvyšující se tolerancí na danou látku, tedy závislý jedinec musí požít větší množství látky, aby dosáhl stejného účinku jako dříve (Matoušek, 2008, s. 23).

Problematika závislosti na alkoholu se týká převážně mužů, i když množství závislých žen stoupá. V současnosti je poměr mužů a žen závislých na alkoholu 4:1. Ženy mají větší tendence k závislosti na jiných látkách, zejména na lécích (Vágnerová, 2008, s. 550).

„Člověk závislý na alkoholu devastuje svou rodinu materiálně, sociálně i psychicky“ (Vágnerová, 2008, s. 570). V důsledku závislosti dochází k postupnému narušení rodinných vztahů až k rozpadu vztahů a ke změně rodinných rolí. Alkoholik se nechová tak, jak požaduje jeho role, neplní své povinnosti a chová se bezohledně k partnerovi a dětem. Závislý jedinec lže a nedodrží sliby, a ztrácí tak své postavení, prestiž a úctu. Alkoholici jsou nespolehliví, bývají více podezíraví a nedůvěřiví a partnerský vztah tak narušují žárlivými scénami, které rozvíjejí bez ohledu na skutečnost. Postupně se stávají nenáviděnými a opovrhovanými, protože narušují rodinnou pohodu, a proto o ně nikdo nestojí, nanejvýš se ho bojí (Vágnerová, 2008, s. 570).

„Alkoholismus je spojen se ztrátou pracovního výkonu, následnou ztrátou pracovních dovedností a zejména návyků potřebných k výkonu řádného a trvalého povolání.“ (Fischer, Škoda, 2008, s. 154). Z tohoto důvodu se závislost na alkoholu stává ekonomicky zatěžující a zvyšuje se tak riziko materiální nouze celé rodiny. Alkoholik svým jednáním snižuje sociální status celé rodiny, která je kvůli němu stigmatizována (Vágnerová, 2008, s. 571).

Drogová závislost

„Drogová závislost vzniká mnohem rychleji než závislost na alkoholu“ (Vágnerová, 2008, s. 561). Jedná se o proces komplexní přeměny v oblasti somatické, psychické i sociální. Droga má určité fyziologické a psychické účinky, které vedou jedince k opakovanému užívání a následné závislosti na dané látce. Podobně jako u alkoholové závislosti je i drogová závislost spojená se zvyšující se tolerancí na danou látku (Vágnerová, 2008, s. 561).

Problematika závislosti na drogách se týká převážně mladých lidí, kteří v důsledku závislosti nezískali žádnou profesní kvalifikaci (Vágnerová, 2008, s. 569).

Důsledky závislosti na drogách jsou obdobné jako u závislosti na alkoholu, mají tedy dopad na rodinu, zaměstnání a interakci s okolím. Oproti závislosti na alkoholu dochází k negativním důsledkům mnohem rychleji, společnost k užívání drog není tak tolerantní, jako je k užívání alkoholu: tolerance je téměř nulová. Závislost na drogách vede velmi často sekundárně k delikventnímu a kriminálnímu jednání (Fischer a Škoda, 2008, s. 156). V naší společnosti jsou silné tendence drogově závislé jedince stigmatizovat a sociálně izolovat (Vágnerová, 2008, s. 573).

Chování drogově závislého jedince je pro jeho okolí nepřijatelné, jedinec přestává respektovat normy stanovené společností, neplní své povinnosti, přestává chodit do zaměstnání a stává se tak nespolehlivým, sobeckým a necitlivým (Vágnerová, 2008, s. 575). *„Nejdůležitějším se pro něj stává droga a všechno ostatní přestává mít smysl“* (Vágnerová, 2008, s. 575). V důsledku závislosti dochází k neschopnosti navázat a udržet jakýkoliv vztah (Vágnerová, 2008, s. 575).

Patologické hráčství

Patologické hráčství můžeme charakterizovat nadměrným zaujetím hrou a nutkáním ke hře, bez ohledu na nežádoucí následky. U patologického hráčství nejde pouze o hru jako aktivitu, ale o hru jako předpoklad zisku a výhry bez vynaložení vlastního úsilí. U závislého hráče se výhra stává dominantním motivem, nepřipouští si, že pravděpodobnost velké výhry je velmi nízká (Vágnerová, 2008, s. 579-580).

Patologické hráčství je finančně velmi náročné, hráč si nepřipouští fakt, že svým jednáním škodí sobě, ale především své rodině. Hráč se o penězích nejdříve nezmiňuje, ale později před rodinou přiznává míru své zadluženosti (Matoušek, 2003, s. 131). Může také docházet k tomu, že hráč své rodině a přátelům lže; podvádí je; půjčuje si od nich peníze, které nevrací; krade jejich věci atd. (Vágnerová, 2008, s. 586).

Závislost na hře ohrožuje profesní roli jedince, jelikož dochází ke zhoršení výkonu a motivace k práci, což může vést až k tomu, že hráč přestane chodit do práce úplně. Změna nastává i v chování hráče, kdy hráč ztrácí zábrany, přestává respektovat základní sociální normy a hodnoty. Dochází ke změně hodnotového systému, jedinou osobně významnou potřebou se stává hra a všechno ostatní ztratí svůj původní význam (Vágnerová, 2008, s. 580-585).

Patologické hráčství má na vztahy závislého člověka podobný vliv jako alkoholová či drogová závislost (Matoušek, 2003, s. 131). Závislost vede k narušení mezilidských vztahů, jelikož potřeba hrát dostává větší hodnotu než citový vztah, dochází tak k emočnímu oploštění, bezohlednosti a ztrátě zájmu o blízké. (Vágnerová, 2008, s. 586).

2.5 Nezaměstnanost

Podle Mezinárodního úřadu práce v Ženevě považujeme za nezaměstnaného uchazeče, který není v pracovním nebo obdobném vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost ani se soustavně nepřipravuje na výkon budoucího povolání a požádal o zprostředkování zaměstnání příslušný úřad práce (Kodymová, Koláčková, 2010, s. 299).

Ztráta zaměstnání se pojí se změnou sociálního statusu, životní úrovně či sociální rolí nezaměstnaného. Nezaměstnaným může hrozit sociální izolace či sociální selhání, které má vliv nejen na nezaměstnaného, ale na celou jeho rodinu (Kodymová, Koláčková, 2010, s. 304). Ztráta zaměstnání jednoho z členů rodiny představuje zátěžovou situaci pro celou rodinu, při které dochází k nárůstu napětí a rizika konfliktů, eventuálně k domácímu násilí.

Nezaměstnanost může vést až ke krizi, která následně vede k rozpadu rodiny (Vágnerová, 2008, s. 745-746).

V rodině nezaměstnaného dochází k následujícím změnám:

- Změna ve vztazích mezi rodinnými příslušníky.
- Změna sociálního statusu (například nezaměstnaný otec ztratí svou dominantní roli, kterou získává jiný, ekonomicky aktivní člen rodiny).
- Narušení stereotypu rodinného života (například rušivý vliv trvalé přítomnosti nezaměstnaného v domácnosti).
- Narušení rodinných zvyků zejména vlivem nedostatku finančních prostředků.
- Sociální izolace a omezování kontaktů (Vágnerová, 2008, s. 745-746).

Nezaměstnanost představuje značné riziko zejména u osamocených rodičů, kde se případná chudoba nedotkne pouze osamoceního rodiče, ale také dětí. Na trhu práce je osamocení rodič pro zaměstnavatele neatraktivní. Osamocení rodiče tak kromě finanční podpory potřebují služby, které jim umožní lepší skloubení profesního a rodinného života (Kodymová, Koláčková, 2010, s. 46).

Jak jsme již zmínili, při nezaměstnanosti trpí rodina zejména po ekonomické stránce, což v dlouhodobém horizontu může vést až k exekucím či ztrátě bydlení.

3 „Azylová turistika“

Nepříznivé sociální situace, kterými jsme se zabývali v předchozí kapitole, mohou život klientce ovlivnit natolik, že není schopna je vyřešit i přes fakt, že je jí pomáháno ze strany sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi. V takovém případě dochází k dlouhodobému setrvávání v azylovém domě či opakovanému vyhledávání této služby. Tento jev nazýváme „azylovou turistikou“. Jedná se poměrně o nový jev, se kterým se sociální pracovníci v azylových domech pro matky setkávají až v posledních 10 letech své praxe.

Jak jsme již zmínili v kapitole 1, dle vyhlášky č. 505/2006 Sb. doba ubytování v azylovém domě pro matky s dětmi zpravidla nepřevyšuje 1 rok. Za tuto dobu by měla být klientka schopna svoji nepříznivou sociální situaci alespoň částečně vyřešit. To se bohužel vždy nedaří, proto se můžeme při práci v azylovém domě pro matky s dětmi často setkat s tzv. azylovou turistikou. Klientka po vypršení roční smlouvy přechází do dalšího azylového domu pro matky s dětmi, kde může zůstat další rok, a po každém dalším roce se situace opakuje (Kopřivová, 2010, s. 21). Není tedy výjimkou, že matka se svými dětmi „putuje“ dva roky i déle po různých azylových domech pro matky s dětmi. Dle Jelínkové a Vašutové (2017, s. 39) vytváří tzv. „azylová turistika“ pro klientky „bludný kruh“ a může být znakem, že se „stejně nic nezmění“. Většinou se jedná o klientky, které jsou na rodičovské dovolené nebo pobírají dávky v hmotné nouzi, ženy s nižším vzděláním, minimálními pracovními návyky, které přebírají model z rodiny, kde všichni její členové žijí ze sociálních dávek. Tak vzniká kruh závislosti na sociálních službách, protože komerční bydlení je pro klientky téměř nedosažitelné, jelikož nemají dostatek peněz na kauci a systém sociálního bydlení stále nefunguje (Jelínková, Vašutová, 2017, s. 39).

Abychom mohli problematiku azylové turistiky lépe pochopit, je nutné prostudovat již realizované výzkumy se zaměřením na podobnou problematiku. Pro rešeršní potřeby diplomové práce byly využity databáze Google Scholar, NUŠL – Národní úložiště šedé literatury a EBSCO. Jako klíčové slovo pro vyhledávání relevantních výzkumů byl využit pojem „azylová turistika/shelter tourism“. Pojem „azylová turistika“ není v odborné literatuře definován, avšak odborná veřejnost jej užívá běžně. Jak jsme již zmínili, azylová turistika je poměrně novým jevem, což se odráží na počtu provedených výzkumů. Výzkumy nalezneme zejména v kvalifikačních pracích, které navíc problematiku azylové turistiky

zmiňují pouze okrajově, takže jsme se rozhodli představit závěry výzkumů, které se na danou problematiku zaměřují.

Nejprve se zaměříme na výzkum, který prováděla ve své diplomové práci Bulvová (2012). Cílem jejího výzkumu bylo zjistit, jak matky-samoživitelky, které využívají sociální služby azylového domu, řeší svoji současnou situaci. Bulvová zvolila jako komunikační partnerky klientky azylového domu pro matky s dětmi v Koclířově. Z tohoto výzkumu vyplývá, že azylová turistika je velmi častý jev. Z 5 komunikačních partnerek měli 4 komunikační partnerky zkušenost s opakovaným pobytem v azylovém domě pro matky s dětmi (Bulvová, 2012, s. 97). Jedna z komunikačních partnerek „*využívá tuto formu sociální pomoci poprvé, z pobytu měla strach, ale hodnotí ho velmi kladně. Ale ani ona neví, co bude dál, a pohrává si s myšlenkou, že půjde se synem opět do azylového zařízení*“ (Bulvová, 2012, s. 97). Další z komunikačních partnerek využívá službu tak, že „*putuje mezi dvěma stále stejnými azylovými domy, a to již několik let. Říká, že je takhle spokojená a spokojené jsou i její děti, které si už zvykly*“ (Bulvová, 2012, s. 97).

Dále Rálišová (2015) ve své absolventské práci realizovala výzkum s cílem zjistit, jak sociální pracovníci vnímají opakované pobyty klientů v azylovém domě a jakým způsobem opakovaný pobyt ovlivňuje jejich novou spolupráci. Na základě závěrů práce můžeme říct, že všichni 3 komunikační partneři se za svou praxi setkali s opakovaným pobytem klientek v azylovém domě pro matky s dětmi. Rálišová zvolila jako komunikační partnery sociální pracovníky azylových domů pro matky s dětmi nacházející se v kraji Vysočina. I z tohoto výzkumu vyplývá, že azylová turistika je velmi častý jev. Jeden z komunikačních partnerů uvádí, že „*opakované pobyty nebývají nijak výjimečné*“ (Rálišová, 2015, s. 30), další komunikační partner dodává, že „*nejčastěji se jedná o dva pobyty jednoho klienta, ale bývají i případy, kdy služba je poskytnutá třikrát, čtyřikrát. Setkala jsem se i se situací, kdy služba byla poskytována podesáté*“ (Rálišová, 2015, s. 30). Rálišová se ve svém výzkumu také zaměřila na příčiny opakovaného pobytu klientek v azylových domech pro matky s dětmi. Všichni komunikační partneři se shodli, že nejčastější příčinou je, že klientky si nejsou schopné najít vhodné bydlení, které by bylo v jejich finančních možnostech, což potvrzuje i jedna z reakcí komunikačního partnera: „*jedná se o klienty, kteří si nenašli takové bydlení, které by byli schopni si udržet. Jsou to podnájemci finančně neadekvátní jejich možnostem*“. V této souvislosti jeden z komunikačních partnerů zmínil „*azylovou turistiku*“, „*jsou to turistky po azylech. Je to fakt, o kterém se všeobecně ví, ale nikdo jej neřeší. Není to chyba jen společnosti jako celku,*

je to chyba v nás. Takovými klientkami jsou ženy s více dětmi. Pro majitele bytu jsou problémovými podnájemníky, a společnost? O sociálním bydlení se pořád víc mluví, než skutečně dělá“ (Rálišová, 2015, s. 32).

Výzkum Froňkové (2019), který prováděla ve své bakalářské práci, též potvrzuje, že azylová turistika je v azylových domech častým jevem. Jejím cílem bylo zjistit, zdali dochází k opakované cirkulaci osob po azylových domech a jaké důležité faktory ovlivňují danou problematiku. Jako své komunikační partnery využila výzkumnice sociální pracovnice azylového domu pro matky s dětmi v Mělníku. Výzkum Froňkové potvrzuje, že azylová turistika po azylových domech není nic výjimečného. Jedna komunikačních partnerek uvádí, že *„do azylového domu se klienti vracejí, někteří už třeba po 3 měsících, někteří po roce. Stává se to velice často“* (Froňková, 2019, s. 33). Další komunikační partnerka dodává, že nejčastěji se do azylových domů vracejí rodiny s více dětmi: *„Většinou se jedná o rodiny s dětmi, které mají 3 a více dětí, protože se neukotví v klasickém komerčním, nájemním prostředí. Protože jakmile řeknou, že mají tolik dětí, tak je zkrátka nechtějí ani do 4+1, kór, když třeba k tomu přidají informaci, že jsou Romové“* (Froňková, 2019, s. 33). Froňková se ve svém výzkumu zaměřila také na příčiny azylové turistiky, kde komunikační partnerky uvádějí, že jednou z příčin může být demotivace a návyk na tento životní styl. Jedna z komunikačních partnerek říká, že *„jsou tady tací, kteří zkrátka nechtějí odejít, vyhovuje jim to. Každý to má nastavené jinak, ten životní standard. Chybí jim motivace, kterou je velmi těžké obnovit, když ten člověk žije takto už několik let“*. (Froňková, 2019, s. 34). Další komunikační partnerka dodává, že se jedná o systémový problém: *„Je to podle mě problém státu, protože nevytváří vhodné podmínky pro život, a to nejenom pro naše klienty. Nelze pak dostatečně motivovat klienty ke změně“* (Froňková, 2019, s. 35). Další příčinou, která je zmiňována napříč různými výzkumy, je neexistence fondu sociálních bytů. Klienti *„nemohou najít jiné bydlení, a to především protože není zde vybudováno návazné bydlení, nejsou sociální byty, které by byly dostupné, kde by nemuseli skládat kauci a kde by byla vhodně nastavená výše nájmu“* (Froňková, 2019, s. 36). Za další příčinu můžeme považovat nedostatečně upravenou legislativu, zejména zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Jedna z komunikačních partnerek uvádí: *„Když klienti vědí, že není obecně omezené, kolikrát mohou tuto službu využít, tak jsou u nás zpravidla na jeden rok, jak stanovuje zákon, pak jdou tamhle do azylového domu, tamhle, pak se vrátí zase zpátky k nám třeba po třech letech a ty jako sociální pracovník to nemáš za co uchopit, abys jim řekla ne, protože samotná legislativa to dostatečně neupravuje“* (Froňková, 2019, s. 37). Důsledek azylové

turistiky můžeme vidět zejména na návyku a následné závislosti na systému pomoci. Komunikační partnerka uvádí, že „s delším časem stráveným po azylových domech se zvyšuje i závislost člověka na systému a tím také zhoršuje jeho možná integrace zpět do pro nás normálního života. Návyk na tento způsob života je pak velmi těžké odstranit, jelikož těm lidem zcela vyhovuje. Navíc si vezměte, že člověk, jak putuje po azylových domech, tak už neumí žít jinak“ (Froňková, 2019, s. 40). V souvislosti s tím další komunikační partnerky dodávají, že důsledek azylové turistiky spatřují v transgeneračním přenosu, tedy přejímání vzorce chování rodičů. V této souvislosti jedna komunikační partnerka zmiňuje, že „když putují po azylových domech s dětma, tak ty děti budou to samé, protože nic jiného neznají, tak jim to připadá normální. Rodiče jsou jim vzorem, tím pádem si řeknou, moje máma s tátou chodí po azylech, tak proč já bych se snažil o to žít jinak“ (Froňková, 2019, s. 40).

Dále si povšimneme výzkumu Opletalové (2015). Výzkumnice se ve své diplomové práci zaměřuje na azylové domy pro muže, to však pro účely naší diplomové práce nevádí, protože azylová turistika je problematika, která trápí a postihuje všechny typy azylových domů. Cílem výzkumnice bylo zjistit, zda je azylový dům pro uživatele jednoduchou cestou, jak se vyrovnat s náročným způsobemžití. Výzkumnice zvolila jako komunikační partnery klienty azylového domu v Novém Jičíně. Opletalová (2015, s. 68) uvádí, že výskyt azylové turistiky v azylovém domě v Novém Jičíně je minimální, což můžeme potvrdit. Ze 7 komunikačních partnerů se pouze u 2 komunikačních partnerů jednalo o opakovaný pobyt. U jednoho komunikačního partnera se jednalo o třetí pobyt a u druhého komunikačního partnera o druhý pobyt v azylovém domě (Opletalová, 2015, s. 68).

Jako poslední zmíníme výzkum, který prováděla Zatloukalová (2014) ve své bakalářské práci. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké jsou z hlediska jejich dalšího sociálního fungování potřeby klientek, které opustily azylový dům. Na základě výsledků výzkumu můžeme říct, že všechny komunikační partnerky byly opakovanými klientkami azylového domu pro matky s dětmi. Všech 6 komunikačních partnerek využilo azylový dům pro matky s dětmi alespoň dvakrát, nejvyšší četnost zaznamenala výzkumnice u jedné komunikační partnerky, která azylový dům pro matky s dětmi využila dokonce sedmkrát (Zatloukalová, 2014, s. 27-28). Jedna z komunikačních partnerek uvedla: „Už mi skončil pobyt v jiném azyláku, bydlení jsem nesehnala, tolik peněz na kauci jsem neměla, k mamě jsme jít nemohli, tak jsem ještě i s asistentkou nachystala žádost sem, do azyláku. Žádost jsem si vypsalala víc, kdyby bylo plno. Když se nepodařilo sehnat bydlení, je mi jedno, kam s děckama pudu, hlavně ať nejsme někde pod mostem, a tady máme svůj klid... Ale jinak nám to stačí.“

Potřebovali sme hlavně teplo, teplou vodu, sporák, postele“ (Zatloukalová, 2014, s. 30). Zatloukalová (2014) za základě výsledků svého výzkumu formuluje dvě hypotézy. První předpokládá, že „s jistotou azylového bydlení klesá u klientek potřeba získat bydlení vlastní, azylové domy tak zčásti supluji dostupné levné ubytování“, a druhá hypotéza ji doplňuje v tom ohledu, že „pobyt v azylovém domě bývá často vyústěním dlouhodobé finanční krize, osamělé matky s nízkým vzděláním a větším počtem dětí mají problém nalézt zaměstnání a finančně tak zabezpečit sebe a svoje děti“ (Zatloukalová, 2014, s. 40). Toto můžeme považovat za jedno z vysvětlení, proč dochází k azylové turistice.

Dalším vysvětlením pro výskyt azylové turistiky může být, že klientky azylových domů pro matky s dětmi nemají šanci získat jiné bydlení, v České republice totiž chybí sociální bydlení (Černá, 2019, [online]). Toto téma jsme již nastínili v 1 kapitole, kdy jsme zmínili, že ukončení pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi je komplikováno nedostatkem sociálních bytů (Matoušek, 2008, s. 30).

Sociální bydlení

Jednotná definice sociálního bydlení neexistuje, Evropská unie se počátkem 90. let 20. století shodla na částečném vymezení, které říká, že sociální bydlení je určeno osobám, jejichž potřeby nejsou uspokojovány na volném trhu, a je přerozdělováno na základě sociálních kritérií (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2018, s. 5-6). V České republice se o potřebnosti sociálního bydlení mluví od roku 2003, do dnešního dne však sociální bydlení není legislativně ukotveno.

Sociální bydlení je bydlení, které je poskytováno osobám v bytové nouzi; osobám, které jsou bytovou nouzí ohroženy, nebo osobám, jež vynakládají na bydlení nepřiměřeně vysokou část svých příjmů (Ministerstvo práce a sociálních věcí, nedatováno, [online]). Za nepřiměřenou výši nákladů na bydlení považujeme, jestliže rodině po odečtení normativních nákladů na bydlení nezbyvá 1,6násobek životního minima. Normativní náklady na bydlení se odečítají od příjmů rodiny s příspěvkem na bydlení (Eurozprávy, 2020, [online]).

Bydlení v sociálních bytech by tak mohlo být „druhým stupněm“, který by následoval po azylovém domě pro matky s dětmi (Černá, 2019, [online]). Sociální byt je standartní zkolaudovaný byt nacházející se zpravidla mimo sociálně vyloučené lokality, který je přidělován na základě posouzení životní situace klientky. Bydlení v sociálním bytě by bylo doprovázeno kontaktem se sociálním pracovníkem, přičemž míra poskytování sociální práce, frekvence a intenzita návštěv sociálního pracovníka by závisely na

individuálních potřebách klientky a konkrétní situaci v domácnosti (Ministerstvo práce a sociálních věcí, nedatováno [online]).

Sociální bydlení můžeme tedy považovat za stěžejní opatření, které by napomohlo ke snížení jevu nazývaného azylovou turistikou. Za další možné opatření, jak zmírnit azylovou turistiku můžeme považovat kladení většího důrazu na prevenci chudoby a sociálního vyloučení, zejména rodin a osamělých matek s dětmi (Zatloukalová, 2014, s. 40).

Azylová turistika úzce souvisí se závislostí klientky na sociální službě. Jak jsme již zmínili v podkapitole 2.4, závislost je stav, ve kterém není člověk schopen obejít se bez určité činnosti (Matoušek, 2008, s. 254). Závislost na sociální službě úzce souvisí s uspokojováním potřeb, které můžeme rozdělit do čtyř kategorií: jedná se o potřeby biologické, psychologické, sociální a spirituální. Mezi biologické potřeby řadíme podmínky pro život, zajištění jídla a pití, zdravotní stav, bydlení atd. K psychologickým potřebám patří potřeba pocitu bezpečí a zvládnání životní situace či potřeba komunikace. Sociální potřeby zahrnují takové faktory, jako jsou rodinné zázemí, společenské postoje, sociální vztahy a vazby, vyvstávají potřeby uznání, potřeba pocitu sounáležitosti. Spirituální potřeby se nezaměřují pouze na duchovní oblast a oblast náboženství, ale také na naplnění hodnot, smysluplnosti vlastního života či rozvoj osobnosti (Tölgová, 2020, [online]).

Závislou na sociální službě se může stát klientka, která si v nepříznivé sociální situaci není schopna pomoci sama. Jednání sociálních pracovníků v azylových domech pro matky s dětmi pak hraje významnou roli v prevenci závislosti klientky. Velmi důležité je již jednání se zájemkyní o sociální službu, kdy sociální pracovník zjišťuje, co klientka od azylového domu pro matky s dětmi potřebuje a v čem ji můžou být pracovníci nápomocní, a zároveň sociální pracovník zjišťuje, co je klientka schopna zvládnout sama: to proto, aby nedošlo k tomu, že pracovníci azylového domu pro matky s dětmi budou klientce pomáhat s uspokojováním potřeb, které klientka zvládne uspokojit sama (Tölgová, 2020, [online]). Pokud se pracovníci zaměří při práci s klientkou na její bezmoc, posilují tím její očekávání pomoci a podporují klientčinu závislost na poskytované službě. Naopak pokud se pracovníci ve vztahu klientce zaměří na pochopení a podporu klientky, že má sílu svoji nepříznivou sociální situaci řešit, pomůžou tak klientce najít nové úhly pohledu na její nepříznivou sociální situaci a její řešení. Tímto jednáním dojde klientka k sebezpotvrzení, které může vést k její osobní, rodinné a sociální úspěšnosti, aniž by si vybuodovala závislost na sociální službě (Havránková, 2003, s. 68).

Na možné řešení problematiky azylové turistiky lze nahlížet ze dvou úhlů pohledu – z pohledu klientek a z pohledu poskytovatele sociálních služeb.

Z pohledu klientek můžeme považovat za zlepšení jejich nepříznivé sociální situace nalezení bydlení a schopnost si jej udržet, možnost zaměstnání, budování sociálního zázemí a jistot. Budování sociálního zázemí a jistot je důležité, aby klientka věděla, že někam patří, a aby její děti byly ukotvené ve stálém kolektivu vrstevníků. Všechny uvedené schopnosti by vedly k samostatnosti klientky, tedy její schopnosti žít bez sociálních dávek (Jelínková, Vašutová, 2017, s.39).

Z pohledu poskytovatelů sociálních služeb můžeme považovat za zlepšení současné situace legislativní ukotvení následných služeb pro klientky, zejména sociálního nebo podporovaného bydlení. Dále mohou zlepšení přinést změna systému sociálních dávek, nabídka bytů pro cílovou skupinu azylových domů pro matky s dětmi, efektivní poradenství na Úřadu práce a možnost zaměstnání nebo rekvalifikačních kurzů. V případě dlouhodobé nezaměstnanosti je vhodné zvolit začlenění do veřejně prospěšných prací. Všechny tyto změny by vedly ke komplexnosti poskytování služby (Jelínková, Vašutová, 2017, s.39).

4 Sociální práce s klientkami azylových domů pro matky s dětmi

Sociální práce se snaží o řešení sociálních problémů, mezi něž nepochybně téma životního stylu klientek azylových domů patří, jelikož klientky azylových domů pro matky s dětmi se často uchylují k tzv. „azylové turistice“, což znamená, že se do azylových domů pro matky s dětmi se vrací opakovaně. Tato práce si klade za cíl popsat, jaké zkušenosti mají sociální pracovníci azylových domů pro matky s dětmi s touto problematikou. Celá práce by tak mohla přispět alespoň k nastínění možností řešení této problematiky.

Na řešení azylové turistiky můžeme optikou sociální práce nahlížet dvěma způsoby. Jeden ze způsobů je pracovat na mikro úrovni, tedy přímo s klientkou. Sociální práce nám nabízí velké množství metod práce s klientkami. Na některé metody, které jsou vhodné pro práci s klientkami v azylových domech pro matky s dětmi, se soustředíme dále v této kapitole. Nyní se zaměříme na druhý způsob, který je na makro úrovni, tedy na úrovni společenského systému. Jak jsme již nastínili v kapitole 3, na makro úrovni se nabízí řada možností, jak zlepšit situaci azylové turistiky. K řešení problémů na makro úrovni může vést využití reformního paradigmatu. Pohledem reformního paradigmatu můžeme vidět příčinu problémů v nevhodně nastaveném společenském systému, který je nerovný a stigmatizuje některé jedince lišící se od majoritní společnosti (Navrátil, 2000, s. 12).

K základním východiskům reformního paradigmatu patří, že *„příčinou problémů nemusí být lidé, kteří jim musí čelit, neodpovídající sociální prostředí způsobuje řadu obtíží a tlaky sociálního prostředí by měly být uvažovány jako primární příčina problémů a lidského utrpení a měly by být předmětem úsilí o změnu“* (Navrátil, Musil, 2001, s. 127). Problémy klientek můžeme tedy považovat za důsledek omezených možností. Sociální pracovník vkládá úsilí do zmocňování (empowerment) klientky, do celospolečenské změny a boje za větší rovnost a solidaritu. Velmi důležitým prvkem je participace klientek, kterých se znevýhodnění týká (Navrátil, 2000, s. 12).

Nyní se zaměříme na definování pracovní pozice sociálního pracovníka v azylovém domě pro matky s dětmi. Standard č. 9 kvality sociálních služeb ukládá poskytovatelům sociálních služeb povinnost mít písemně stanovenou strukturu a počet pracovních míst zaměstnanců uvedených v § 115 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Organizační struktura a počty zaměstnanců jsou přiměřené druhu poskytované sociální služby, její kapacitě a potřebám klientek (Standardy kvality sociálních služeb, standard č. 9). Pro účely naší práce se zaměříme pouze na definování pracovní pozice sociálního pracovníka. Dále

v azylovém domě pro matky s dětmi působí pracovníci v sociálních službách, zdravotničtí pracovníci, pedagogičtí pracovníci, manželští a rodinní poradci a další odborní pracovníci, kteří přímo poskytují sociální služby (zákon č. 108/2006 Sb., § 115). Do organizační struktury azylových domů pro matky s dětmi vstupují také fyzické osoby, které nejsou s poskytovatelem v pracovně-právním vztahu; jedná se například o dobrovolníky a praktikanty.

Pozice sociálního pracovníka v azylovém domě pro matky s dětmi

Předpoklady pro výkon sociálního pracovníka stanovuje zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 110, který říká, že předpokladem je plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost. Za odbornou způsobilost považujeme minimálně vzdělání na vyšší odborné škole v oboru sociální práce a sociální pedagogika, sociální a humanitární práce, sociálně právní činnost nebo charitní a sociální činnost (zákon č. 108/2006 Sb., § 110).

Dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 109, „*Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb*“.

Hlavní činnosti sociálního pracovníka v azylovém domě pro matky s dětmi:

- Komunikace se zájemkyní o službu.
- Vedení evidence žadatelek.
- Hodnocení potřeb a situace klientky.
- Vypracování individuálních plánů a rodičovských plánů.
- Doprovázení procesem řešení nepříznivé sociální situace v roli klíčového pracovníka.
- Pomoc při řešení rodinných problémů, pomoc při určování otcovství, pomoc při získávání výživného na děti, pomoc při hledání práce a následném uzavírání pracovní smlouvy, pomoc při řešení dluhů a finanční situace, pomoc při vyřizování sociálních dávek, pomoc při zvládnutí poruch duševního zdraví a závislostí na návykových látkách, pomoc při hledání bydlení a uzavírání nájemní smlouvy.

- Podpora v péči o domácnost a v péči o děti.
- Vybírání úhrad za službu.
- Spolupráce se zainteresovanými subjekty. Jedná se například o úřad práce, orgán sociálně-právní ochrany dětí, školy, další sociální služby atd.
- Účast na případových konferencích a při komunitním plánování.
- Přerozdělování materiální a potravinové pomoci.
- Podíl na realizaci skupinových programů pro klientky azylového domu pro matky s dětmi.
- Podíl na akcích pro veřejnost, například na de-stigmatizačních kampaních.
- Vedení studentů na praxi (Profesiogramy, nedatováno).

4.1 Individuální plánování

Během pobytu klientky v azylovém domě pro matky s dětmi dochází k její aktivizaci prostřednictvím individuální práce. Pracovníci pomáhají klientkám vyrovnat se s jejich nepříznivou sociální situací a posilují jejich samostatnost při řešení. Podle Buchtové (2011) jsou při zvládání nepříznivé sociální situace účinnější vnitřní zdroje člověka a jeho aktivní přístup než emoční rodinná a sociální opora. Klientky jsou tedy podporovány v získávání znalostí a dovedností dle jejich potřeb (Mašková, 2011, s. 44).

Individuálním plánováním služby rozumíme proces dojednávání toho, jakým způsobem bude podpora a péče klientce poskytována (Haicl a Haiclová, 2011, s. 26). Tento proces začíná již jednáním se zájemkyní o službu, smyslem a účelem tohoto procesu je poskytovat klientce podporu v tom, co potřebuje. Důležité je, aby sociální pracovník i klientka věděli, co a jak se bude dít, k čemu směřují, kdo z nich má za co zodpovědnost (Bicková a Hrdinová, 2011, s.73). Individuální plánování aktivizuje klientku k tomu, aby zlepšila svoji sociální situaci, vede ji k osobnostnímu růstu, k růstu sebevědomí, k podpoře v samostatnosti a nezávislosti na sociálních službách. Dále pomáhá klientce v řešení jejich aktuálních problémů (Burešová, 2016, s. 39). Individuální plán je v průběhu poskytování sociální služby vyhodnocován a aktualizován dle dané situace.

Povinnost individuálního plánování vychází ze zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, § 2, který říká, že pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb klientek. Standardy kvality sociálních služeb taktéž ukládají povinnost poskytovateli individuálně plánovat. „*Poskytovatel plánuje společně s osobou průběh poskytování sociální služby s*

ohledem na osobní cíle a možnosti osoby“ a „průběžně hodnotí, zda jsou naplňovány její osobní cíle“ (Standardy kvality sociálních služeb, standard č. 5).

Každá klientka má vypracovaný svůj individuální plán, ve kterém jsou uvedeny cíle, jichž chce v průběhu pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi dosáhnout. Klientce je přiřazen klíčový pracovník, který podporuje její schopnosti a sociální začlenění, naopak také identifikuje oblasti, ve kterých klientka potřebuje podporu. Klíčový pracovník reaguje na přání a stížnosti klientky (Bicková a Hrdinová, 2011, s. 84). Setkání klíčového pracovníka s klientkou je častější než v jiných sociálních službách, setkávají se například jedenkrát za týden dle potřeby. Je vhodné, aby si klientka z každého setkání odnášela zápis z jednání nad individuálním plánem, aby si mohla připomínat úkoly, které má splnit. Tento zápis by měl být jednoduchý, strukturovaný a srozumitelný pro klientku (Pištorová, 2011, s. 164).

Klíčový pracovník má v rámci individuálního plánování za úkol stanovit společně s klientkou cíl, jehož má být dosaženo poskytováním sociální služby. Vychází přitom z potřeb a možností klientky a jejích dětí. Bohužel klientky azylových domů pro matky s dětmi si často své potřeby neuvědomují a nejsou schopny je identifikovat. Klíčový pracovník má tedy za úkol pomoci klientce rozpoznat její potřeby a dosáhnout toho, aby se s nimi ztotožnila. Klíčový pracovník klientku motivuje ke změně a je jí průvodcem na cestě k ní (Pištorová, 2011, s. 159-160). Sobek (2010, s. 26) upozorňuje, že pokud se zaměříme na hledání a následné plnění cíle, můžeme přijít o mnoho užitečných věcí, které může individuální plánování klientce nabídnout. Přílišné zaměření na cíle je mylné a může negativně ovlivnit průběh poskytování sociální služby, neboť se plánování více zaměřuje na věci, které jsou důležité pro klíčového pracovníka, nikoliv pro klientku. V individuálním plánování jde především o vztah mezi klientkou a klíčovým pracovníkem, jejich vztah by se měl prohlubovat a umožnit lépe chápat a poznat potřeby klientky. Individuální plánování tedy začíná poznáváním a mapováním klientčiny nepříznivé sociální situace a následným vytvořením osobního profilu, který shrnuje důležité informace (Sobek, 2010, s. 26-27).

Jak jsme již zmínili, v individuálním plánování jde především o vztah mezi klientkou a klíčovým pracovníkem. Klientky mohou mít obavu před klíčovým pracovníkem mluvit o své nepříznivé sociální situaci, proto se uzavírají do sebe. Někdy dokonce mohou klientky vnímat klíčového pracovníka jako svého nepřítele, který jim bude vyčítat, bude se jim vysmívat nebo se na ně dívat „skrz prsty“. Získání důvěry je tedy nezbytnou podmínkou pro úspěšné poskytování sociální služby (Pištorová, 2011, s. 161).

V rámci individuálního plánování se klíčový pracovník soustředí zejména na:

- Finanční situaci klientky – zda klientka využívá dávky ze systému státní sociální podpory, zda uplatňuje zákonné nároky na výživné na nezletilé děti, zda existují možnosti zlepšení její finanční situace, zda klientka má nějaké dluhy. Klientky často neumí hospodařit s omezenými finančními prostředky a chybí jim základní finanční gramotnost, toto je častým cílem individuálních plánů (Burešová, 2016, s. 38-39).
- Sociální situaci klientky – zda klientka udržuje sociální vazby s jejím přirozeným prostředím, které by jí mohly pomoci v řešení její nepříznivé sociální situace (Burešová, 2016, s. 38-39).
- Zdravotní stav klientky a jejich dětí – zda má klientka a její děti zajištěnou lékařskou péči (Burešová, 2016, s. 38-39).
- Školní docházku dětí a jejich potřeby – klíčový pracovník společně s klientkou identifikuje potřeby dětí. Klientky často potřebují posílit své rodičovské kompetence, a proto jsou jim nabídnuty další sociální služby, které jim pomohou zvládnout jejich nepříznivou sociální situaci. Ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí se mohou řešit například výchovné problémy dětí (Burešová, 2016, s. 38-39).

4.2 Motivační rozhovory

Motivační rozhovor je metoda práce s klienty, která pomáhá klientkám poznat jejich existující nebo blížící se problém a něco s ním udělat. Autoři této metody jsou William R. Miller a Stephen Rollnick. Metoda vychází z rogersovského přístupu zaměřeného na klienta, zahrnuje též prvky systemické a kognitivně-behaviorální terapie (Miller, Rollnick, 2002, s. 46).

Využití metody motivačních rozhovorů spočívá v zapojení klientek, které nejsou motivovány ke změně svého chování (Teater, 2010 cit. dle Payne, 2014, s. 166). Motivaci chápeme jako „stav připravenosti ke změně či touha po ní, tento stav se ovšem v různých situacích a časem proměňuje. A lze jej ovlivnit“ (Miller, Rollnick, 2002, s. 14). Při motivačním rozhovoru sociální pracovník nepřijímá autoritativní roli, vyhýbá se postoji „Já jsem expert a já vám řeknu, jak byste měl žít svůj život“ (Miller, Rollnick, 2002, s. 46). Odpovědnost za změnu je ponechána na klientkách. Sociální pracovník využívá spíše přesvědčovací a podporující postupy a snaží se vytvořit pozitivní atmosféru, která povede ke změně. Cílem motivačních rozhovorů je tedy navýšit klientčinu motivaci ke změně, spíše

než aby byla klientce vnucována ze strany sociálního pracovníka (Miller, Rollnick, 2002, s. 46).

Principy motivačních rozhovorů

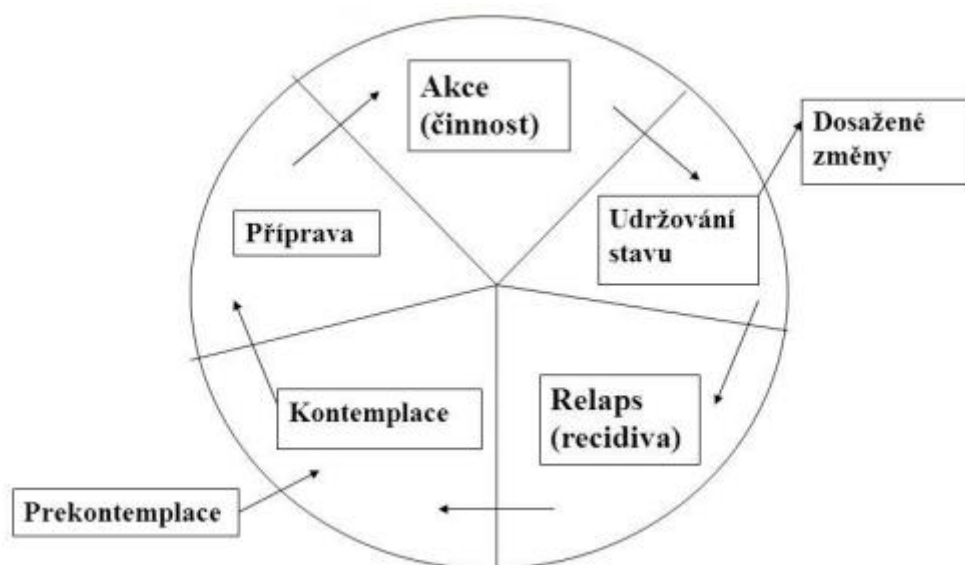
Níže uvedeme principy motivačních rozhovorů, které ve svých publikacích zmiňuje několik autorů: Miller a Rollnick (2002); Marshall (2009); Teater (2010); Walsh a Corcoran (2010).

Principy	Činnost sociálního pracovníka
Vyjadřování empatie, aby sociální pracovník porozuměl situaci klientky.	Reflektivní naslouchání napomáhá k pochopení situace klientky a směřuje ke změně.
Rozvíjení rozporu mezi hodnotami klientky a jejím současným stavem chování.	Motivovat klientku tak, že jim sociální pracovník ukáže rozdíl mezi jejich cílem a jejich současnou situací.
Využití odporu.	Sociální pracovník se vyhýbá kontraproduktivním argumentům. Odpovědnost za rozhodnutí nechává na klientce. Identifikuje ambivalenci klientky a pracuje s ní.
Podpora vlastní činnosti klientky.	Sociální pracovník přesvědčí klientku, že může dojít ke změně vlastní situace, což je důležitý prvek motivačních rozhovorů.

Tabulka 1 Principy motivačních rozhovorů

(cit. dle Payne, 2014, s. 166)

Model „kolo změny“, který může pomoci přípravě změny, byl rozvinut v 80. letech minulého století Prochaskou a DiClementem (Miller, Rollnick, 2002, s. 14). Graficky znázorněné „kolo změny“ můžeme vidět na obrázku č. 1 a postupně se zaměříme na popis jednotlivých fází.

Obrázek 1 "Kolo změny" dle Prochasky a DiClementa

První fáze je prekontemplace, která je v grafickém obrázku znázorněna mimo kruh. V této fázi klientka ještě nezačala o změně ani přemýšlet. Klientka ještě nepřemýšlí o svém problému, potřebuje dostatek informací a zpětnou vazbu, aby si více uvědomila své problémy a možnost problém řešit (Miller, Rollnick, 2002, s. 15-16).

Jakmile si klientka své problémy uvědomí, dostáváme se do druhé fáze zvané kontemplace. V této fázi klientka o svém problému uvažuje, ale zároveň jej odmítá. Sociální pracovník by v této fázi měl udržovat motivaci nakloněnou směrem ke změně (Miller, Rollnick, 2002, s. 16).

Jakmile se klientka rozhodne pro změnu, dostáváme se do třetí fáze zvané příprava. Úloha sociálního pracovníka v této fázi nespočívá tolik v motivování, ale spíše ve vyhledávání konkrétního postupu vhodného pro klientku, tak aby byl přijatelný, dostupný, správný a efektivní. Využití metody motivačního rozhovoru je v této fázi velice vhodné (Miller, Rollnick, 2002, s. 16-17).

Další v pořadí již čtvrtou fází nazýváme akce. Cílem této fáze je realizace změny v problémové oblasti (Miller, Rollnick, 2002, s. 17).

I když docílíme změny, nemáme žádnou jistotu, že u ní zůstane. Proto je velmi důležitá pátá, udržovací fáze, ve které je třeba udržet změnu, které bylo dosaženo v předcházející fázi, a předcházet relapsům. Z této fázi mohou nastat dvě situace: klientka změnu udrží a dojde tedy ke změně, nebo nastane relaps. Relapsy jsou normální a očekávanou komplikací, pokud se klientka snaží změnit dlouhodobý návyk. Pokud dojde k relapsu, sociální pracovník by se měl pokusit zabránit ztrátě motivace a odvahy, podpořit akci a udržovat změny (Miller, Rollnick, 2002, s. 17).

Metodu motivačních rozhovorů můžeme rozdělit na dvě fáze:

- Budování motivace ke změně
- Posilování závazku ke změně

Budování motivace ke změně

Na počátku této fáze by mělo dojít k formulaci cíle, o jehož dosažení bude sociální pracovník s klientkou usilovat. Cíle musí být realisticky nastavené a dosažitelné a klientka s nimi musí souhlasit. S nastavenými cíli musí souhlasit nejen klientka, ale i sociální pracovník. Hlavním cílem této fáze je společně s klientkou vybudovat motivaci ke změně. K tomu dochází díky přijímajícímu a oceňujícímu prostředí a vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientkou (Miller, Rollnick, 2002, s. 56).

Během první fáze používáme pět základních postupů pro práci s klientkou. Jedná se o otevřené otázky, reflektivní naslouchání, potvrzování, shrnování a vyvolávání sebemotivujícího prohlášení. První čtyři postupy jsou z velké části odvozeny od přístupu zaměřeného na klienta. Pátý postup je direktivnější a je součástí pouze motivačních rozhovorů (Miller, Rollnick, 2002, s. 62).

1. Otevřené otázky

Během prvotní spolupráce je pro sociálního pracovníka důležité, aby vytvořil atmosféru přijetí a důvěry, v níž lze zkoumat klientčiny problémy. To znamená, že vysvětlování a mluvení by mělo být zejména na klientce a sociální pracovník by měl naslouchat a povzbuzovat. Jednou z možností, jak takový proces začít je kladení otázek, které dodávají klientce odvalu mluvit co nejvíce. K tomu je dobré využít otevřené otázky, na něž nelze dát krátkou odpověď. Tento způsob dotazování otvírá klientce dveře, aby pátrala a zkoumala (Miller, Rollnick, 2002, s. 63-64).

2. Reflektivní naslouchání

Sociální pracovník pomocí reflexe dává klientce najevo, že poslouchá, a zároveň se ujišťuje, zda klientka všemu rozumí správně. Použití reflexe je vhodné zejména po položení otevřených otázek. Reflektováno by mělo být především sebemotivující prohlášení, klientka má takto možnost slyšet svůj postoj ještě jednou ze strany sociálního pracovníka (Miller, Rollnick, 2002, s. 64-68).

3. Potvrzování

Potvrzování a oceňování klientky je dalším způsobem, jak s klientkou budovat důvěru. Sám proces reflektivního naslouchání má potvrzující efekt, ale je vhodné využít i přímého potvrzení a ocenění. Mohou být oceněny zdánlivé maličkosti jako je dochvilnost nebo chuť pokračovat ve spolupráci (Miller, Rollnick, 2002, s. 68-69).

4. Shrnování

Shrnování je čtvrtý postup využívaný během motivačních rozhovorů, může být využit na začátku spolupráce, ale také jej lze aplikovat po celou dobu motivačního rozhovoru. „*Shrnující prohlášení se používá, aby spojilo vše, co bylo řečeno a projednáno*“ (Miller, Rollnick, 2002, s. 69). Opakované shrnování dává klientce najevo, že sociální pracovník pozorně poslouchal. A dává prostor, aby klientka již potřetí slyšela sebemotivující prohlášení (Miller, Rollnick, 2002, s. 69).

5. Vyvolávání sebemotivujícího prohlášení

Výše zmíněné postupy jsou v motivačních rozhovorech zásadním momentem, ale pokud by zůstalo jen u nich, proces by se snadno zastavil ve fázi nerozhodnosti. Proto je nutné, aby všechny snahy směřovaly k pátému kroku. V motivačních rozhovorech je to klientka, kdo formuluje důvody ke změně. A úkolem sociálního pracovníka je, aby napomohl klientce vyjádřit sebemotivující postoj (Miller, Rollnick, 2002, s. 70-71).

Sebemotivující postoj můžeme rozdělit do čtyř kategorií. První z nich je přiznání problému. Druhý způsob, kterým klientka vyjadřuje sebemotivující postoj, je vyjádření obav z tohoto problému. Často se jedná pouze o neverbální projev – ustaraný výraz, pláč atd. Třetím sebemotivujícím prohlášením je přímý nebo nepřímý záměr se změnit. Klientka například souhlasí, že učiní první krok. Poslední sebemotivující postoj může být vyjádřen optimismem, co se týče budoucí změny. Klientka věří ve vlastní schopnosti, že dokáže docílit změny (Miller, Rollnick, 2002, s. 71-72).

Posilování závazku ke změně

Cílem této fáze je posilování závazku klientky ke změně. Dle „kola změny“ od Prochasky a DiClementa se nacházíme ve fázi přípravy a akce. Sociální pracovník napomáhá klientce nacházet přijatelná řešení její nepříznivé sociální situace a uskutečňovat je. Za vhodné pokládáme navrhnout klientce více možností řešení její nepříznivé sociální situace a předestřít jí klady a zápory jednotlivých postupů, aby se klientka mohla sama rozhodnout, jaké řešení zvolí (Miller, Rollnick, 2002, s. 101-102).

5 Metodologie výzkumu

Problematika azylové turistiky je doposud málo prozkoumaná, což vyplývá i z provedených výzkumů uvedených v kapitole 3. Ze studia poznatků týkajících se azylové turistiky, které vycházejí zejména z kvalitativních výzkumů v kvalifikačních pracích studentů, je zřejmé, že se zaměřují především na to, zda se azylová turistika v azylových domech pro matky s dětmi vyskytuje a co je její příčinou, případně na to, jak klientky azylových domů pro matky s dětmi využívají tuto službu a jaké jsou jejich potřeby. Žádný z publikovaných výzkumů se nezaměřuje na zkušenosti sociálních pracovníků s problematikou azylové turistiky a její možné řešení. Azylová turistika tak zůstává zcela neprobádanou oblastí, což dokládá potřebnost prezentovaného výzkumu.

Cíl výzkumu a formulace výzkumných otázek

Cílem výzkumu je popsat, jaké zkušenosti mají sociální pracovníci v azylových domech pro matky s dětmi s tzv. „azylovou turistikou“, a pokusit se zprostředkovat tuto jejich zkušenost čtenářům. Jak jsme již zmínili v kapitole 3, azylovou turistikou je myšleno dlouhodobé setrvávání v azylovém domě či opakované vyhledávání této služby. Tento výzkum si též klade za cíl zjistit, jaké způsoby řešení této problematiky identifikují sociální pracovníci.

Výzkumné otázky, na které se v empirické části snažíme odpovědět, zní: Jaké zkušenosti mají sociální pracovníci v azylovém domě pro matky s dětmi s azylovou turistikou? A jaké způsoby řešení této problematiky identifikují sociální pracovníci?

Strukturou polostrukturovaného rozhovoru jsou níže uvedené otázky:

1. Setkal/a jste se někdy během své praxe s „azylovou turistikou“?
2. Jaké jsou dle Vás nejčastější příčiny opakovaného návratu klientek do azylového domu?
3. Jakým způsobem může sociální pracovník/pracovnice přispět k řešení této problematiky?
4. Vnímáte nějaké nástroje na mezo- a makroúrovni, které by napomohly k řešení této problematiky?
5. Můžete mi prosím popsat příběh nějaké klientky, která se opakovaně vrací do azylového domu?

Výsledek může být ku prospěchu řešení problematiky azylové turistiky, a to na všech úrovních sociální práce. Práce nám ukazuje možnosti působení na mikroúrovni, tedy přímou

práci s klientkami azylových domů pro matky s dětmi, která by mohla napomoci k řešení. A dále nám představuje možná řešení azylové turistiky na makroúrovni, tedy na úrovni sociálního systému. Podle mého názoru je tato problematika dosud málo prozkoumána, a proto věřím, že samotné závěry mohou být svým přínosem významné pro praxi.

Výzkumný soubor

Pro realizaci výzkumu jsme zvolili jako komunikační partnery sociální pracovníky v azylových domech pro matky s dětmi, protože ke klientkám mají nejbližší; domníváme se tudíž, že jejich zkušenosti s azylovou turistikou mohou být velmi přínosné pro řešení této problematiky. Sociální pracovníci mají možnost komplexního pohledu na zkoumanou problematiku, nejenom že vidí problematiku z pohledu klientek, ale také vidí, které věci jsou problematické na systémové úrovni.

Pro sestavení výzkumného souboru jsme zvolili metodu účelového výběru, který spočívá v tom, že vybíráme mezi potencionálními komunikačními partnery toho, kdo je pro výzkum vhodný, tedy splňuje určitá kritéria či soubor kritérií, a také zároveň s výzkumem souhlasí (Miovský, 2006, s. 136). Výzkumný soubor pro mou práci tvoří 10 komunikačních partnerů, z toho 1 muž a 9 žen. Mým kritériem pro výběr komunikačních partnerů byla jejich pracovní pozice v azylovém domě pro matky s dětmi, zaměřovala jsem se pouze na komunikační partnery působící na pozici sociálního pracovníka/sociální pracovnice. Nízké zastoupení mužů ve výzkumu můžeme odůvodnit tím, že v sociální práci je stále vyšší zastoupení žen než mužů. Dalším kritériem bylo geografické umístění azylového domu pro matky s dětmi: ve své práci jsem se zaměřovala pouze na sociální pracovníky působící v azylových domech pro matky s dětmi v Olomouckém, Jihomoravském a Zlínském kraji. Toto kritérium bylo zvoleno kvůli dostupnosti komunikačních partnerů zejména z časových důvodů a kvůli možnosti uskutečnit rozhovory osobně, což bylo mojí prioritou.

Základní informace o komunikačních partnerech můžeme vidět přehledně v níže uvedené tabulce.

	Pracovní pozice v azylovém domě pro matky s dětmi	Délka praxe v azylovém domě pro matky s dětmi	Jiné profesní zkušenosti
KP 1	sociální pracovnice	5 let	Zkušenosti ze dvou azylových domů pro matky s dětmi, z romského komunitního centra a sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. KP má 2 roky zkušeností z pozice pracovník v sociálních službách v Centru pro rodinu, děti a mládež.
KP 2	vedoucí sociální pracovnice	7 let	Zkušenosti z občanské poradny.
KP 3	sociální pracovnice	15 let	Různorodé zkušenosti ze sociálních služeb pro lidi s mentálním postižením. Mimo obor má KP zkušenosti z oblasti školství, kde 10 let působila jako pedagog v praktické škole.
KP 4	ředitelka azylového domu pro matky s dětmi	16 let	Zkušenosti z pozice sociální pracovnice v azylovém domě pro matky s dětmi.
KP 5	sociální pracovnice	5 let	KP má 10 let zkušeností z osobní asistence a sociální rehabilitace.
KP 6	sociální pracovnice	10 let	Zkušenosti ze sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi a z terénních programů.
KP 7	vedoucí sociální pracovník	5 let	Zkušenosti s canisterapií u seniorů, lidí s mentálním postižením a žáků speciálních škol. Mimo obor má KP zkušenosti u Policie ČR, 28 let.
KP 8	sociální pracovnice	4 roky	KP jiné zkušenosti nemá.
KP 9	vedoucí sociální pracovnice	13 let	KP jiné zkušenosti nemá.
KP 10	vedoucí sociální pracovnice	12 let	Zkušenosti z pozice vedoucí sociální pracovnice v pečovatelské službě. Mimo obor má KP krátkou zkušenost z oblasti školství, kde působila jako pedagog na základní škole.

Tabulka 2 Základní informace o komunikačních partnerech

Výběr komunikačních partnerů k realizaci výzkumu byl následující: pomocí e-mailu jsme oslovili se žádostí o realizaci výzkumu sociální pracovníky z azylových domů pro matky s dětmi v Olomouckém kraji, Jihomoravském kraji a Zlínském kraji. Celkově jsme oslovili 28 azylových domů pro matky s dětmi. Z některých azylových domů jsme dostali

negativní odpověď, že výzkum není možné realizovat zejména z časových důvodů: jednalo se o 4 azylové domy pro matky s dětmi. Několik žádostí (14 azylových domů pro matky s dětmi) zůstalo bez reakce. Ve 3 případech se nám dostalo pozitivní reakce, že je možné výzkum realizovat, ale jakmile došlo k dojednávání schůzky, zůstali jsme bez reakce. Výzkumné šetření se tedy nakonec uskutečnilo v 7 azylových domech pro matky s dětmi. Jednalo se o 3 azylové domy pro matky s dětmi v Olomouckém kraji, 2 azylové domy pro matky s dětmi v Jihomoravském kraji a taktéž 2 azylové domy pro matky s dětmi ve Zlínském kraji.

Použité metody

Vzhledem k charakteru zkoumaného problému byl k jeho řešení a při hledání odpovědí na výše uvedené výzkumné otázky zvolen kvalitativní výzkum. Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění a zkoumání daného sociálního problému, který nám umožňuje detailní poznání zkoumané problematiky v přirozených podmínkách a v celém kontextu (Hendl, 2005, s. 50).

Jako metodu sběru dat jsme využili polostrukturovaný rozhovor, neboť „*představuje dostatečně flexibilní metodu, která dává respondentovi možnost volně mluvit o tématu, reflektovat svůj postoj k němu a rozvíjet o něm myšlenky*“ (Koutná Kostínková, Čermák, 2013, s. 15). Přínosem polostrukturovaného rozhovoru je, že tazatel má možnost přizpůsobit rozhovor aktuální situaci, což nám dává prostor pro objevení zcela nových aspektů, které komunikační partneři vnímají jako důležité. Můžeme tak rozkrýt témata, nad kterými jsme v přípravné fázi nepřemýšleli, protože nás nenapadla. A právě tato nově rozkrýtá témata jsou užitečná a přinášejí nové souvislosti, které mohou přispět k lepšímu porozumění zkoumané problematice. Dále nám polostrukturovaný rozhovor poskytuje možnost rozhovor usměrňovat tak, aby nedocházelo k odchýlení do tématu. Poskytuje prostor pro případné doptávání a rozvíjení otázek v kontextu situace, což přispívá k odkrývání dalších významných dat.

Rozhovory s komunikačními partnery probíhaly v přirozeném prostředí jejich kanceláře bez přítomnosti třetí osoby. Jeden z rozhovorů byl uskutečněn online pomocí aplikace Google Meet vzhledem k časovým možnostem komunikační partnerky i výzkumnice. Z průběhu jednotlivých rozhovorů byl se souhlasem komunikačních partnerů vytvořen audiozáznam, který byl následně využit pro transkripci rozhovorů. Všichni komunikační partneři souhlasili s pořízením audiozáznamu a byli informováni o anonymitě

rozhovorů. Každý rozhovor byl zahájen seznámením komunikačních partnerů s tématem a cílem výzkumu. Při realizaci rozhovoru byla použita sada otázek, které můžeme vidět výše v textu. Smyslem otázek bylo otevřít prostor pro témata, o nichž se domníváme, že mohou přispět k detailnímu poznání zkoumané problematiky. Na závěr každého rozhovoru byl komunikačním partnerům dán prostor pro případné otázky a doplnění informací, které během rozhovoru nezazněly a jsou dle komunikačních partnerů důležité.

Způsob zpracování dat

Pro následné zpracování dat jsme využili metodu vytváření trsů. Kvalitativní postupy vyžadují přesný a adekvátní popis dat. Z tohoto důvodu jsme pro výzkum zvolili metodu audiozáznamu, který je velkou podporou a pomocí. Zvukový záznam je nestranný a autentický, jelikož je na něm vše tak, jak se to odehrálo (Miovský, 2006, s. 197-198). Jak jsme již zmínili, průběh rozhovoru byl se souhlasem komunikačních partnerů nahráván na mobilní telefon.

Pro přípravu analýzy dat jsme zvolili doslovnou transkripci, což je převod mluveného projevu z rozhovoru do písemné podoby. Jedná se o mnohdy velmi náročný proces, který je pro podrobné vyhodnocování transkripce nezbytný. Díky transkripci máme možnost zdůrazňovat důležitá místa podtrháváním a přidávat k určitým místům komentáře na kraji stránky (Hendl, 2005, s. 208). Rozhovory s komunikačními partnery jsme realizovali v průběhu listopadu 2021 a následně po každém rozhovoru jsme přistoupili k jejich přepisu, tedy k tzv. transkripci. Při přepisu rozhovoru jsme některé části rozhovoru převedli do spisovného jazyka. Po transkripci jsme se získanými daty začali pracovat mnohem hlouběji tak, že jsme přepisy opakovaně přečetli, abychom textu lépe porozuměli a mohli tak započít kódování dat, které slouží k přehlednějšímu textu a lepší práci s ním. Kód je symbol přiřazený k úseku dat tak, že jej klasifikuje či kategorizuje. Tyto kódy musí být relevantní vzhledem ke zkoumanému tématu a výzkumným otázkám (Hendl, 2005, s. 228). Ukázkou z kódování rozhovoru můžeme vidět v příloze č. 1.

Jakmile jsme měli ke všem místům v rozhovoru přidělené kódy, přistoupili jsme k metodě vytváření trsů. Metoda vytváření trsů představuje metodu, která slouží k tomu, abychom seskupili a konceptualizovali určité výroky do skupin (trsů), například dle rozlišení určitých jevů, místa, případu (Miovský, 2006, s. 221). Na základě tohoto postupu jsme vytvořili několik trsů, které jsme pojmenovali, abychom co nejlépe vystihli obsah sdělení komunikačních partnerů. Tímto procesem vznikají obecnější, induktivně zformulované

kategorie, jejichž řazení do trsů je spojeno s určitými opakujícími se znaky či charakteristickým uspořádáním. To znamená, že ve výrocích komunikačních partnerů hledáme všechny pasáže, které se týkají jednoho úzce ohraničeného tématu (Miovský, 2006, s. 221). Při práci s trsy docházelo k jejich přeskupování, protože po druhotném zkoumání jsme dospěli k závěru, že určité části patří k jinému trsu. Jakmile jsme měli opětovně analyzovanou celou kategorii, důkladně jsme prošli všechny trsy, abychom zamezili opomenutí dat, které mají pro diplomovou práci velký význam. Po provedení kompletní analýzy dat jsme přešli k dalšímu, v pořadí již čtvrtému prozkoumání dat, abychom zamezili úniku podstatných dat ke zjištění odpovědi na výzkumnou otázku. Výsledkem celé analýzy dat je formulace šesti kategorií, jejichž popisem se budeme zabývat v kapitole 6. Ukázkou z tvorby kategorií a podkategorií můžeme vidět v příloze č. 2.

6 Analýza dat

V rámci analýzy dat jsme se s využitím metody vytváření trsů snažili nalézt odpovědi na cíl práce a výzkumné otázky. Prostřednictvím analýzy a kódování bylo vytvořeno šest hlavních kategorií, které byly dále rozděleny na další podkategorie. Kategorie a podkategorie výzkumu můžeme vidět přehledně v níže uvedené tabulce.

Kategorie	Podkategorie
Azylová turistika v praxi	Setkání s azylovou turistikou Definice azylové turistiky Azylová turistika v současné pandemické situaci
Příčiny azylové turistiky	Bydlení vs. domácí násilí Finanční (ne)gramotnost Patologické prostředí – špatné rodinné zázemí Závislost na sociální službě Nevhodný partner Chybějící každodenní návyky Časově omezený pobyt v azylovém domě pro matky s dětmi Problémy spojené s odlišným životním stylem
Spolupráce sociálního pracovníka a klientky	Charakteristika klientek azylových domů pro matky s dětmi Individuální práce s klientkou Motivování klientky Finanční hospodaření Učení každodenním návykům
Dlouhodobé setrvávání v azylových domech pro matky s dětmi	Důsledky azylové turistiky
Možnosti řešení azylové turistiky	Návazná služba na azylový dům pro matky s dětmi Legislativní úprava některých zákonů Spolupráce mezi azylovými domy pro matky s dětmi Přísnější režim v azylovém domě pro matky s dětmi

	Vyšší počet sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi
Příběhy klientek	Klientky s nevhodným partnerem Klientky se špatným rodinným zázemím Klientky bez pracovních návyků Příběhy klientek se šťastným koncem Klientka s laxním přístupem

Tabulka 3 Kategorie výzkumu

6.1 Azylová turistika v praxi

Abychom mohli problematiku azylové turistiky lépe pochopit, je důležité hned na začátku poznat, jak tento pojem vnímají naši komunikační partneři. Proto se v této podkapitole zaměřujeme na setkání komunikačních partnerů s touto problematikou a na její definování.

Setkání s azylovou turistikou

Azylová turistika je problematikou, se kterou se sociální pracovníci v azylových domech pro matky s dětmi setkávají velmi často. Všichni komunikační partneři se za svoji profesní kariéru setkali s azylovou turistikou. Jedná se o problematiku, se kterou se setkávají během každodenních pracovních povinností. KP7 uvádí „*my to tady máme celkem běžně, tu azylovou turistiku mezi klientkami*“. KP1 zmiňuje „*ta azylová turistika je prakticky non stop, málokdo se tu jen ocitne a po pár měsících se vzpamatuje a jde pryč, vlastně normálním životem*“. Někteří z komunikačních partnerů se shodují, že se jedná o problematiku, s níž přicházejí do styku teprve v posledních letech své praxe. KP2 říká, že dříve azylovou turistiku nevnímala jako častý jev, ale v současné době se s touto problematikou setkává mnohem častěji. KP2 „*poslední 3 roky bych řekla, že se s tím setkáváme možná více*“. KP3 vnímá problematiku azylové turistiky jako specifický znak azylových domů pro matky s dětmi, „*protože jsem tady 14 let vlastně v azylovém domě pro matky s dětmi, jinak jsem prošla napříč spektrem sociálních služeb, byla jsem u mentálně postižených, pak jsem tedy byla ve školství 10 let, ale jinak v těch sociálních službách jsem prošla v podstatě vším. A toto jsem zažila poprvé a ze začátku se mi to tak nezdálo, ale potom asi po těch prvních 5 letech jsem to začala pozorovat, že to tak opravdu je, že se nám vracely ty klientky nebo přecházely do jiných azylových domů pro matky s dětmi a opět se nám třeba s nějakým intervalem 3 let vracely.*“

Jak jsme již zmínili, azylová turistika je aktuální problematikou, se kterou se sociální pracovníci v azylových domech setkávají až v posledních letech své praxe. Řešení této

problematiky je tudíž velmi aktuálním tématem. KP6 zmiňuje: „*měli jsme takové jednání, kdy se nás přímo samosoudkyně ptala, jak nám může pomoci tady v tomto, ale ono je to hrozně jako u každého specifické*“. Řešení azylové turistiky je velmi aktuální pro celou Českou republiku, jelikož několik komunikačních partnerů zmiňuje, že se jedná o celorepublikový problém. KP8 zmiňuje, že klientky azylových domů pro matky s dětmi „*putují po celé republice*“.

Definice azylové turistiky

Na problematiku a definování azylové turistiky se můžeme dívat z několika úhlů pohledu. Většina komunikačních partnerů definuje azylovou turistiku jako stěhování klientek z jednoho azylového domu pro matky s dětmi do dalšího azylového domu pro matky s dětmi. KP10 říká: „*rok jsou v jenom, další rok jdou do dalšího a pak jdou do dalšího*“. Dále dodává: „*bylo tady spoustu matek, které opravdu jdou azylový dům pro matky s dětmi sv. Markéty v Brně, Heyrovského v Brně, Blansko, Boskovice, Petrovice a jedou znovu to kolečko*“. KP4 poukazuje na fakt, že pokud se klientky stěhují z jednoho azylového domu pro matky s dětmi do dalšího, azylové domy tak vlastně neplní účel služby. KP4 chápe účel služby tak, „*že bude stačit nějaký určitý čas na to, aby si ten člověk dal své životní záležitosti do stavu, aby byl schopný fungovat sám, to se bohužel neděje. Ta doba toho jednoho roku vždy není dostačující, často není dostačující opravdu opakovaně*“. Méně častým úhlem pohledu je, že komunikační partneři definují azylovou turistiku jako opakovaný návrat do jednoho konkrétního azylového domu pro matky s dětmi. Toto nejlépe vystihuje KP4, která říká: „*azylová turistika je zkrátka to, že se nám vrací zpět klientky*“.

Dalším úhlem pohledu, jak se můžeme dívat na problematiku azylové turistiky, je vnímat ji jako životní styl klientky. Někteří komunikační partneři vnímají azylovou turistiku právě takto. KP2 říká: „*vnímám to spíš jako životní styl té klientky, která nějakým způsobem toho využívá jako bydlení a nesnaží se nebo není tím jejím primárním hledat si vlastní bydlení, protože azylový dům pro matky s dětmi už považuje za svou službu nebo své bydlení*“. Někteří komunikační partneři se shodují, že klientka si zvykne na tento životní styl, že se musí každý rok stěhovat z jednoho azylového domu pro matky s dětmi zase do dalšího azylového domu pro matky s dětmi. KP8 říká: „*většinou to tak je, když už je to pátý, šestý azylový dům pro matky s dětmi a ony se tak stěhují, tak ony už si na to zvyknou a jim to ani nepřijde, že je to něco nenormálního. Takže ony to berou jako takové, že je to normální*“. KP2 doplňuje, „*jestliže klientka chodí z azylového domu pro matky s dětmi do*

azylového domu pro matky s dětmi, dokáže se velmi rychle přizpůsobit, protože azylové domy pro matky s dětmi fungují na podobném principu, byť má každá třeba trochu jinak postavené ty podmínky a pravidla, ale ten princip v rámci sociálních služeb je stejný. Takže klientka už umí nějakým způsobem zaplout, umí se velmi rychle ztotožnit s tou službou a žít v ní“.

Azylová turistika může být také obranou klientky, protože se bojí, protože je zvyklá na institucionální fungování, jelikož vyrůstala v dětském domově. Většina komunikačních partnerů se shoduje, že klientky velmi často vyrůstají v dětských domovech případně v azylových domech pro matky s dětmi. KP8 říká: „*jsou to vlastně klientky, které tady dřív bydlely, měly dcery jako děti a teďka vlastně ony dospěly a vrací se sem“*. Podobné zkušenosti má i KP10, která zmiňuje příběh klientky, „*byla tady klientka, která tady byla jako dítě se svojí matkou, potom se sem vrátila dvakrát jako matka, poprvé s jedním dítětem a podruhé se dvěma dětma“*.

Poslední možností, jak se můžeme dívat na problematiku azylové turistiky, je vnímat ji jako závislost na sociální službě. Někteří komunikační partneři vnímají azylovou turistiku právě tímto způsobem. KP5 říká: „*některé uživatelky se vlastně v tom systému zabydlely“*. KP9 uvádí, že „*jsou taky klientky, kterým to prostě vyhovuje, že se stěhují z azylového domu pro matky s dětmi do azylového domu pro matky s dětmi, už nic jiného nezvládnou“*. Jak jsme již zmínili výše, KP2 říká, že klientky se „*umí velmi rychle ztotožnit s tou službou a žít v ní, takže i samozřejmě využívat ty výhody azylového domu pro matky s dětmi, které jako sociální služba přináší“*.

Tato závislost na bydlení v azylovém domě pro matky s dětmi může mít tři spouštěče: jeden můžeme vnímat na straně azylového domu pro matky s dětmi, druhý na straně orgánu sociálně-právní ochrany dětí a poslední spouštěč můžeme vidět na straně státu. Někteří komunikační partneři zmiňují, že klientky v azylových domech pro matky s dětmi jsou přepečovávány. KP10 říká: „*některé azylové domy pro matky s dětmi jsou nastaveny tak jakoby že těm matkám hodně pomáhají tím, že jim dávají potraviny, a ty matky potom jakoby nemusí s těmi financemi hospodařit“*. Toto přepečovávání může být spouštěčem, že klientka si přivykne na tento způsob života a stává se na něm závislá.

Druhý spouštěč můžeme vidět na straně orgánu sociálně-právní ochrany dětí. KP4 zmiňuje, že někdy je podmínka od orgánu sociálně-právní ochrany dětí, aby matka byla s dětmi v azylovém domě pro matky s dětmi, jinak by muselo dojít k odebrání dětí do náhradní rodinné péče. KP4 říká: „*je tam ta podmínka od toho orgánu sociálně-právní*

ochrany dětí, pokud nebudete v azylovém domě pro matky s dětmi, odebereme Vám děti, protože ty jejich podmínky a životní situace je taková, že by muselo dojít k odebrání dětí, protože nemají v současné době kde bydlet. Takže ony často, někdy se stává, že tam ani nechtějí, my nemůžeme službu vnucovat samozřejmě, ale ony přijdou dobrovolně, ale dobrovolně proto, že by třeba přišly o děti“.

Podporu závislosti na sociální službě ze strany státu zmiňuje KP5, která se domnívá, že azylová turistika je podporována ze strany státu, „protože v azylových domech pro matky s dětmi mají všechno zajištěné, mají zajištěné nějaké sociální dávky, mají bydlení, skoro 90 % financí dostanou formou dávek a nemusí se nějak moc snažit“.

Na základě toho, jak azylovou turistiku vnímají komunikační partneři, jsme vytvořili jednoduchou definici azylové turistiky. Azylová turistika je jev, k němuž dochází v situaci, kdy klientky azylových domů pro matky s dětmi nejsou schopny stabilizovat svoji nepříznivou sociální situaci tak, aby byly schopny fungovat samostatně bez pomoci sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi. Nepříznivá sociální situace klientek má různé podoby, jedná se zejména o bytové a finanční problémy. Doba jednoho roku, která je zákonem stanovena, není vždy dostačující a často není dostačující opakovaně. Z tohoto důvodu dochází k tomu, že klientky opakovaně vyhledávají pomoc v azylových domech pro matky s dětmi. Při opakovaném vyhledání azylového domu pro matky s dětmi může dojít k tomu, že klientka přivykne k tomuto životnímu stylu a považuje jej za normální. Klientka následně využívá azylový dům pro matky s dětmi jako své bydlení a nezaměřuje se primárně na řešení své nepříznivé sociální situace. Azylovou turistiku lze definovat i jako závislost na sociální službě.

Většina komunikačních partnerů přirovnává azylovou turistiku začarovanému kruhu. Nejlépe toto tvrzení vystihuje KP10, která říká: „pro některé je to takové začarované kolečko, ze kterého se nemůžou dostat“.

Azylová turistika v současné pandemické situaci

Vzhledem k tomu, že aktuálně panuje pandemický stav, zaměřili jsme se na vývoj problematiky za současných okolností. Komunikační partneři zhodnotili azylovou turistiku vzhledem k aktuální pandemické situaci a někteří se shodují na tom, že covid azylovou turistiku nijak výrazně nezvýšil, spíše naopak. Azylové domy pro matky s dětmi zaznamenaly nižší počet žádostí. KP10 zmiňuje důvod, proč tomu tak bylo „tím, že sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí nechodily tolik na sociální šetření, tak

matky zůstávaly s dětmi déle v nevhodných podmínkách“. KP1 říká: „pokud jsme nemuseli, tak jsme smlouvu neukončovali a klientky neodcházely a vydržely tu ten rok. Ale spousta maminek přišlo o bydlení, protože přišlo o práci během covidu, protože právě pracovaly v tom pohostinství nebo ve fabrikách, kde se zavíralo a snížil se stav zaměstnanců. Máme tu maminku, která pracovala právě v pohostinství jako pomocná síla v kuchyni. Jenže zavře se restaurace a tihle lidi jdou jako první, protože většinou jsou jen na dohodu o provedení práce nebo dohodu o provedení činnosti, takže ty smlouvy se ukončí velice snadno. Takže covid to určitě ovlivnil, ale to vlastně ovlivnilo skoro všechny“.

KP1 je velmi skeptická k dalšímu vývoji azylové turistiky vzhledem k aktuálním událostem. KP1 říká: *„bude se to zhoršovat vzhledem k růstu cen za nájemné, energie. Celkově je bytová krize, energetická krize, finanční krize, covid“.*

6.2 Příčiny azylové turistiky

Příčiny vedoucí k vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi jsou velmi rozmanité a mohou vzniknout z chvilkového selhání. KP6 zmiňuje *„ono se to stane ze dne na den, z minuty na minutu..., protože ono jsou to takové lehké škobrtnutí ze začátku z jejich strany, i když mají tu podporu, a pak už jedno škobrtnutí jde za druhým a potom už je to jeden velký problém, se kterým se potom dostávají do azylových domů pro matky s dětmi“.*

Nyní se zaměříme na popis příčin, které vedou k opakovanému vyhledávání azylových domů pro matky s dětmi a komunikační partneři je identifikují jako časté na základě své praxe. Příčiny jsou řazeny za sebou dle četnosti výskytu, jako první uvádíme příčinu, na které se komunikační partneři shodovali nejčastěji. Jak jsme již zmínili, komunikační partneři přirovnávají azylovou turistiku k začarovanému kruhu, z toho důvodu se zaměřujeme na popsání příčin azylové turistiky, na niž se můžeme dívat ze dvou úhlů pohledu, jako na primární příčinu nebo na příčinu, kvůli které dochází k opakovanému vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi.

Bydlení vs. domácí násilí

Ztráta bydlení nebo domácí násilí bývají primární příčinou, která vede klientky k vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi. Na tuto příčinu se následně nabalují další příčiny, které budeme zmiňovat později. Nyní se zaměříme na popsání, zda je častější příčinou vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi ztráta bydlení, nebo domácí násilí. Komunikační partneři se vesměs shodují, že většina klientek vyhledává pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi z důvodu ztráty bydlení, méně častým důvodem je pak

domácí násilí. KP4 říká: „*ta potřeba toho bydlení, mám tady děti a nemůžu s nimi zůstat na ulici*“. KP3 dodává „*s domácím násilím je tady méně lidí, většina fakt řeší tu střechu nad hlavou*“. KP10 uvádí „*spíše jsou to klientky, které z finančních důvodů přišly o bydlení. Klientky kvůli domácímu násilí jsou méně časté, třeba 2-3 klientky za rok*“. KP2 zmiňuje, že nejčastějším důvodem k přijetí je „*bytová problematika spojená se ztrátou financí nebo neudržením si vlastního bydlení*“.

Někteří z komunikačních partnerů upozorňují na fakt, že některé klientky mají ztížené řešení jejich bytové situace kvůli předsudkům ze strany pronajímatelů bytů. KP4 zmiňuje „*konkrétně romské etnikum. U nich zvláště sehnat jakékoliv jiné bydlení je pro ně velmi obtížné, někdo se opravdu netají tím, pokud dává pronájem, že nechce Romy. Pokud jsou tam nějaké dluhy, nějaká problémová rodina nebo jsou tam nějaké další specifika, tak opravdu mají výrazně menší šance na to, aby získali nějaké vlastní bydlení a otázka je, že třeba i opětovně selhávají. To znamená, i když jim to město, obec nebo někdo šanci dá, tak oni selhávají a o to bydlení přijdou. A podruhé, potřeby prostě nemají šanci, takže tady tyto ženy, matky prostě také procházejí azylovými domy pro matky s dětmi opětovně a nedej bože jako je tam nějaké specifikum. My jsme tady měli rodinu, kde je nějaké postižení dětí, kde je autistické dítě, s čímž se pojí obrovský hluk, křik. To opravdu sebou nese i nějaká specifika, kdy oni opravdu finančně nemají šanci dosáhnout na jakékoliv bydlení*“. I KP1 zmiňuje podobné zkušenosti s předsudky od pronajímatelů „*vy jste placená z dávek, tak já nikoho z dávek nechci. A vy máte děti, oni mi to tady poškrábou atd. Ty byty jsou jenom u těch obchodníků s chudobou, takové ty, co nasadí vysoký nájem, protože si myslí, že jim to úřad práce bude platit, ale vlastně je to neudržitelné*“. Zajímavý poznatek je, že KP1, pokud by měla k dispozici byt, tak by zvolila jiné nájemce než právě klientky azylových domů pro matky s dětmi. KP1 říká: „*já bych si taky řekla, že si vezmu někoho, u koho budu mít jistotu, že mi bude platit a že mi to nezničí*“. KP1 také sdílela výjimečnou situaci, kdy měla možnost doporučit nějakou klientku do komerčního bydlení, protože pronajímatel bytu tím bytem chtěl někomu pomoci. Sama komunikační partnerka zhodnotila, že se jedná o velmi výjimečnou situaci.

Finanční (ne)gramotnost

Nejčastější příčinou k vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi je finanční (ne)gramotnost klientek. Tato podkategorie se prolíná do všech ostatních podkategorií. Většina komunikačních partnerů se shoduje, že klientkám chybí platební morálka, tedy schopnost včas uhradit všechny pohledávky, aby nepřišly o bydlení. KP2 říká: „*chybí jim takové ty běžné návyky, jako je platební morálka a hospodaření s financemi. To jsou věci, které pro některé klientky jsou velmi složité, takže potom dochází k situaci, že přicházejí o bydlení a vyhledávají azylové domy pro matky s dětmi*“. KP2 doplňuje „*některé klientky mají problém najít si vlastní bydlení vzhledem k finančním možnostem. Opravdu ta jejich finanční situace je tak špatná, že v současné době si nemůžou dovolit komerční pronájem*“. Vzhledem k finančním možnostem je pro klientky lepší bydlet v azylovém domě pro matky s dětmi, protože je cenově dostupnější než komerční bydlení. KP2 říká: „*azylové domy pro matky s dětmi mají nějaký ceník, samozřejmě stanovený zákonem, takže třeba i pro matku s dvěma dětmi nebo matku s jedním dítětem je ta cena opravdu velmi přijatelná. A je schopna si to bydlení udržet, kdežto komerční pronájem by nemohla*“. Samozřejmě jsou situace, kdy se klientce podaří získat samostatné bydlení, ale většinou to dopadá, že neudrží platební návyky a opět vyhledává pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi. KP10 zmiňuje „*občas tam je třeba nějaká přetržka 2, 3 měsíce, že se jim podaří najít bydlení, ale tím, že jakoby trošku mají problém s tím, že nejsou schopny dojít včas vyřídit všechny dávky nebo tam opravdu nejsou schopny doložit všechno, co ten úřad práce požaduje na ty dávky na to bydlení, tak zase o to bydlení přijdou. Takže se vrátí zase zpět do toho kolečka a zase začínají znovu*“.

Klientky jsou velmi často zadlužené, problematika dluhů úzce souvisí s pracovními návyky klientky, kdy klientky zastávají názor, že nechtějí pracovat, protože se jim to nevyplatí. KP7 sdílí své zkušenosti s klientkou „*nechce pracovat, proč, že jo, má velké dluhy, takže se jí nevyplatí, stejně jí to exekutor strhne*“. KP7 říká: „*pokud je v práci, tak musí splácet dluhy a exekuce, takže jí nejde tak rychle našetřit na komerční bydlení, hlavně na ty kauce*“. Dalším důvodem, proč se klientkám nedaří našetřit dostatek financí na kauce, je, že si hledají nevhodné partnery, kteří jim berou peníze. KP10 říká: „*partnerovi posílají peníze, takže nemají šanci našetřit ty peníze na ty kauce, které jsou v dnešní době potřeba*“. Pronajímatelé také požadují vysoké kauce, na které je pro klientky obtížné našetřit. KP1 zmiňuje „*ted' chtějí hodně 15 000-20 000 Kč na kauce, to ony nejsou schopny našetřit*“. KP1 uvádí příklad z praxe „*když si vezmu maminka na mateřské dovolené, teda spíš na rodičovské, protože mateřskou většinou nemají, protože nejdou z práce. Můžou tu být rok a*

z té rodičovské většinou nemají šanci si našetřit na nájem, aby mohly přejít dál. Vezměte si, že za ten rok, co uděláte s malým 2letým dítětem, co nemůže ani do mateřské školky, protože ho tam nevezmou, nemůžete si najít práci, nenajdete si brigádu a z rodičovské, která je třeba 7 000-8 000 Kč, to je nic. Výživné, když už platí. Tak jako je to minimum“. KP1 zmiňuje příběh klientky, který se týká placení výživného na dítě „ted' máme jednu klientku, které otec děti poslal 12 Kč, on je teda ve vězení, nějakou trestnou činnost dělal, a ten příjem nemá, ale poslal 12 Kč, takže ho nemůžeme zažalovat ani za neplacení výživného“.

Většina komunikačních partnerů se shoduje, že klientky mají problém našetřit si peníze. KP1 zmiňuje „ale kdyby ty klientky uměly šetřit, tak nejsou v azylovém domě pro matky s dětmi. Takže ta finanční negramotnost je problém, ale myslím, že je to problém větší části obyvatelstva“. Klientky nejsou schopné si rozdělit peníze, aby s nimi vyžily celý měsíc. Většinu financí utratí v první polovině měsíce a v druhé polovině se dostávají do finanční tísně. KP8 zmiňuje „ony fakt nezvládají si rozdělit peníze měsíčně tak, aby zaplatily nájem, zaplatily prostě nějaké poplatky, co mají ve školách, potom prostě na potraviny. Ony dostanou peníze a jsou zvyklé je utratit hned a potom na konci měsíce jim nic nezbyvá. Takže ony potom prostě přestanou jako kdyby platit ty nájemy a ti pronajímatelé jim vlastně dávají výpověď. To samé je, když dostanou ten městský byt, ony chvíli se tam prostě nějak snaží platit, ale pak si řeknou, oni mě nevyhodí, a je to samé zase od začátku“. Podobné zkušenosti má i KP3, která říká: „jakmile dostanou ty peníze do ruky, třeba ty dávky hmotné nouze, tak jdou hned do obchodu, je to láká nakoupit. Třeba ony nám tady vykládají, že to koupily výhodně. Já jsem si to koupila výhodně, protože pak už ty peníze nebudu mít. Měli to zlevněné, tak já jsem toho koupila víc, jenže pak už ty peníze zase nejsou ke konci měsíce, nejsou ani na úhradu nájmu“. Klientky často nevidí možnosti, kde by mohly ušetřit. KP1 říká: „to z nepochopitelných důvodů jsou všechny děti na umělé výživě a do 3 let nosí plenu. Nechápu, proč neučí na nočník, třeba kdyby na tu noc, tam to občas uteče, třeba na tu noc tu plenu dávat, tam může být látková, která se potom jenom přepere. A tady fakt děti 3leté pomalu už mluví a furt mají dudlík a plenu. Tady by mohly ušetřit. Umělá výživa na měsíc stojí i 2 000 Kč a pleny tak 1 500-2 000 Kč. Z nepochopitelných důvodů maminky nekojí a neučí na nočník. Maminky tohle nevidí, že tím se dá ušetřit“.

Patologické prostředí – špatné rodinné zázemí

Další velmi častou příčinou je špatné rodinné zázemí, tedy zejména přebírání vzorů chování z primární rodiny. Většina komunikačních partnerů se shoduje, že prvotní příčinou azylové turistiky je selhání již v původní rodině. KP4 říká: „*pokud vycházíte z nějaké normální rodiny tzn. máte mámu nebo aspoň tátu, který tam je pro Vás a můžete se o něj opřít, to je obrovsky důležité*“. Bohužel většina klientek azylových domů pro matky s dětmi takovou oporu v primární rodině nemá. KP4 dodává „*k nám přicházejí ženy, kterým nějakým způsobem selhala ta původní rodina, to je opravdu v 90 % případů, že to tam selhalo. Ony nemají z čeho brát, ony nemají vzor a návyky k tomu, aby mohly fungovat, tzn. vycházejí z nějakého takového patologického prostředí*“. KP3 zmiňuje, pokud klientka vyrůstá v patologickém prostředí, tak se „*to pak odvíjí v dalším životě všechno*“. Klientkám chybí ta opora v původní rodině, k tomu se vyjadřuje KP10, která říká: „*není tam jakoby ta podpora té rodiny, která by jim pomohla s těmi kaucemi nebo něčím, takže ony jsou na všechno samy a nikdo jim nepomůže*“. Může nastat i situace, kdy rodiče pomoci již nemohou, tuto situaci popisuje KP1, která říká: „*nemůžou ty rodiče pomoci těm dětem, nemají jak nebo už mají v pěstounské péči děti těch dětí*“.

Příčinou není jen přebírání špatných vzorců chování z primární rodiny, ale také fakt, že klientky žádnou primární rodinu neměly a vyrůstaly v dětském domově. Většina komunikačních partnerů se shoduje, že se jedná o ženy, které prošly dětským domovem, bydlením na ubytovnách či azylových domech pro matky s dětmi. KP1 říká: „*většinou jsou to děti, které vyrůstají v dětských domovech nebo v azylovém domě pro matky s dětmi. A prakticky neznají nic jiného než azylový dům pro matky s dětmi, ubytovny a dětské domovy. Neví, co je to normální samostatný byt, natož rodinný dům – mít něco svého, vážit si toho a starat se o to*“. KP1 dodává „*oni si potom neví rady, když žijí v samostatném bytě*“. Jelikož klientky nezažily nic jiného než život v azylovém domě pro matky s dětmi, následně pak dochází k situacím, kdy jejich děti vyhledávají pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi. KP1 zmiňuje „*a ty děti pak většinou v těch 17 letech jsou těhotní, takže už pak přichází od těch 18 let zase sem s těmi svými dětmi*“.

Se špatným rodinným zázemím se pojí i problematika toho, že pro klientky je náročné fungovat ve společnosti způsobem, který společnost považuje za normu. KP1 zmiňuje „*to se nabaluje z těch rodinných vztahů, je to nikdo neučil, proto oni to ani neumí a oni to ani nepředají těm svým dětem. Takže ty jejich děti to zase nepředají dál*“. Podobnou

situaci zmiňuje i KP4, která uvádí „často vychází z rodiny, kde ty návyky nemají, a je velmi těžké jakoby změnit ten svůj způsob života“. KP3 uvádí „nikdo je nenaučil hospodařit s penězi, v podstatě to bylo od výplaty k výplatě“. A klientky pak přebírají tyto návyky z původní rodiny. Děti nejsou zvyklé přemýšlet o budoucnosti, chtějí jít na úřad práce a žít ze sociálních dávek. Proč je tomu tak? Odpověď má KP1, která říká: „tak rodiče jsou tam taky a jsou tam spokojeni“. Podobné zkušenosti má i KP4, která říká: „oni opravdu takto fungují, velmi často romské etnikum, takto je naučeno vlastně od mala. Děti nám tady říkají, že peníze se berou na sociálce“.

Další problematikou je, že klientky neumí vytvořit rodinné prostředí pro své děti, ony jej v původní rodině nezažily, tudíž ho neumějí předat dál. KP5 říká, že klientky „samy neměly rodinné zázemí, takže ho neumí udělat, neumí ho vytvořit pro tu svoji rodinu“. KP4 říká: „nemají prostě opravdu ani pocit, ani nezažily ten pocit, že fakt mají někoho u sebe, když si nejsem jistá, můžu si k někomu zajít nebo to s někým probrat“. A toto ty klientky předávají dále, nevěnují se svým dětem a nedávají jim tento pocit lásky a podpory, spíše se jim nevěnují. Tuto situaci popisuje KP1, která říká: „ony se těm dětem nevěnují, ty děti tu vyrůstají tak jakože divoce. Ony jsou s nimi třeba v té společenské místnosti, ale tam to funguje tak, že jsou na mobilu a děti si dělají, co chtějí. Asi jak se jim nikdo v dětství nevěnoval a neznají péči té maminky, že si sedne a něco se s nimi učí, ony to neznají ze svého dětství a ony to ani nepředávají těm svým dětem. Ty děti jsou takový divoký se mi zdá, nezvladatelný, ale prakticky ty děti se nudí, a proto zlobí, proto vyžadují pozornost matky, jsou ukřižované, rozdivočené, vypadá to, že jsou strašně rozmazlené, ale oni prakticky neznají žádnou výchovu“. Podobnou situaci popisuje i KP9, která doplňuje „ty děti, které tu jsou, tak trpí stejně jako děti, které jsou v dětských domovech. Oni mají sice všechno zajištěné, jako jídlo, teplo, oblečení, ale chybí jim ta láska a to bezpečí. Mají vlastně syndrom opuštěného dítěte, poruchu citové vazby, protože ty matky se jim nevěnují“.

Závislost na sociální službě

Jak jsme již zmínili výše v definici, azylovou turistiku můžeme vnímat jako závislost na sociální službě. Na tomto se shoduje i většina komunikačních partnerů, že ženy vyhledávají pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi, protože již nejsou schopné svoji situaci řešit jinak. KP3 uvádí „bohužel někoho to tak semele, že už se pak neumí odrazit dál, řekne si setrvám v tom, co mám, takto mi to vyhovuje, stačí mi to“. Podobně se vyjadřuje i KP4, která říká, že klientky „jsou závislé na sociálním systému, tato závislost jim vyhovuje a z toho jde

taky velmi těžko ven, protože ony potřebují, nebo minimálně jejich děti potřebují, nějakou podporu nebo péči. A tady tyto matky nebo ženy, ony nechtějí vystoupit z toho systému a něco změnit, ony chtějí být závislé na tom sociálním systému“. KP1 nastiňuje možnou budoucnost klientek azylových domů pro matky s dětmi. Jediné, co znají je stěhování z jednoho azylového domu pro matky s dětmi zase do dalšího azylového domu pro matky s dětmi. *„A budou chodit po azylových domech pro matky s dětmi, dokud budou mít děti v péči do 18 let věku a budou se soustavně připravovat na budoucí povolání. Potom přejdou na ubytovny, azylové domy pro ženy nebo do podobných zařízení“.* KP1 dodává, že občas má pocit, jako by klientky vnímaly azylový dům pro matky s dětmi jako domov. KP1 říká: *„jsou případy, že jsou klientky v azylových domech pro matky s dětmi, kde mají ten dohled a pocit bezpečí, protože je to jediné, co znají“.*

Někteří komunikační partneři uvádějí, že klientky vnímají azylový dům pro matky s dětmi jako jisté bydlení, kde vždy najdou pomoc, když ji potřebují. Z tohoto důvodu nejsou dostatečně motivovány řešit svoji nepříznivou sociální situaci a dlouhodobě setrvávají v azylových domech pro matky s dětmi. KP3 říká: *„ony v tom jakoby rády setrvávají, azylový dům pro matky s dětmi se vždy postará, a když jsem v jednom tak určitě se najde místo a vezmou mě i jinde, vždyť já v podstatě nejsem problémová, já se snažím zaplatit nájem a proč by mě nevzali, když to potřebuji“.* KP2 vnímá azylový dům pro matky s dětmi jako *„takové jednodušší vlastně to bydlení“.* KP9 uvádí, že klientky nejsou schopné si zajistit komerční bydlení bez cizí pomoci, *„jim to opravdu vyhovuje, že tady mají prostě 24hodinovou péči, a když by odešly do komerčního bydlení nebo nějaké jiné formy bydlení, jako je třeba ubytovna, nebo k příbuzným, musely by se starat samy o sebe a už by byly na všechno samy. Takže jim vyhovuje to, že radši půjdou z jednoho azylového domu pro matky s dětmi do dalšího azylového domu pro matky s dětmi, kde mají tzv. full servis, že tam mají sociálního pracovníka nebo pracovníka i v noci, kdy potřebují poradit třeba s dítětem, že je nemocné, neví, co mají v tu chvíli dělat“.* KP1 zmiňuje, že klientky v azylovém domě pro matky s dětmi nemusí řešit tolik povinností, jako kdyby žily v komerčním bydlení. KP1 říká: *„vlastní bydlení s sebou nese strašně moc zodpovědnosti, strašně moc věcí kolem, a tady spousta věcí odpadne. Klientky se nemusí starat o údržbu, tím myslím řešit opravy, protože to zajišťuje azylový dům pro matky s dětmi“.*

Na toto téma navazuje KP6, která říká: *„problém je v tom, aby se samostatně pustily do toho života a vyzkoušely si to bez té podpory“.* KP8 dodává *„oni se prostě nedokážou osamostatnit“.* I když se jim osamostatnit podaří, najdou si pronájem a dostanou se ven

z azylového domu pro matky s dětmi, „*tak zjistí, že už jim nemá kdo pomáhat, a začnou pomalinku selhávat a vrací se zpět do těch kolejí, že se nastěhují zase zpět do azylového domu pro matky s dětmi*“.

Někteří z komunikačních partnerů upozorňují na možný důvod, proč dochází k závislosti klientek na sociálních službách. Někteří komunikační partneři vnímají chybu sami u sebe, že klientky přepečovávají a klientky nejsou následně nuceny řešit svoji nepříznivou sociální situaci a zvyknou si na bydlení v azylovém domě pro matky s dětmi. KP4 upozorňuje, že k tomuto přepečovávání by mohlo častěji docházet v azylových domech pro matky s dětmi, které jsou spravovány Charitou České republiky. KP4 říká: „*často ty charitní organizace to mají nastavené tak, jako pomáháme za každou cenu, takové to až moc, že tam chybí ty hranice. Takový křesťanský přístup, takové to spasíme Vás, zachráníme Vás, my jsme tady pro Vás*“. KP4 dodává, že takto to fungovat nemůže. KP3 uvádí „*my jsme je prostě přepečovávali a spoustu věcí jsme jim zařizovali a ony si na to zvykly. Pak jsme zjistili, když měly někde samostatně fungovat a dostaly třeba městský byt nebo jakýkoliv komerční byt, tak ony nebyly schopné fungovat. Ony nebyly schopné si udržet ty byty, takže spousta jich zase skončila tam, kde byly jakoby na ulici*“. Příklad přepečovávání můžeme vidět u KP4, která říká: „*pokud nejsme zahlcené prací, tak klientkám poskytneme i podporu, když si nebyly jisté, tak jsem s nimi řešila školní povinnosti*“. KP8 sdílí své zkušenosti „*někomu se pomáhá celý život a prostě on na tu pomoc hodně spoléhá, a proto proč bych se osamostatnil, když oni se všichni postarají. Někomu pomůžete jednou, dvakrát, a ten člověk se nastartuje a už jede ve svých kolejích a je spokojený. Ale více je těch, kteří spoléhají na to, že prostě se o nás někdo postará. A oni vlastně zjistí, co je pro ně výhodné, takže proč bych se snažila, když oni mi stejně pomůžou*“.

Nevhodný partner

Klientčinu situaci může zapříčinit případně ztěžovat její partner, který je velmi často nevhodný. Většina komunikačních partnerů se shoduje, že jednou z příčin azylové turistiky je nevhodný partner, kterého si klientky velmi často najdou. KP4 uvádí, že klientky „*velmi často na sebe navážou velmi brzy nevhodné partnery*“. Tendence vyhledávat tzv. „*nevhodné partnery*“ úzce souvisí s rodinným prostředím, ve kterém klientka vyrůstala. KP4 zmiňuje, že klientky „*mají obrovskou absenci lásky, kterou se snaží nasytit, bohužel na sebe navážou nevhodné partnery. Ony nejsou schopny obstát v mezilidských vztazích, a to sebou nese prostě ty problémy*“. KP4 dodává „*takže oni, pokud bydlí v samostatném bydlení, tak zase*

velmi často navážou typy osob, které nejsou vhodné nebo jim potom ztěžují tu situaci, a často o ten byt přijdou“.

Velmi často se jedná o partnery, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody a klientky čekají, až se jejich partneři vrátí. KP3 sdílí své zkušenosti *„oni, jak se vrací, tak ty klientky se k nim vrací taky, ukončí pobyt v azylovém domě pro matky s dětmi. On naslibuje, jak se o ně postará, že najde byt, že budou rodina, ale ono to tak většinou není, bohužel to tak nefunguje“.* Poznatek z praxe od KP7, který říká: *„pokud ten partner byl ve vězení, tak ta jeho přítelkyně nebo partnerka fungovala bezvadně. Třeba seděl 2,5 roku, nebyl jediný problém, propustili ho a začaly problémy. Zdá se mi, že ta žena se dokáže hodně přizpůsobit, když jí nic jiného nezbyvá, ale ti partneři to všechno narušují. On prostě přijde a všechno je to narušeno tím jeho příchodem, naruší její výchovu dětí, sebere jí peníze“.* Někteří z komunikačních partnerů zmiňují, že klientky posílají partnerům peníze, tudíž nemají šanci si našetřit na komerční bydlení a zůstávají v začarovaném kruhu azylové turistiky. Toto se děje, i když partner není odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody. KP7 říká: *„přijdou tady jednou za měsíc třeba si vzít peníze od té partnerky, třeba když dojde rodičovský příspěvek. Klientka jim ty peníze dá a potom nemá pro děti na jídlo a na svoje potřeby. Jelikož jim ty peníze dá dobrovolně, tak není možné tomu nějak čelit“.*

Klientky jsou na svých partnerech velmi často citově závislé a staví je na první místo, mnohdy je vnímají jako větší prioritu než děti. KP4 říká: *„u naší cílové skupiny velmi převládá určitá závislost na tom partnerovi, byť je rizikový, ale klientky ho kladou nad všechno ostatní, často i nad děti“.* Opět se vracíme k absenci lásky, kterou jsme zmiňovali na začátku. KP4 uvádí *„taková ta potřeba k někomu patřit, někoho mít rád...i když klientky vědí, že jim to škodí, tak se k nim prostě vrací“.* KP4 dodává, že klientky *„spatřují opravdu velkou hodnotu v té rodině, v tom potomstvu, takže mají hodně dětí, takže jakoby se i odkládá ta schopnost jít do práce a zlepšit si nějakou svoji finanční situaci“.*

Samozřejmě jsou i šťastné konce, kdy partner znamená pomoc vedoucí k vybočení z kruhu turistiky po azylových domech pro matky s dětmi.

Chybějící každodenní návyky

Klientkám chybí zejména pracovní návyky, což ještě komplikuje jejich nepříznivou sociální situaci. Tato podkategorie velmi úzce souvisí s podkategorií patologické prostředí – špatné rodinné zázemí, kterou jsme zmínili výše. Klientky přebírají každodenní návyky z původní rodiny, kde již velmi často tyto návyky chybí. KP1 říká: *„neznaly ty pracovní návyky od svých rodičů, takže ony neví, co to je, že rodiče chodí do práce, přijdou z práce a donesou výplatu a z toho se žije a hospodaří. Prostě se chodí na úřad práce pro sociální dávky, pak maximálně matka bere rodičovský příspěvek“*.

Někteří komunikační partneři se shodují, že klientkám se nechce pracovat, zmiňují také, že jsou případy, kdy klientkám v práci brání objektivní okolnosti – nedostatek míst v mateřských školkách. KP7 říká: *„nechce pracovat, proč, že jo, má velké dluhy, takže se jí nevyplatí, stejně jí to exekutor strhne“*. KP7 doplňuje, že klientka nemůže jít do práce, protože *„není místo ve školce a když to dítě nemůže jít do školky, tak matka nemůže jít do práce. A je to velice složité“*. KP1 zmiňuje, že klientky mají špatné vzdělání, tj. vzdělání nízké kvalifikace, KP1 má za to, že *„špatné vzdělání rovná se nekvalifikovaná práce“*.

KP8 vnímá rozdíl mezi klientkami, které již někdy pracovaly, a klientkami, které nemají žádné pracovní zkušenosti. KP8 říká: *„pokud ona nikdy nepracovala, tak prostě horko těžko se nám ji snaží nějak začlenit do toho pracovního procesu. Když byla po mateřské a předtím pracovala, tak už jako zvažuje, že jo, že přece jenom byly nějaké finance. Ale zase ony si dokážou spočítat, že když dostanou určité dávky a jdou pracovat, tak co je pro ně lepší. Když dostanou více dávek, tak do práce chodit nebudou, prostě i toto hodně hraje mezi nimi roli“*. Některé klientky uvažují nad svou budoucností tak, aby nemusely pracovat vůbec. KP4 shrnuje myšlení klientek jako *„nebudu chodit do práce, otěhotním co nejdříve a budu brát dávky“*. KP3 také sdílí své zkušenosti s jednou klientkou *„dokonce jsem slyšela jednu mladou maminku Romku, jak říká těm ostatním: prosím tě kolik těch dětí ještě musím porodit, abych nemusela jít vůbec pracovat“*.

Klientkám nechybí pouze pracovní návyky, ale i návyky každodenní. KP6 uvádí *„ony nejsou dost připravené na ten, když to řeknu, skutečný nebo reálný život. Nedovedou si osvojit samostatně ty návyky, že opravdu musí ráno s dětmi vstát, pracovat, vypravit je do školy, pak uhradit včas vše, co mají. Potom se na to na ně sesype vše v jednu chvíli a v tu ránu jsou opět tam, kde byly na začátku“*. Podobnou situaci popisuje i KP1, která říká: *„ony, když se dostanou do toho samostatného bydlení tak neví, co mají dělat, protože najednou*

není nikdo, kdo by jim říkal, tohle je večerka, do té doby musíte být doma, musíte uložit děti, musíte se s nimi naučit, musíte mít uklizeno, musíte vynést ten koš, vyprat si. Ony to neznají, neví si s tím rady“.

Někteří z komunikačních partnerů se shodují, že klientky mají problém se přizpůsobit pravidlům například právě v azylovém domě pro matky s dětmi, a z tohoto důvodu pak nejsou schopné si udržet ani vlastní bydlení, takže dochází k azylové turistice. KP2 říká: *„nepřizpůsobí se těm pravidlům azylových domů pro matky s dětmi, takže dochází k tomu, že ty azylové domy pro matky s dětmi ukončují smlouvy, takže klientky jsou nuceny hledat jiný azylový dům pro matky s dětmi. A zase to pokračuje dál. Nedokážou úplně fungovat s těmi pravidly, takže jim další azylový dům pro matky s dětmi ukončí smlouvu. Takže takhle postupně ony vlastně objíždí nebo vyhledávají ty azylové domy pro matky s dětmi, a tím pádem vzniká ten turismus, protože se nevážou ani na žádné místo. Některé klientky byly ve všech azylových domech pro matky s dětmi ve Zlínském kraji. A už tam byly natolik porušovány ty pravidla, že je už nízká pravděpodobnost toho přijetí znovu, takže už jdou i do jiných krajů. Takže potom si myslím, že tohle může být jeden z důvodů, proč ta turistika vzniká, že ty klientky střídají ty azylové domy pro matky s dětmi velmi rychle, protože pokud se nedokážou ztotožnit nebo nějakým způsobem fungovat v té službě, tak potom si často nedokážou udržet ani vlastní bydlení“.*

Časové omezení pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi

Někteří z komunikačních partnerů se domnívají, že jednou z příčin azylové turistiky může být časově omezený pobyt v azylovém domě pro matky s dětmi. Jak jsme již zmínili, délka pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi je zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách stanovena na dobu nepřevyšující jeden rok. KP7 zmiňuje: *„ty klientky se stěhují z jednoho azylového domu pro matky s dětmi do dalšího azylového domu pro matky s dětmi, protože ten jeden rok, který je doporučený, tak nestačí na to, aby se vzpamatovaly, získaly práci a bydlení. Je to velice krátká doba“.* KP4 k tomu dodává *„ta doba toho jednoho roku vždy není dostačující, často není dostačující opravdu opakovaně“.* KP9 se vyjadřuje k časově omezenému pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi rozdílně, zmiňuje poznatek z praxe *„zjistili jsme, že pokud ta klientka chce něco řešit tak za půl roku to zvládne vyřešit“.* Z tohoto důvodu mají v tomto konkrétním azylovém domě pro matky s dětmi nastavenou délku pobytu na půl roku s možností prodloužení. Dále KP9 uvádí, že odůvodnitelných případech je samozřejmě možné prodloužit klientce pobyt na dobu delší

než jeden rok, „protože víme, že jí to pomůže a že to není zbytečné, že to není takové Tak ji tady necháme, máme zapláceno, ale jako že ji to pomůže k něčemu“. Pro představu uvedeme příklady dobré praxe, kdy delší pobyt zabránil dalšímu stěhování do azylového domu pro matky s dětmi. KP9 říká: „měli jsme tady maminku 5 let, že opravdu jako to dítě přinesla dvouměsíční a byla tady, než šlo do školy. Pak dostala městské bydlení a teď funguje naprosto v pořádku, ale kdybychom ji vypustili po půl roce, tak o to dítě přišla, tak jako o všechny předchozí“. Další příklad dobré praxe opět zmiňuje KP9, ale z jiného azylového domu pro matky s dětmi „vím o azylovém domě pro matky s dětmi, kde maminka byla taktéž 5 let a byla tam jenom proto, že si založila stavební spoření a našla si novou práci. A oni věděli, že když ji vyhodí, tak přijde vlastně o ten výdělek a nenaspoří, protože si chtěla naspořit stavebním spořením. Až si naspořila a mohla si pak pronajmout nebo koupit menší byt, pomohlo jí to. Kdyby prostě putovala, tak by to nezvládla“.

Problémy spojené s odlišným životním stylem

Nejméně častou příčinou vedoucí k vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi jsou závislosti klientky, zejména tedy drogová a alkoholová závislost. KP9 říká: „velmi často do toho vstupují závislosti, vlastně drogová a alkoholová. Dříve ještě závislost na hracích automatech, ale to v poslední době omezil covid, takže už to pro klientky není tak atraktivní“. V současné době se u klientek velmi rozvíjí závislost na telefonech. KP9 zmiňuje „velmi často ty klientky neumí s dětmi trávit čas. Jsou na telefonu a dětem taky dávají telefon, aby od nich měly klid. Tomu dítěti, když dáte mobil, tak to je, jako když vypne“.

6.3 Spolupráce sociálního pracovníka a klientky

Abychom se mohli zaměřit na spolupráci sociálního pracovníka a klientky, je velmi důležité charakterizovat, s jakou cílovou skupinou pracujeme. Proto se nejprve zaměříme na popis této cílové skupiny podle toho, jak ji vnímají komunikační partneři, a následně se zaměříme na vylíčení, jak s touto cílovou skupinou pracují naši komunikační partneři.

Charakteristika klientek azylových domů pro matky s dětmi

Většina klientek je v azylovém domě pro matky s dětmi opakovaně, samozřejmě se tu ocitají i ženy, které potřebují krátkodobou pomoc k vyřešení své nepříznivé sociální situace, ale takových případů je méně. KP4 podotýká, že „poznáte to během 3 měsíců, velmi rychle i během měsíce poznáte, která z maminek je schopná, taková, že ano, že potřebuje nějaký čas na adaptaci a na to, aby udělala nějaké základní kroky v nějaké krizové situaci, a jde a je

schopna fungovat dál. A poznáte lidi, kteří fakt jsou v tom sociálním systému a jsou na něm závislí, a vystoupit z toho je fakt těžké“. KP3 říká: *„byly tady ženy, které fakt od začátku věděly, kam směřují, měly své cíle. Opravdu já přesně vím, že potřebuji nejprve tu samostatnost, bydlení, děti, aby měly svoje zázemí, abych jim vytvořila domov. Takže to měly dobře jakoby dopředu už vytyčené a opravdu to splnily. Ale většina, ten zbytek, co tu byl, tak se nám po nějaké době vrací“.* Azylové turistky tvoří 80 % všech klientek v azylovém domě pro matky s dětmi. KP1 shrnula aktuální stav v azylovém domě pro matky s dětmi následovně *„poprvé; máme tady holku, která z dětského domova, vlastně z porodnice, šla do Dětského centra Ostrůvek, tam jí pomáhali s péčí o dítě, jak se o něho správně starat, a teď je tady; další to není turistka; pak máme turistku; ta je nová; turistka; turistka; nová; turistka; nová (5 z 10 klientek jsou turistiky). Ale v průměru to běžně vychází intenzivně do té turistiky. A když se podíváme na azylový dům pro matky s dětmi Sokolská: mega turistka; turistka; turistka; turistka; turistka; nová. (6 ze 7 klientek jsou turistky)“.*

Představy většinové společnosti o klientkách azylových domů jsou takové, že se jedná o ženy romského etnika. Někteří komunikační partneři toto vyvrací a říkají, že jsou to ženy jak romského etnika, tak i majoritní společnosti. KP1 říká: *„většinou je to půl na půl. Je to problém sociálně slabých a sociálně vyloučených lokalit“.* KP6 popisuje *„oni opravdu přijdou takový, kteří jsou sami na úplném dnu a nemají nic. Prakticky jen to, co mají na sobě, a pár dětí, které si vedou s sebou“.* Jedná se tedy o klientky, které jsou sociálně slabé, takže při práci s těmito klientkami musíme jako sociální pracovníci brát v úvahu, že mají většinou jiné priority, než my se domníváme. KP4 zmiňuje *„zvlášt' u toho romského etnika, tam vnímám úplně jiný způsob života, mentality, že se fakt snažíme o něco, co oni nechtějí“.* KP4 dále dodává *„oni opravdu mají jiný úhel jakoby myšlení, hodnot a priorit než my. My jim předkládáme něco, co oni ani nechtějí, oni opravdu nechtějí žít tak, jak my si myslíme, že by bylo vhodné pro jejich děti, například vzdělání“.* KP7 zmiňuje, že hlavní prioritou klientek je nevhodný partner a telefon.

Někteří komunikační partneři se shodují, že se jedná o klientky, které mají nějakým způsobem snížené kompetence. KP4 vysvětluje, co pro ni znamenají snížené kompetence: *„to znamená, že potřebují určitou míru podpory k tomu, aby dokázaly nějakým způsobem fungovat a třeba pečovat o své děti“.* KP10 zmiňuje, že *„občas to jsou matky, které jsou opravdu jakoby i mentálně na tom tak, že nejsou schopny ani samostatného života“.* Komunikační partneři zmiňují, že se velmi často jedná o klientky s nižším vzděláním, většinou pouze základním. KP9 říká: *„měli jsme tu například klientku, která neuměla číst*

ani psát, ona sama ani nevěděla, v kterém ročníku ukončila základní školu. Nebyla schopná se ani podepsat“.

Klientky nepřemýšlí nad budoucností, zaujímají velmi laxní přístup k řešení své nepříznivé sociální situace. KP3 říká: *„protože ony si říkají, však se o mně zase někdo postará, někdo, když já udělám nějaký kopanec, tak oni mě nenechají na holičkách, když ne tato služba, tak mi pomůže jiná služba, a to je začarovaný kruh“.* Někteří komunikační partneři zmiňují, že pokud klientky mají nějaké představy o životě, jsou často nereálné. Pro příklad uvádí KP9 příběh klientky: *„máme tu klientku, která říkala, že tohle je její poslední azylový dům pro matky s dětmi, že by chtěla domeček. Podotýkám, že to bylo před zimou, a když jsem se jí zeptala, kde vezme peníze na uhlí nebo dřevo nebo čím se tam topí, tak nedokázala odpovědět. Ony o tom nepřemýšlí. Tady pouze otočí kolečkem a mají teplo. To my nejsme schopni je naučit takto šetřit, tu se nemusí o nic starat, vždy mají teplo a teplou vodu. U nás sice má každý pokoj bojler, takže když si spotřebují teplou vodu, tak mají smůlu, aspoň takto je můžeme naučit šetřit, ale v jiných azylových domech pro matky s dětmi to tak není“.*

Na základě toho, jak komunikační partneři vnímají klientky jsme vytvořili popis typické klientky azylového domu pro matky s dětmi. Jedná se o mladou ženu se dvěma a více dětmi, která vychází ze sociálně vyloučených lokalit či prošla institucionální péčí, tedy vyrůstala v dětském domově či azylovém domě pro matky s dětmi. Je to žena, která potřebuje jistou míru podpory, aby mohla fungovat a pečovat o své děti vzhledem k tomu, že má snížené kompetence, kterou jsou spokojené s gramotností. Je to žena, jejíž nejvyšší dosažené vzdělání je základní škola. Tato žena má jiné priority a hodnoty, než jsou očekávání většinové společnosti. Její prioritou je partner, ten je velmi nevhodný a ztěžuje tak celkově celou její nepříznivou sociální situaci, která ji vedla k tomu, aby vyhledala pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi. Tato žena většinou nepřemýšlí o své budoucnosti, dalo by se říct, že žije ze dne na den.

Než se zaměříme na popis možností, jak může sociální pracovník přispět k řešení azylové turistiky, je důležité zmínit, že někteří komunikační partneři vnímají, že toto není v jejich silách a kompetenci. KP6 říká: *„to je těžké. Já to nedokážu říct, jestli by se to dalo dopředu nějak jako tomu pomoci, předvídat, protože se setkávám s lidmi, kteří jsou už opravdu na samotném konci“.*

Níže uvedené kategorie vnímají komunikační partneři při práci s klientkami jako stěžejní a mohly by napomoci k řešení azylové turistiky. Spolupráci sociální pracovnice a klientky vnímáme jako pomocnou ruku pro klientku, která by ji mohla napomoci dostat se ze začarovaného kruhu azylové turistiky.

Individuální práce s klientkou

Individuální práce s klientkou je základ spolupráce. KP1 zmiňuje, že „*individuální plánování je základ sociální práce, bez toho bychom byli jen lepší ubytovna*“. Komunikační partneři podotýkají, že je velmi důležité s klientkou pracovat po malých krůčcích, protože jakmile bychom nastavili spolupráci po větších krocích, klientky budou cítit, že to není v jejich silách, a úplně rezignují na veškerou spolupráci. KP1 říká: „*soustavná práce s klientkami, ony jsou občas laxní, na všechno mají spoustu času, máme na to rok, ale tlačít je do toho, že teď. A dávat malé krůčky, malé cíle, aby neměly pocit, že toho teď po nich chceme strašně moc. Že tento týden vyřešíme tohle a tohle, a to bude stačit. Jít na ně pomalu, nezahltit je informacemi a úkoly, protože ony potom mají pocit, že je toho moc a že se to nedá zvládnout, tak se vykašlou úplně na všechno*“. KP4 doplňuje, že řešení klientčiny nepříznivé sociální situace je „*běh opravdu na obrovsky dlouhou trať*“.

Při opakovaném pobytu klientky v azylovém domě pro matky s dětmi si někteří komunikační partneři kladou otázku, zda jejich práce má smysl. KP9 říká: „*někdy si říkám, jestli když ta klientka přichází popáté, pošesté, nebo putuje mezi pátým, šestým azylovým domem pro matky s dětmi, jestli ta pomoc je opravdu jakoby, že nějakou pomoc poskytneme, nabídneme, že už to fakt není jen nějaký styl života, ale jakoby že je ten azylový dům pro matky s dětmi neposune nikam dál. Jestli pořád by ta služba měla být využívána jako preventivní, anebo jestli už spíš nenahrazujeme nějakou ubytovnu nebo nějakou formu bydlení. Takže někdy si klademe takovou otázku, jestli pátý, šestý pobyt má cenu. Proč pět, šest azylových domů pro matky s dětmi nezvládlo tu klientku někam posunout, je to samozřejmě o komunikaci s klientem, o práci s klientem*“. Odpověď je jednoduchá, ano má smysl, a hned zmíníme důvod proč si komunikační partneři myslí, že jejich práce má smysl. KP4 říká: „*ale i přesto si nemyslím, že by ta práce neměla smysl. Opravdu pracujeme velmi do hloubky s klientkami, a přestože se nám vrací, protože zkrátka selhávají z mnoha faktorů opětovně v tom, i když třeba získají byt nebo se vrací do svého původního prostředí. Tak ta práce, i když se vrací, má smysl, protože už nastavujeme ty pravidla jinak, třeba ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, ze zkušeností z minulého pobytu a*

pokud ta klientka s nimi souhlasí tak se vlastně můžeme odrazit nebo postoupit o kousíček dál jakoby v té práci, jinak“.

Po přijetí do azylového domu pro matky s dětmi začíná spolupráce sociální pracovnice a klientky zmapováním a stabilizací její situace. KP6 říká: *„celkovou stabilizací, takže se žádá o různé sociální dávky, vypisují se žádosti, ty klientky se pozorují v těch bytech. Učí se vlastně stabilizovat jak po finanční stránce té rodiny, tak stabilizaci kompletní rodiny, tak aby tam byla zachována péče o děti, výchova, vaření, co se týká třeba té domácnosti, úklidy atd.“.*

Spolupráce sociální pracovnice a klientky pokračuje vypracováním individuálního plánu a stanovením cílů, kterých chce klientka během pobytu dosáhnout. KP1 shrnuje cíle individuálního plánu jako: finance, našetření si nějakých financí; bydlení, nalezení si vlastního bydlení a osamostatnit se. Cíle individuálního plánu si nastavuje klientka sama právě ve spolupráci se sociálním pracovníkem, aby tyto cíle byly nastaveny pomocí SMART. KP5 uvádí příklad, na čem pracují klientky v rámci individuálního plánu: *„finance 1x za týden, že se setkáme a řešíme nákup, co potřebuje nebo kolik má peněz, kolik si vybere a takto. Pokud je to péče o domácnost tak tam je to denní setkání, protože my denně kontrolujeme úklidy. Pokud mají v individuálním plánu i spolupráci v péči o dítě tak tam denně kontrolujeme, jestli vaří, co to dítě jí atd. Ony si třeba zapisují jídelníček, co dávají tomu dítěti, 1x týdně jsme to kontrolovali“.* KP5 se také zaměřuje na *„předávání těch našich zkušeností, předáváme takové běžné mateřské zkušenosti“.* KP5 klade důraz na intenzivní spolupráci s klientkou, která dle ní vede k jejímu osamostatnění. KP5 říká: *„intenzivní podpora těch pracovníc, takže když se s nimi opravdu poctivě pracuje, důsledně, když se to nenechá, ať si dělají, co chtějí, když se s nimi důsledně pracuje a vede se k tomu cíli, aby zvládly tu samostatnost třeba s přestupem přes nějakou terénní službu, tak se ty matky připravují, ale nejsem si jistá, že to tak mají všude tu filozofii nastavenou“.* KP5 doplňuje, jak s klientkami intenzivně pracují, jelikož jejich azylový dům pro matky s dětmi je malé zařízení s kapacitou 3 maminek, mají větší možnosti intenzivně se věnovat klientkám než ve větších zařízeních. KP5 říká: *„my s nimi denně mluvíme, jenom projdeme a už mi klientka hlásí, že malý už je na tom lépe s kašlem a takto. Projdeme se a vidíme, jestli vaří“.*

Pokud klientka z jakéhokoliv důvodu přestane spolupracovat, dochází k ukončení smlouvy, jelikož nikdy klientce nelze pomoc vnucovat, ta je jí poskytována na základě dobrovolnosti. KP4 zmiňuje, že se snaží *„aby opravdu naše práce měla smysl. To znamená,*

že když pozbydou cíle nebo klientka neplní cíle a nechce na nich pracovat, tak ukončujeme smlouvu, protože sem přišla s nějakým cílem, nějakou vizí, nebo aspoň takto to tvrdila a říkala, a potom v průběhu toho pobytu se ukáže, že na tom nepracuje nebo není motivovaná, nechce, velmi často tu smlouvu ukončujeme, protože nevidíme důvod v té spolupráci“.

Motivování klientky

Další velmi důležitou částí spolupráce sociální pracovnice a klientky je její motivování k řešení její nepříznivé sociální situace. Komunikační partneři zmiňují, že klientky jsou velmi často nemotivované a zaujímají laxní přístup „nějak bylo, nějak bude“, žijí tzv. ze dne na den a nepřemýšlejí o budoucnosti. KP8 zmiňuje „*to by musely ony samy chtít. To je jediný problém, když by samy chtěly a samy se trochu snažily, tak si myslím, že by to šlo vyřešit. Ale ony hlavně očekávají to, že my je jakoby navedeme, že my je povedeme za ruku a to nejde“.* KP4 doplňuje „*motivování nejsou, jsou závislé na sociálním systému“.* KP10 říká: „*my jim můžeme pomáhat, pomáhat, pomáhat, ale pokud ty matky nejeví zájem nebo prostě to dělají z důvodu, že my to chceme, tak je to víceméně zbytečná práce“.* Rozhodnutí o změně je na klientkách. KP6 říká: „*záleží na tom klientovi, jak on se k tomu postaví. My, nebo respektive já teda, když budu do nich vkládat tady ty svoje ideje, a budu je chodit podporovat, tak ono se může stát, že oni si postaví hlavu, na co ji budu poslouchat, udělám si to podle sebe“.*

Možností, jak mohou přispět sociální pracovníci k azylové turistice, je motivovat klientky, aby aktivně řešily svoji nepříznivou situaci zejména v oblasti bydlení. KP5 říká: „*motivujeme, směřujeme je na tu budoucnost, co chcete pro ty děti, chcete se s nimi pořád stěhovat jako „kočka a koťata“, nebo prostě chcete jim zajistit zázemí“.* KP2 doplňuje „*snažíme se pořád nějakým způsobem je vracet do té reality, že bydlet ve vlastním bydlení je vlastně to, na čem by měly pracovat, že opravdu bydlení v azylovém domě pro matky s dětmi je dočasné, že je to v případě nějaké krizové situace, nějaké překlenutí období“.* Klientky mají různé možnosti, které mohou využít ke hledání bydlení. Komunikační partneři motivují klientky zejména ve hledání bydlení, které patří městu. KP3 říká: „*většinou je motivujeme a za naší podpory si hledají bydlení. Nejlepší je oslovit městské bydlení, takže my se s nimi vždycky bavíme, aby sledovaly webové stránky města Uherského Hradiště, kde vlastně jsou v pravidelných intervalech vyvěšovány výběrová řízení na obsazování bytů pro příjmově vymezené osoby, startovací byty“.* KP3 doplňuje „*horší varianta je přes realitky, tam je to trochu horší, protože ti makléři s tím taky nemají dobré zkušenosti“.* Dokonce jsou i komunikační partneři, kteří využívají vlastních známostí, aby

se jim podařilo najít klientce vlastní komerční bydlení. KP3 zmiňuje „*já třeba když mám nějaké dobré reference od někoho, ať už od mých kamarádů nebo rodiny, že třeba někdo má být k dispozici, tak samozřejmě předám informace*“. Komunikační partneři také doporučují využití organizací, které se zaměřují na pomoc s hledáním bydlení. KP1 říká: „*ohledně toho bydlení tak doporučujeme Maltézskou pomoc, která doprovází ty klientky, když se dívají po těch bytech, aby měly někoho sebou, kdo se v tom vyzná, kdo jim může říct ano to je dobré rozhodnutí nebo třeba ne, to je vysoká cena, protože ony ani tohle nejsou schopné si ty kroky dopředu spočítat*“. Komunikační partneři zmiňují, že motivují klientky, aby využívaly sociálního bydlení, které je vzdálené od jejich původního bydliště.

Pokud se klientce podaří najít komerční bydlení, má možnost využít různých nadací, které pomáhají s uhrazením kaucí na bydlení. Komunikační partneři nejčastěji spolupracují s Nadací Agrofert a Nadace J&T. KP1 říká: „*jsou různé nadace, které podporují samoživitele a samoživitelky tím, že vlastně se vypíše žádost a oni, když to schválí, tak prostě můžou přispět třeba až 30 tisíc na kauci*“. KP1 dodává, že s tímto se pojí problém, že klientka většinou není schopna si najít vlastní pronájem. KP1 dodává: „*a ty ji dají až v momentě, kdy má tu smlouvu, kdy má zajištěné to bydlení. Oni jim zaplatí tu kauci, ale najít to bydlení, to je těžké. Oni totiž musí do půl roku od té doby, co jim nadace schválila peníze, tak to musí do půl roku vyúčtovat. A ony většinou nejsou schopné do půl roku najít bydlení*“. Bydlení nejsou klientky schopné najít z důvodů, které jsme zmiňovaly v kategorii příčiny azylové turistiky.

Další oblastí, kde můžou sociální pracovníce motivovat klientky, je oblast financí, na kterou se ještě více zaměříme v další podkategorii. KP5 říká: „*motivovat je k tomu, aby ony samy měly přehled o těch financích, a naučit je takovému základnímu, když chcete střechu nad hlavou, abyste o ni v budoucnosti nepřišly, aby měly opravdu ty návyky prvně zaplatit to bydlení*“. Klientky v azylových domech pro matky s dětmi mají možnost čerpat potravinovou pomoc. Vzhledem k tomu je sociální pracovníce motivují, aby si odložily více peněz, když mají potraviny z potravinové pomoci. KP1 říká: „*my je motivujeme, když jim to jídlo dáváme, aby si odkládaly stranou. Někdo to pochopí, někdo to ocení, někdo to prostě bere, jako že bude více na cigarety a alkohol*“. Potravinová pomoc by neměla být pro klientky samozřejmostí, aby nedocházelo k prohlubování její závislosti na sociální službě a následně ke snižování motivace k řešení vlastní nepříznivé sociální situace. KP4 zmiňuje praxi z jejich azylového domu pro matky s dětmi: „*abychom udrželi nějakou motivovanost anebo abychom dali jasné parametry, že nepřistoupíme „na jejich způsob života*“. To

znamená, že všechno by mělo mít určitá pravidla, ale je to někdy těžké je nastavit, protože například dary, materiální pomoc, potravinová pomoc. Takže konkrétně při té potravinové pomoci nemáme to tak, že může kdykoliv a jakkoliv, máme to nastaveno tak, že žádá v případě, že nevyjde v rozpočtu, pokud žádá 3x, řešíme to s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, protože 3x za sebou nebyla nebo 3x nebyla schopna nějakým způsobem řešit svůj rozpočet, aby neohrozila svoje děti, že jim nemá dát co jíst“. KP7 také sděluje své zkušenosti s čerpáním potravinové pomoci „snažíme se ty klientky jakoby motivovat za nějakou práci. Například tady máme se starostou domluvené, že klientky pracují u kapličky na záhonku, chodí to tam plet a já jim dám vždycky nějaké potraviny za to. Snažíme se jim to nedat úplně zadarmo“.

Finanční hospodaření

Velmi důležitou činností v rámci spolupráce s klientkou je učení se finanční gramotnosti. Jak jsme již zmínili v příčinách azylové turistiky, finanční ngramotnost je jedna z častých příčin, proč ženy vyhledávají pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi.

Komunikační partneři se shodují, že klientky nejsou schopné si finance rozpočítat, aby s nimi vystačily celý měsíc a uhradily vše potřebné. Vnímají jako důležité upozornovat klientky na význam zaplacení nájemného. KP5 říká, že klientky „mají dobrovolně povinně finanční hospodaření, takže vždycky říkám, prvně musíte zaplatit to bydlení, abyste nepřišly o tu střechu nad hlavou. Některé prostě neumí hospodařit, 14 dní dělají hogofogo a 14 dní potom pomalu nemají ani na chleba“. Z tohoto důvodu mají klientky možnost úschovy svých financí u sociální pracovnice, v praxi to potom vypadá následovně. KP5 zmiňuje: „prostě je motivujeme k tomu, aby si k nám dávaly peníze do úschovy, to je samozřejmě na jejich žádost. A týdně si je vyzvedávají a třeba s nimi řešíme, co je potřeba nakoupit. Takže řešíme s nimi nákupy a procházíme, díváme se i do ledničky, aby ony prostě měly ty základní potraviny pro děti“. KP5 sdílí zkušenost z praxe, která se v jejich azylovém domě osvědčila a nám přijde též užitečná. KP5 při práci s klientkami využívá tzv. finanční deník, který je nápomocný klientce, když chce šetřit peníze. KP5 říká: „ony si pravidelně zapisují do finančního deníku, jednou měsíčně to zkontrolujeme a společně spočítáme příjmy a výdaje. Kolikrát jim tam vyjde, že třeba za cigarety dají velkou částku, takže to jim začervenáme, takže ony tak samy vidí, kde mají ty rezervy, nebo hodně kupují kraviny nebo cukrovinky, to jim vždycky začervenáme, aby věděly, kde mají ty rezervy, kde můžou ušetřit“. Pro představu uvádíme příběh klientky. KP5 říká: „byla tady třeba maminka, která byla

velmi silná kuřačka, navíc byla těhotná, takže jsme ji motivovali, i díky nebo i kvůli tomu těhotenství, ale tohle nefungovalo, protože ona pořád tvrdila, že jsou horší matky, i když já jsem ji řekla, že jsou i lepší, které chtějí, aby se jim narodilo zdravé dítě. Ale toto zafungovalo, že po měsíci, kdy viděla, že utratila 1400 Kč za cigarety, tak se jí teda protočily panenky a omezila to. Ne že by omezila kouření, ale začala si aspoň balit cigarety, že na tom teda ušetřila. Takže další měsíc měla potom nějakých 900 Kč, nějakých 500 Kč ušetřila, a ještě ten další měsíc potom měla 700 Kč, že snažila se to nějak malilinko omezit“.

KP8 zmiňuje, že problém nastává, když klientky opouštějí azylový dům pro matky s dětmi, protože klientky sice byly učeny k finančnímu hospodaření, ale mimo azylový dům pro matky s dětmi se k tomu již nevrací.

Jak jsme již zmínili v příčinách azylové turistiky, klientky většinou mají dluhy. Na řešení těch dluhů samozřejmě spolupracují se sociální pracovníci. Nabízí se dvě možnosti řešení těchto dluhů; první možností je řešit dluhy se sociální pracovníci v azylovém domě pro matky s dětmi, druhou možností je využití dluhových poraden, které se specializují na oddlužení. KP6 zmiňuje: „*my hodně spolupracujeme s Člověkem v tísní, ti se na to specializují, takže nám hodně pomáhají, ale nějaké základní poradenství poskytujeme i my“.*

Učení každodenním návykům

Jak jsme již zmínili, v kategorii příčiny azylové turistiky, chybějící každodenní návyky jsou jedním z důvodů, proč klientky vyhledávají pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi. Proto je důležité se na ně zaměřit ve spolupráci se sociální pracovníci.

Pro klientky je důležité, aby udržely zejména platební návyky spojené s placením nájemného. Dalším důležitým úkolem, aby klientky nepřišly o bydlení, je myslet na smlouvu o pronájmu, tedy zejména na to, kdy končí, aby došlo k jejímu včasnému prodloužení. KP9 sdílí její osvědčenou praxi, jak klientky naučit myslet na prodlužování smlouvy. KP9 uvádí: „*my většinou dáváme smlouvu na měsíc a potom postupně prodlužujeme až do délky půl roku a pak se dále rozhodujeme, zda smlouvu prodloužíme, nebo službu ukončíme. Snažíme se klientky učit, že musí myslet na to, kdy jim končí smlouva, takže pokaždé musí podat žádost o prodloužení pobytu, protože v městském bytě jim nikdo konec smlouvy hlídat nebude, prostě pronajímatel přijde, že druhý den jim končí smlouva a že už s nimi nepočítá a oni se budou muset vystěhovat“.*

Další možností, jak klientky učit každodenním návykům, je zavedení přísného režimu v azylovém domě pro matky s dětmi. KP5 „*ony jsou tady strašně překvapené a jsou v šoku, že tady musí něco dělat, že musí ráno vstávat, že si musí plnit svoje povinnosti, ale my pracujeme tak, jak to prostě ten zákon ukládá, že si musí aktivně řešit svoji tíživou sociální situaci. Takže hned je vyvedeme z omylu, že nejsou tady v rekreačním zařízení, jak si myslí, že si tady můžou dělat, co chtějí, ale prostě musí makat. Pokud mají malé děti, musí pečovat o ně, musí jim navařit, musí mít každý den v 9 hodin ráno uklizený pokoj, ještě i odpoledne, když odcházíme, kontrolujeme úklidy, kontrolujeme opravdu, aby průběžně vařily, aby zvládaly finance. Přípravujeme je na tu samostatnost“.* KP5 přirovnává pobyt v azylovém domě pro matky s dětmi k pracovnímu poměru ke státu. KP5 říká: „*vaší pracovní náplní je pečovat o dítě, pečovat o domácnost, zvládnout finance, které vy jste si nevydělal, ale dává vám je stát. A vy musíte prokázat, že s nimi umíte hospodařit. A popřípadě nějaké pracovní návyky, aby získaly, takže tady třeba pracují na zahradě, pokud mají dítě do školky nebo do školy, musí si aktivně hledat práci. My jim prostě nedáme pokoj, kolikrát denně jste si dneska volala, kolik firem jste navštívila, kolik kontaktů, které jsem Vám předala, jste obvolala“.* KP5 se domnívá, že tento přístup je prevencí závislosti na sociální službě, protože klientkám se tento přístup nelíbí a aktivněji pracují na řešení své nepříznivé sociální situace.

6.4 Dlouhodobé setrvávání v azylovém domě pro matky s dětmi

Dlouhodobé setrvávání v začarovaném kruhu azylové turistiky má své důsledky, které můžeme vidět zejména na dětech. Nyní se zaměříme na popsání důsledků, které identifikují komunikační partneři nejčastěji.

Důsledky azylové turistiky

Časté stěhování z azylového domu pro matky s dětmi do dalšího azylového domu pro matky s dětmi nejvýrazněji ovlivňuje děti, které jsou školou povinné. Tyto děti jsou nuceny často měnit školu, což se negativně projevuje na jejich školních výsledcích. KP7 říká: „*děti, které chodí do školy, musí každý rok změnit školu, tak to se nám pak špatně odráží na těch dětech i na té matce“.* KP9 doplňuje, že s častým stěhováním se také pojí „*změna lékaře a úřadů. Pak je zdlouhavé všechno vyřídit na úřadech, sociální dávky, převody dokumentací atd.“.*

Při častém stěhování jsou děti nuceny změnit své prostředí, a v důsledku toho jsou neukotvené. KP1 říká: „*takže děti co rok mění prostředí, co rok se posouvají někam jinam, do jiného azylového domu pro matky s dětmi, do jiného prostředí. Ony jsou takové*

neukotvené. Nemají sociální kontakty, ztrácí kontakty s rodinou. Ve škole si nedokážou vytvořit sociální kontakty, protože jsou všude noví. To není, že by přišli třeba na začátku roku, to je v průběhu a v průběhu zase odcházejí. Takže většina to i vzdá a ani si ty přátele nevytváří, protože to ani nemá smysl, protože za chvíli zase odchází. A to je ještě štěstí, když ta matka vydrží rok v azylovém domě pro matky s dětmi, protože jí můžeme třeba ukončit smlouvu“.

Komunikační partneři se také shodují, že finanční situace klientek azylových domů pro matky s dětmi ovlivňuje stigmatizaci dětí ve škole. KP1 říká: „cítí se vyčleněni, protože nemají mobil, to hezké oblečení, tašky atd.“. KP7 dodává, že matka často nemá peníze, aby zaplatila školní pomůcky. KP1 zmiňuje: „prostě pořád jsou to ti z azylového domu pro matky s dětmi a je to vidět“.

6.5 Možnosti řešení azylové turistiky

V kategorii spolupráce sociální pracovníce a klientky jsme se zaměřili na cestu ze začarovaného kruhu na mikroúrovni, teď se zaměříme na řešení, která se nabízí na makroúrovni. Řešení na makroúrovni nejsou dostatečná, a proto komunikační partneři navrhují řešení, která by vnímali jako efektivní, a polemizují o nich.

Návazná služba na azylový dům pro matky s dětmi

Jako stěžejní při řešení azylové turistiky vnímají komunikační partneři návaznou službu na azylový dům pro matky s dětmi. Chybí jakákoliv návaznost na azylový dům pro matky s dětmi, není dostatek sociálních, startovacích, tréninkových či městských bytů, a proto klientky nemají jinou možnost než jít zase do dalšího azylového domu pro matky s dětmi. KP9 říká: „prostupné bydlení, aby bylo dostatek. Nic jiného mě nenapadá, protože spousta klientek by nemusela být v azylovém domě pro matky s dětmi. Ty byty, které by měl stát budovat, by měly být i tak přizpůsobené velkopočetným rodinám. Velkopočetné rodiny nebo maminky s třemi a více dětmi mají obrovský problém získat bydlení, protože se nájemníci bojí takto velkých rodin. Bojí se, že jim to zničí nebo že nebudou platit, takže asi i ten stát by měl zajistit větší byty, ne jenom třeba jednopokojové, které by byly finančně dostupné, ale alespoň dvou- a třípokojové pro ty větší rodiny. Jsou obce, které vůbec nemají městské byty, nemají vůbec sociální byty, a není tady taková síť nebo alespoň ubytovny. Ale nic takového není, aspoň tady na Otrokovicu teda není“. A pokud již existuje síť městských bytů, KP2 dodává, že „nabídka je poměrně neúměrná té poptávce lidí“.

Návaznost na azylový dům pro matky s dětmi může mít dle komunikačních partnerů dvě podoby. Jednou podobou je sociální bydlení, kde by klientka měla podporu od sociálního pracovníka soustavně, ale v menší míře než v azylovém domě pro matky s dětmi. Druhou možností je navázání spolupráce s terénní službou pro rodiny s dětmi.

KP9 uvádí představu, jak by mohla tato návaznost fungovat. KP9 říká: „bylo by to třeba něco jako tréninkové bydlení, byla by značka ideál. Kdyby v tom azylovém domě pro matky s dětmi si to ta maminka vyzkoušela pod vedením fungovat, jako je třeba potřeba finanční hospodaření, platit nájem atd., a pak by přešla do nějakého tréninkového bydlení, které by bylo třeba ještě pořád pod azylovým domem pro matky s dětmi, ale už tam bude více samostatná, nebude tolik mít, jak se říká, někoho za zadkem, ty pracovníky, a bude mít více jakoby sebejistoty, že to zvládne. To by asi bylo jakoby nejlepší“. KP9 uvádí dobrý příklad z praxe, jak to funguje v jejich azylovém domě pro matky s dětmi, když říká: „my tu máme vlastně možnost bytu, který patří Charitě a je v normálním paneláku. Takže když máme klientku, o které víme, že je šance a zaslouží si tu šanci, tak je vlastně rok tady v azylovém domě pro matky s dětmi a potom může jít na půl roku do toho bytu, než si najde vlastní, třeba městský byt nebo klasický komerční pronájem“.

Další možností je tedy navázání spolupráce se sociálně aktivizační službou pro rodiny s dětmi. Představu, jak by mohlo fungovat v praxi, uvádí KP9, která říká: „návaznost třeba sociálních služeb, že by se po odchodu z azylového domu pro matky s dětmi té klientky nebo klienta ujala terénní služba pro rodiny s dětmi a pomáhala jim potom s tím, co my jsme tady třeba rozpracovali, tak aby ta klientka zase nespadla nebo klient, aby ten klient potom nespadl zase zpátky, nepropadl tím sítím zase do azylového domu pro matky s dětmi“. V současné situaci je tato možnost dobrovolnou volbou klientky a komunikační partneři nevnímají jako řešení tuto možnost uložit klientce jako povinnost, protože klientky velmi často již žádnou pomoc nechtějí. KP6 uvádí „zaleží, co ty klientky na to, kolikrát si myslím, že ony opravdu i kdyby člověk ze startu jim tu povinnost dal, tak ony to by to nepřijaly, protože opravdu mají tu potřebu a chtějí se postavit na vlastní nohy, že to samy dokážou, a prostě chtějí si to vyzkoušet. Takže nevím, jestli by to přijaly“.

Jak jsme již zmínili, v azylových domech pro matky s dětmi jsou klientky, které mají snížené kompetence a budou potřebovat nějakou míru podpory celý život. KP5 říká: „některé klientky jsou prostě takové, že celý život budou potřebovat tu podporu, větší nebo menší“. K tomuto KP4 dodává, že zcela chybí služba, která by myslela na tuto klientelu.

KP4 uvádí: „*chybí vlastně nějaká taková podporovaná služba pro matky, které chtějí pečovat o své děti, ale mají ty kompetence sníženy, že potřebují tu podporu dlouhodobě, že ten rok nestačí, ony nejsou schopny jakoby si to osvojit do té míry, aby fungovaly samostatně*“. Tato služba by mohla fungovat jako sociální rehabilitace.

Z výše uvedených zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že aby řešení azylové turistiky bylo úspěšné, muselo by dojít k legislativní úpravě zákona o sociálním bydlení, o němž se již několikrát mluvilo, ale nikdy nevešel v platnost. Komunikační partneři jsou nadále velmi skeptičtí k budoucímu vývoji, protože aktuální politická situace nenapomáhá k řešení sociálního bydlení.

Legislativní úprava některých zákonů

Většina komunikační partnerů se shoduje, že v České republice je sociální systém nastaven velmi štědře, a proto dochází k azylové turistice. KP4 říká: „*myslím si, že je to systémová chyba, protože ten sociální systém je příliš štědrý a není pro lidi motivující něco změnit*“.

Jednou z oblastí sociálního systému, kterou vnímají komunikační partneři jako štědrou, je oblast sociálních dávek, zejména jejich výše. Komunikační partneři se shodují, že klientkám se nevyplatí pracovat, protože pokud jsou zabezpečené ze sociálních dávek a ty jim dostačují, nejsou motivovány chodit do práce a vydělávat peníze. Protože kdyby šly do práce, vydělají si o pár set korun navíc, a to pro ně není motivující. KP5 uvádí: „*náš stát je hodně sociální. Až tak, že prostě vychovává závislé na sociálních dávkách, protože je to pohodlnější: mám více dětí, tak jsem zajištěná díky těm různým dávkám, prostě proč by se snažili pracovat. Když půjdou pracovat, tak přijdou o ty dávky a budou na tom stejně. Pokud je člověk zvyklý skromně žít, tak z dávek vyžije*“. KP5 porovnává současný sociální systém v dřívějším komunistickém režimu, když říká: „*dříve neexistovalo, že někdo nepracuje*“. KP3 se také zmiňuje o bývalém komunistickém režimu, ale uvádí, že restrikce jsou špatné. KP3 říká: „*dřív byly ty restrikce, když člověk nepracoval tak byl příživník a zavřeli ho, takže to je taky špatně*“. KP1 sdílí podobné zkušenosti, že klientkám se nevyplatí pracovat, a říká: „*myslím si, že sociální systém nemáme dobře nastavený, když si to ty lidi dobře spočítají, tak se těm lidem fakt vyplatí raději být na sociálních dávkách, než si hledat práci a snažit se*“. Pro představu uvádí KP1 příběh klientky: „*když to tak vezmu, tak maminka, když už se jí podaří získat místo v mateřské školce, protože to je taky problém, než tam zavede dítě, vyzvedne, řeší tady tohle, pak letět do práce, tam jako nekvalifikovaná práce, takže minimální mzda, takže jako vlastně když si to potom v souhrnu vezme, tak vlastně si to*

spočítá, tak jestli má třeba o 500 Kč víc, než kdyby byla na dávkách, seděla doma s tím dítětem a nohy nahoře a pohodička. Tak se jí více vyplatí sedět doma, protože ona si s tím málem peněz vystačí“.

KP4 navrhuje změnu systému v oblasti vyplácení dávek, když uvádí *„třeba pokud dítě opravdu nechodí do školy, má absence, nedostane přídavky nebo opravdu nějaké jasné, prokazatelné, že prostě nedostanou ty dávky“*. Další oblastí, která by potřebovala sjednocení, je vyplácení dávek mimořádné okamžité pomoci, aby klientky věděly, na jaké dávky mají nárok a v jaké výši. KP10 uvádí nejednotný postup ve vyplácení dávek mimořádné okamžité pomoci při stěhování na kauce. KP10 říká: *„nějaký jednotný jakoby řešení toho, že matky by měly mít nárok získat mimořádnou okamžitou pomoc na úhradu nákladů bydlení při stěhování jakoby na ty kauce. Setkali jsme se s tím, že třeba jedna obec s rozšířenou působností to dává, a dalších pět obcí s rozšířenou působností ne. Že by bylo potřeba, aby byla jednotná nějaká pravidla, kdy si o to ty matky můžou požádat, aby tedy věděly přesně, kdy na to dosáhnou, kdy na to nedosáhnou, na jakou částku. A ne tedy, že jedna obec s rozšířenou působností Vám řekne: já Vám tady na kauci nedám, ale druhá obec s rozšířenou působností to prostě dá“*. Jak jsme již zmínili, na kauce mohou přispět také různé nadace, které velmi často komunikační partneři využívají. KP10 však vnímá, že nadace jsou nedostatečné a uvádí důvod, proč si to myslí. KP10 říká: *„nadace, ty většinou mají někdy v červnu, nejpozději v červenci, stop stav žádostí, takže pokud se dostane matka do takové nějaké problematické situace později, tak má smůlu, aspoň ty nadace, o kterých my víme. A tak většinou tam pak byl problém ke konci roku prostě ty příspěvky získat. A i ty nadace mají poměrně přísné požadavky, takže některé ty matky jakoby vyloženě do těch žádostí lžou, protože tam jsou podmínky, že by neměly kouřit. Většina těch našich maminek kouří“*.

Druhou oblastí, kterou je podle komunikačních partnerů potřeba změnit, je větší konkretizace popisu azylových domů v zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Zejména popis délky pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi, protože aktuálně platné znění uvádí, že délka pobytu zpravidla nepřekračuje jeden rok, ale velmi záleží na tom, jak si to konkrétní sociální pracovník vyloží, protože existují azylové domy pro matky s dětmi, kde jsou klientky i déle než jeden rok. Jak jsme již zmínili v příčinách azylové turistiky, omezený pobyt v azylovém domě pro matky s dětmi je jeden z důvodů, proč dochází k azylové turistice. KP7 uvádí *„problém je v tom zákoně, jak si ho kdo přečte. Třeba v jiných*

azylových domech pro matky s dětmi se řekne přesně rok a opravdu po tom roce ji pošlou zase dál, ale ne do samostatného bydlení, ale do dalšího azylového domu pro matky s dětmi“.

Jedna z komunikačních partnerek vnímá jako velmi důležité, aby stát podporoval rodinu, tedy zejména zdravou rodinu. KP5 uvádí: *„stát by měl podporovat opravdu zdravou rodinu. Pro matku je výhodnější, že má přítele, má dítě, bydlí spolu, ale oficiálně spolu nebydlí, takže ona funguje jako samoživitelka a pro ni je to finančně výhodné. A to je špatně. Pokud spolu zplodí dítě, tak to dítě má oba rodiče, ale je výhodnější ho neuvést, protože pak stát to dítě živí, a to je špatně. Dříve neexistovalo, že dítě nemá rodiče, to bylo výjimečně, když třeba ten rodič zemřel, ale je opravdu nepřírozené, když prostě dítě má jenom matku, proč, když na to byli dva, když to dítě zplodili. Takže proč by se ta vyživovací povinnost měla dávat na stát, to je špatně“.* KP5 dodává: *„podporuje takové ty volné svazky, že prostě nezodpovědní lidé plodí děti, protože pro ně je to výhodné, protože jim ty děti vydělávají na živobytí“.*

Z výše uvedených zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že jako zcela zásadní vnímají změnu sociálního systému. Změna by se měla týkat zejména sociálních dávek, aby nebyly tak štedré, aby se rodičům nevyplácelo nepracovat a také aby bylo jasné, kdy a na co má klientka nárok, a aby tento systém byl jednotný v celé České republice. Muselo by dojít zejména k úpravě zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi a zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Dále by měl stát zavést více prorodinných opatření, aby byla podporována zdravá, tedy úplná rodina.

Spolupráce mezi azylovými domy pro matky s dětmi

Jako zásadní problém při práci s klientkou vnímají komunikační partneři neexistenci systému předávání informací o klientech mezi azylovými domy pro matky s dětmi a celkově nízkou míru spolupráce sociálních pracovníků azylových domů pro matky s dětmi. Jelikož nedochází k předávání agendy mezi azylovými domy pro matky s dětmi, s každým dalším pobytem jsou sociální pracovníci nuceni s klientkou začínat od nuly, což stěžuje práci. KP4 říká: *„chybí provázanost, propojenost a spolupráce azylových domů pro matky s dětmi, abychom nezačínali pořád od začátku, ale aby se třeba předaly individuální plány nebo to, na čem jsme my tady pracovali, a mohlo se vlastně postoupit v tom případě dál a jakoby nezačít od nuly“.* Na tento navazuje další problém a tím je nemožnost si ověřovat informace, takže sociální pracovníci musí pracovat s informacemi, které jim klientky sdělí, a musí věřit,

že mluví pravdu. KP1 uvádí: „musíme vycházet z toho, že co nám řeknou, je pravda. Takže jako v rámci GDPR nemůžeme nikam zavolat a ověřit si tu informaci. Nám tu informaci prakticky nikdo nedá. Takže je to takové hodně omezené, takže pracujeme jen s tím, co nám klient řekne, a teď záleží na něm, jestli s námi bude jednat na rovinu, jestli nám bude říkat ty skutečnosti, jestli nám všechno přizná – exekuce, dluhy apod. A podle toho to můžeme začít řešit, nebo ne“. KP9 zmiňuje: „rozhodně by nám pomohlo, kdybychom si mohli předávat oficiálně informace mezi organizacemi, jako je orgán sociálně-právní ochrany dětí, dluhové poradny, další azylové domy pro matky s dětmi a terénní programy“. KP9 zmiňuje možnost, jak si oficiálně předávat informace mezi výše uvedenými organizacemi, ale sama vnímá, že tato možnost je využívána spíše výjimečně: jedná se o případové konference. KP9 sdílí svoji zkušenost a říká: „samozřejmě probíhají třeba případové konference, kde se sejde orgán sociálně-právní ochrany dětí a může někdy pozvat i azylový dům pro matky s dětmi, což se nám třeba stalo. Ale to zase záleží na konkrétní situaci klientky a třeba akčnosti toho úřadu práce, akčnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo i akčnosti dalšího azylového domu pro matky s dětmi. My se nebráníme tomu, samozřejmě nepojedu někde do Aše do azylového domu pro matky s dětmi, ale v rámci třeba tady diecéze nemáme problém se třeba sejít a dojet tam a říct: já jsem pracovala, byla jsem klíčová pracovnice nebo kolega a dělal tohle, tohle, tohle, tomu se úplně nebráníme. Ale maminka nebo tatínek u toho musí být samozřejmě, nemůže to být za jejich zády. A ty informace si předáme před ním, takže on to ví a souhlasil s tím, ale to se nestává. Ani jiný azylový dům pro matky s dětmi nepožádal. Pouze jeden případ za celé ty roky, co já vzpomínám“.

KP9 sdílí svůj způsob spolupráce s klientkami, když ukončuje pobyt v azylovém domě pro matky s dětmi, a říká: „my třeba za nás dáváme klientovi odchozí individuální plán, který on může použít jakoby v dalším azylovém domě pro matky s dětmi, ale ještě jsem neslyšela, že by některý klient to vytáhl a řekl, tak toto jsem dělal, tady to mám. Takže je to špatné, je to škoda, jedině že by ten klient vyloženě souhlasil a řekl, tak si zavolejte do toho azylového domu pro matky s dětmi a zeptejte se. Ale já jsem se s tím za svoji praxi ještě nesetkala, jakože by byl takto uvědomělý, oni nás tak spíš nechají v tom, ať s nimi máme teda co dělat. Takže pracujeme úplně od začátku, úplně znovu, někdy je to úplně zbytečné a je to škoda, že tam se rozpracovalo někde něco důležitého, co už stačilo dotáhnout. Když to řeknu obrazně, zalepit obálku a poslat a my začínáme za sebe“.

Někteří komunikační partneři zmiňují, že by ocenili možnost vzájemných kontaktů mezi azylovými domy pro matky s dětmi a možnost sdílet zkušenosti s problematikou azylové turistiky. KP2 říká: „*možná sdílení těch zkušeností, a najít si nějakým způsobem i tu cestu, jak třeba více zamezit tomu azylovému turismu, protože to jakoby není cílem. Potom dochází často k zneužívání těch služeb, protože pokud klientka už jde třeba do desátého azylového domu pro matky s dětmi, tak už nějakým způsobem i ta motivace jít někam jinam, najít si vlastní bydlení, ale o obecně ta práce s ní je složitá, pokud ona už dopředu zná všechny naše kroky s tím, že ty azylové domy pro matky s dětmi fungují podobně. Takže i třeba nějaká větší setkávání*“. Aktuálně mají sociální pracovnice možnost využít odborných stáží v jiných azylových domech pro matky s dětmi, která je vzhledem k aktuální covidové situaci velmi omezena.

Z výše uvedených zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že k řešení azylové turistiky by napomohl systém spolupráce a předávání informací mezi azylovými domy pro matky s dětmi a dalšími organizacemi, které se angažují při řešení klientčiny nepříznivé sociální situace. Aby to bylo možné, muselo by dojít zejména k legislativní úpravě zákona č. 110/2019 Sb. o zpracování osobních údajů.

Přísnější režim v azylovém domě pro matky s dětmi

Někteří komunikační partneři vnímají přísnější režim v azylovém domě pro matky s dětmi jako možné řešení azylové turistiky. KP9 soudí, že počet pobytů v azylovém domě pro matky s dětmi by měl být omezen. KP9 říká: „*já si myslím, že by to mělo být 3x a dost, 3 azylové domy pro matky s dětmi a dost, už víc nedostanete*“. KP9 vnímá přísný přístup jako podnět, aby se klientkám v azylovém domě pro matky s dětmi nelíbilo a aby byly více motivovány řešit svoji nepříznivou sociální situaci.

Podobně na problematiku nahlíží i KP10, která vnímá, že klientkám se v azylovém domě pro matky s dětmi líbí, protože mají všechno zařízené a nemusí se o nic starat a snažit se. KP10 říká: „*možná kdyby nebyly nastaveny azylové domy pro matky s dětmi, kde matky mají vlastní bytové jednotky, komplet veškeré vybavení, zajištění, prostě úplně všechno, tak by to bylo možná trochu méně obvyklé. Potom když přijde k nám, kdy je tady společná kuchyně, společná koupelna, společné sociální zařízení. Musí uklízet celou budovu, tak se jim to nelíbí, utíkají dříve pryč, snaží se to trošku nějak rychleji řešit, když to teda nejsou flegmaticky, kterým je úplně jedno, v čem bydlí, hlavně že mají střechu nad hlavou. Ono je to sice hezké, že mají vlastní bytovou jednotku, mají tam nový nábytek, dostane tam*

úplně všechno, ale ono je potom opravdu nic nemotivuje k tomu, aby s tím něco dělali. Ony ví, že tam můžou být rok, potom můžou být rok v dalším azylovém domě pro matky s dětmi, a pokud budou fungovat podle nějakých domovních řádů, nebudou užívat alkohol, nebudou si tam vodit muže, nebudou opilé, budou se o děti starat. Tak tímto stylem tam můžou fungovat léta. Jakože vím, že jedna matka snad po těch azylových domech pro matky s dětmi chodila s dětmi 10 let“.

Z výše uvedených zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že řešením azylové turistiky by byl přísnější režim a menší luxus v azylovém domě pro matky s dětmi, aby nedocházelo k návyku na tento životní styl. Komunikační partneři se domnívají, že kdyby se klientkám v azylovém domě pro matky s dětmi nelíbilo, byly by více motivovány řešit svoji nepříznivou sociální situaci rychleji.

Vyšší počet sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi

Jedna z komunikačních partnerek vnímá, že menší azylové domy pro matky s dětmi se nesetkávají tolik s azylovou turistikou jako větší zařízení, a jsou tedy efektivnější při řešení této problematiky. Sociální pracovnice mají na starost menší počet klientek, takže mají více časových možností s nimi individuálně a intenzivně spolupracovat na řešení jejich nepříznivé sociální situace. KP5 říká: „*myslím si, že malá zařízení jsou efektivnější než velká zařízení, kde třeba procentuálně je tam méně pracovníků na více klientek, ale mají více těch turistek bych řekla, než když je třeba je 1,5 pracovníka na 3 uživatelky, to je luxus. U nás se hodně ty klientky střídají, u nás snad ani jednou nebyla klientka celý rok. Nejvíce tu byla 9 měsíců. A zpravidla po půl roce už jsou tak připravené, že už chtějí jít, už chtějí bydlet normálně, ne aby jim ta pracovnice stála u zadnice a kontrolovala je“.*

Z této zkušenosti komunikační partnerky vyplývá, že by muselo dojít k navýšení počtu sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi, aby měli na starost méně klientek a mohli se jim tak věnovat více individuálně a intenzivně. Aby toto mohlo nastat, muselo by dojít k novelizaci zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, který by stanovil počet klientek na jednoho sociálního pracovníka v různých sociálních službách.

6.6 Příběhy klientek

Abychom měli představu, jak vypadá azylová turistika v praxi, popisujeme několik příběhů klientek, které s touto problematikou mají zkušenost. Klientky kategorizujeme do 5 typologií, které jsme identifikovali na základě zkušeností komunikačních partnerů. Tyto typologie jsou řazeny od nejpočetnějšího zastoupení až po nejnížší. Nejprve se zaměříme na stručnou charakteristiku příslušné podkategorie a následně na popis konkrétních příběhů klientek. Jako ukázky jsme zvolili příběhy, které danou podkategorii vystihují nejlépe.

Klientky s nevhodným partnerem

Pro podkategorii klientky s nevhodným partnerem je charakteristický partner, který se ke klientce velmi často chová nevhodně či násilně. Pro klientku je takový partner nevhodný, protože celkově ztěžuje její situaci, jednak zhoršuje fyzický a psychický stav klientky, ale také její finanční situaci. Může se jednat o partnery, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody, klientky jim posílají peníze a v důsledku toho nemají peníze pro sebe a pro své děti. Úkolem sociálních pracovníků je pak spolupracovat s klientkou na tom, aby si uvědomila, že tento partner je pro ni nevhodný a celkově jí nepomáhá k řešení její situace, ale to je nesnadné, protože klientky jsou velmi často na partnerovi závislé a vracejí se k němu, protože naivně věří, že se změnil.

Klientka 1 je mladá maminka, která má se svým přítelem celkem 11 dětí: 10 dětí jí bylo odebráno a vyrůstají v dětském domově, pouze 1 dítě má klientka u sebe a je s ním v azylovém domě pro matky s dětmi. Vzhledem k tomu, že klientka má snížené rodičovské kompetence, bylo jí ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí důrazně doporučeno využívat nějakou formu antikoncepce. Ze začátku se na to klientka dívala velmi negativně, ale po posledním porodu si nechala zavést tělísko. Aktuálně klientka opět přemýšlí, že by žádnou ochranu nepoužívala; proto byla ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí varována, že v takovém případě jí budou všechny děti odebrány. U této klientky je obdivuhodné, že všechny děti má s jedním partnerem, je to však bohužel partner nevhodný. Klientka a její děti jsou ze strany partnera vystaveny domácímu násilí. Její partner se k ní chová i na veřejnosti naprosto nevhodně, bije ji. I z tohoto důvodu jim byly děti odebrány z péče. Otec dětí též vyrůstal v azylovém domě pro matky s dětmi a celá rodina klientky žije životním stylem azylové turistiky, kdy velmi často mění azylové domy pro matky s dětmi v Olomouckém kraji. Ke své partnerce se chová velmi agresivně a je jeho přáním, aby měli

tolik dětí, protože on potom v komunitě vypadá jako „samec“, protože dokáže mít tolik dětí. Druhá stránka věci je, že většina dětí není v jejich péči. Hlavním problémem klientky je její finanční situace, protože dosud nepracovala a od 16 let věku pouze rodí děti a je na rodičovském příspěvku.

Klientka 2 je maminka, která má jedno dítě a pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi vyhledala kvůli svému partnerovi, který byl vůči ní velmi násilný. Jejich soužití nefungovalo, navíc přišli o bydlení, takže klientka neměla jinou možnost než jít do azylového domu pro matky s dětmi. V azylovém domě pro matky s dětmi došlo za spolupráce se sociální pracovníci ke stabilizaci její situace, zlom však nastal, když klientka měla azylový dům pro matky s dětmi opustit, protože jí končil roční pobyt. Odešla zpět ke svému partnerovi, jelikož jí nasliboval, jak se o ni a o dítě postará, že budou zase rodina. Po pár měsících se vše opět vrátilo do stejných kolejí a docházelo k domácímu násilí, a to jak fyzickému, tak psychickému. Klientka znovu otěhotněla, a jelikož se scénář opakoval, vyhledala opět pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi. Po nějakém čase začal koloběh nanovo: klientka se vrátila k příteli, který ji sliboval, že všechno bude dobré a že se změnil. Došlo opět k vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi kvůli domácímu násilí a tentokrát to vypadá, že rozchod partnerů bude definitivní. V současné době klientka spolupracuje se sociálními pracovníci na stabilizaci její situace, aby byla schopna odejít do vlastního bydlení.

Klientky se špatným rodinným zázemím

Pro podkategorii klientek se špatným rodinným zázemím jsou charakteristické vztahy klientek s primární rodinou, které jsou na velmi špatné úrovni. Velmi často se jedná o klientky, které vyrůstaly v dětském domově nebo se už jako děti stěhovaly z jednoho azylového domu pro matky s dětmi do dalšího. Dochází tak k přebírání vzorů z primární rodiny a tyto vzory pak klientky předávají zase dál svým dětem. Úkolem sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi je pomáhat klientkám s výchovou dětí a péčí o ně a celkově pomáhat zvyšovat rodičovské kompetence. Při individuální spolupráci by mohlo dojít k nabourání přenosu vzorců chování a děti klientek by mohly mít větší šanci žít normální život a nebydlet pouze v azylových domech pro matky s dětmi. Klientky, které vyrůstaly ve špatném rodinném zázemí, mají tendence hledat partnery, kteří nejsou vhodní a spíše jim jejich situaci ztěžují. V těchto partnerech hledají hlavně oporu a lásku, kterou

často z primární rodiny neznají. Tyto vztahy jsou bohužel z dlouhodobého hlediska nefunkční. O podkategorii klientek s nevhodným partnerem jsme se zmínili výše.

Klientka 3 měla velmi těžké dětství. V 7 letech věku klientce zemřela matka a ona vyrůstala s otcem a dvěma sourozenci. Otec a jeden ze sourozenců jsou závislí na alkoholu, takže klientka byla nucena velmi rychle dospět a postarat se o domácnost. I dospívání klientky bylo velmi náročné, protože z dospívání si odnesla velmi traumatický zážitek, jelikož ji někdo znásilnil. Klientka byla velmi chytrá a ambiciózní, jejím snem bylo jít studovat na vysokou školu, ale ani to jí nebylo umožněno, protože otec podporoval ve studiích pouze jedno dítě, a to byl bratr klientky. Klientka se tedy rozhodla po maturitě odejít za prací do Holandska, kde byla zaměstnána ve strojírenské firmě. Později se seznámila s mužem, který je o 20 let starší, a přestěhovali se do České republiky, kde společně žili. Její partner již děti nechtěl, ale klientka otěhotněla. Jelikož oba pocházejí z Polska a jsou věřící, potrat nepřicházel v úvahu. Klientka si dítě nechala a stará se o něj sama. Její partner je závislý na alkoholu, navíc pracuje v lihovaru, takže k alkoholu má velmi blízko. Neprojevuje vůbec zájem o dítě. Klientka se tedy s partnerem rozešla a vyhledala pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi, protože neměla kam jít. Primární rodinu má v Polsku a zázemí v ní je velmi špatné. Klientka je na tom aktuálně velmi špatně psychicky, takže společně s odborníky spolupracuje na zlepšení svého psychického zdraví, protože přemýšlela o tom, že svůj život ukončí. Celou její situaci navíc komplikuje matka jejího partnera, protože ji citově vydírá, že jejího syna opustila a nežije s ním, ale on o ni ani o dítě neprojevoval žádný zájem a klientka byla na všechno sama.

Klientka 4 měla složitě dětství, protože její matka byla závislá na alkoholu a otec nebyl schopný zastat péči o dítě, takže byla vychovávána v dětském domově. Tam se seznámila se svým bývalým partnerem, se kterým otěhotněla. Po nějakém čase se spolu rozešli a děti bylo svěřeno do péče otce. Klientka si našla dalšího přítele, se kterým má 3 děti. Dvě děti jí byly odebrány do pěstounské péče a jedno dítě jí zůstává v péči a je s ním v azylovém domě pro matky s dětmi. Klientka je na tomto partnerovi závislá a miluje jej, ale on jí pouze stěžuje situaci. Při narození dítěte nechtěl přiznat ani otcovství, což se nakonec za spolupráce sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi a orgánu sociálně-právní ochrany dětí podařilo zařídit a otec je uveden v rodném listě. Všichni pracovníci jsou ale velmi skeptičtí, zda otec bude platit výživné. Což také klientce komplikuje její finanční situaci. U této klientky můžeme vidět nevyzrálé rodičovské kompetence, protože není schopna se řádně starat o dítě a projevovat mu lásku. Klientka velmi spoléhá na to, že jí

pracovníci azylového domu pro matky s dětmi budou pomáhat s péčí o dítě, protože by nejraději stále spala. Vůči dítěti se projevuje citově chladně. Dítě drží jako kus dřeva, když se jej snaží uklidnit, natřásá s ním a tiskne jej k sobě, až dítě skoro nemůže dýchat. Neumí mu projevit lásku. Taková citová chladnost může být způsobena tím, že klientka vyrůstala v dětském domově, nebyla zvyklá na projevy lásky a přebrala vzor chování ze své primární rodiny.

Klientky bez pracovních návyků

Podkategorie klientek bez pracovních návyků je charakteristická zejména vztahem klientek k práci a neaktivním řešením vlastní nepříznivé sociální situace. Pro sociální pracovníky v azylovém domě pro matky s dětmi je pak velmi důležité motivovat klientky zejména k aktivnímu hledání práce, aby měly možnost si našetřit nějaké peníze na bydlení a kauce. Většinou se jedná o klientky, které nejsou motivovány řešit svoji nepříznivou sociální situaci a jsou možná až rezignované, protože nevidí žádné východisko. Tento znak můžeme vidět i u podkategorie klientek s laxním přístupem, o které se zmíníme později. Společným znakem klientek je primární příčina vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi, jíž je různě odůvodnitelný neúspěch při hledání zaměstnání. Klientky se vesměs zadlužily na nájemném v komerčním bydlení a dostaly výpověď z nájemní smlouvy. Některé z nich pouze neměly štěstí při hledání práce, protože jim v tom bránily objektivní okolnosti, jako je nedostatek míst v mateřských školkách, takže jim neměl kdo hlídat děti. U některých klientek je to spokojenost s aktuálním životním stylem a nechť aktivně řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Klientky jsou zvyklé vyžít ze sociálních dávek, protože se jim to „vyplatí“ více než chodit do práce. Společným znakem je také zaujetí rezignovaného postoje k řešení vlastní situace: klientky pak mají tendenci co nejvíce obcházet systém, aby nemusely chodit do práce. Mnohdy jako jediné východisko ze své situace vidí ukončení svého života. Tu se nabízí prostor pro sociální pracovníky, aby klientky motivovaly k aktivnímu řešení jejich nepříznivé sociální situace a nabízeli jim více možností, které mohou využít k řešení.

Klientka 5 žila v komerčním pronájmu, který jí sociální pracovníci z azylového domu pro matky s dětmi pomohli zařídit a vybavit veškerým nábytkem. Nadace klientce pomohla se zaplacením kauce, ale ta bohužel v tomto bydlení nevydržela ani rok. Klientce se nepodařilo najít stálé zaměstnání, protože měla malé děti, které bývají často nemocné, a zaměstnavatelé neradi vidí, když žena je velmi často na ošetřovně s dětmi. Navíc klientka

měla svoji situaci ztíženou tím, že má pouze základní vzdělání, takže má omezený výběr pracovních pozic, které může vykonávat. A navíc má malé děti, takže nepřipadá v úvahu žádný třísměnný provoz, ale pouze třeba výpomoc v kuchyni, která bude špatně finančně ohodnocená. Klientka neměla na úhradu nájemného, takže jí ze strany pronajímatele byla ukončena smlouva o pronájmu a ona musela vyhledat pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi. Klientka od té doby není schopna se postavit na vlastní nohy a obchází azylové domy pro matky s dětmi v Olomouckém kraji.

Klientka 6 chodila do práce, ale jelikož měla velké dluhy a exekuce, které musela splácet, nevyplatilo se jí chodit do práce, protože jí moc peněz nezůstalo. Přestože jí exekutor strhával každý měsíc nějaké peníze, aby splácela dluhy, klientce zůstávalo více peněz, než kdyby žila ze sociálních dávek, což si klientka uměla spočítat. Navzdory všemu po nějaké době našla způsob, jak se vyhnout práci i placení dluhů. Zjistila, že je pro ni lepší být v pracovní neschopnosti, protože z dávky nemocenského pojištění jí exekutor nemůže strhávat měsíční splátku jejího dluhu. Klientka byla ze strany sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi motivována, aby chodila do práce a aktivně řešila svoji nepříznivou sociální situaci. Ale jelikož byla v dlouhodobé pracovní neschopnosti, zaměstnavatel jí dal po nástupu do práce výpověď. Žena si našla další práci, ale celý proces se opakoval.

Klient 7 putuje se svým synem po azylových domech pro matky s dětmi od 4 let věku syna; syn má aktuálně 16 let, takže klient se synem putuje po azylových domech pro matky s dětmi 12 let. Klientovi se podařilo stabilizovat svou nepříznivou sociální situaci tak, že se dostal do městského bytu za pomoci sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi. Chodil i do práce, ale bohužel se dostal do dlouhodobé pracovní neschopnosti, kvůli které nebyl schopen hradit nájem, takže mu byla ukončena smlouva o pronájmu. A klient tak neměl jinou možnost než jít zase do azylového domu pro matky s dětmi. Klient má svoji situaci velmi ztíženou obrovskými dluhy z minulosti, které zahrnují různé půjčky, neplacení nájemného a zdravotního pojištění, a dlužné částky jsou tak vysoké, že klient není schopen je nijak splácet. Zdravotní stav klienta mu nezaručuje, že bude mít vyšší výdělek, když půjde do práce, takže není motivovaný si nějakou práci hledat. Klient je tak zoufalý ze své životní situace, že z ní nevidí žádné východisko, jediné řešení spatřuje v tom, že skoncuje se svým životem, až bude jeho syn plnoletý.

Příběhy klientek se šťastným koncem

V azylovém domě pro matky s dětmi nejsou pouze klientky, které se opakovaně vracejí a dlouhodobě nejsou schopné řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Jsou tam i ženy, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, ale aktivně ji řeší a snaží se z azylového domu pro matky s dětmi dostat do komerčního pronájmu. Dalo by se říci, že se jedná o příběhy klientek, které mají šťastný konec.

Pro podkategorii příběhů klientek se šťastným koncem je charakteristické, že společně se sociálními pracovníky v azylovém domě pro matky s dětmi dokázaly svoji nepříznivou sociální situaci stabilizovat a do jisté míry vyřešit. Podařilo se jim opustit azylový dům pro matky s dětmi a najít si bydlení v komerčním pronájmu nebo v městských bytech. Společným znakem těchto klientek je jejich aktivní přístup k řešení své nepříznivé sociální situace. Na tom můžou sociální pracovníci při společné spolupráci stavět a je velkou výhodou, že klientky jsou motivované a chtějí změnu. Tento fakt velmi usnadňuje spolupráci. Klientky tudíž potřebují nižší míru podpory než klientky, které motivované nejsou a s bydlením v azylovém domě pro matky s dětmi jsou spokojeny. Dalším společným znakem klientek jsou jejich pracovní návyky. Tyto návyky velmi usnadňují řešení jejich nepříznivé sociální situace, protože klientky chtějí pracovat a vydělávat peníze. Výrazně to tedy podporuje jejich rodinný finanční rozpočet, kterým mohou disponovat. Pro klientky je pak snazší našetřit si peníze potřebné na kauci.

Klientka 8 vyhledala pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi, protože se rozešla se svým přítelem a ocitla se tak v situaci, že neměla kam jít. Do té doby žila normálním životem, bydlela s přítelem a chodila do práce. Situaci ji zkomplikovalo těhotenství, protože již neměla možnost chodit do práce a vydělávat peníze, aby zvládla komerční pronájem. V azylovém domě pro matky s dětmi za spolupráce se sociálními pracovníky došlo ke stabilizaci její nepříznivé sociální situace a nalezení městského bydlení. Klientka se tedy přestěhovala do městského bytu a již funguje normálně. Komunikační partnerka věří, že již nedojde k situaci, že by klientka byla nucena vyhledat pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi.

Klientka 9 žila v azylovém domě pro matky s dětmi se svým synem, kterého měla ve střídavé péči s otcem dítěte. Střídavá péče fungovala v rámci možností bezproblémově. Klientka byla velmi aktivní a snažila se svoji nepříznivou sociální situaci řešit. Našla si práci v čistíči odpadních vod, příkladně se starala o syna a postupem času se začala stavět na

vlastní nohy. Šetřila si peníze na kauci, koupila si vlastní nádobí, povlečení a postupně tyto věci, které původně měla půjčené od azylového domu pro matky s dětmi začala vracet, že už je nepotřebuje a bude používat svoje. Jedinou překážkou bylo, že klientka neměla dostatek odvahy postavit se na vlastní nohy, byla zvyklá na oporu od sociálních pracovníků. Jelikož klientka se sociálním pracovníkem aktivně spolupracovala, ten vycítil, že klientka má jen strach udělat krok do „neznáma“, tedy do komerčního pronájmu. Sociální pracovník tehdy přistoupil k odvážnému kroku, který se vyplatil. Klientce ukončil pobyt v azylovém domě pro matky s dětmi a klientka tak byla nucena najít si komerční bydlení, což se jí podařilo, dobře se uchytila a daří se jí velmi dobře.

Klientka s laxním přístupem

Podkategorie klientek s laxním přístupem je charakteristická právě odevzdaným postojem k řešení vlastní nepříznivé sociální situace. To výrazně ztěžuje spolupráci sociálního pracovníka a klientky, protože klientka je nemotivovaná a do určité míry může být také rezignovaná, protože její situace je natolik složitá a komplikovaná, že nevidí východisko a řešení. Dalo by se říct, že tato klientka žije "ze dne na den", nepřemýšlí o budoucnosti. Klientky často tvrdí, že chtějí svoji situaci řešit, ale aktivně na tom nepracují. Při práci s klientkou, která zaujímá laxní přístup k řešení své nepříznivé sociální situace, je velmi důležitá její motivace; je tedy na sociálním pracovníkovi, aby se pokusil ji motivovat a podporoval ji k aktivnímu přístupu. Společně s klientkou musí plánovat postup spolupráce po malých krocích, aby klientka zažívala malé úspěchy, které ji budou motivovat k dalším krokům a hledání různých možností řešení. Je důležité s klientkou pracovat individuálně a hledat cesty, protože existuje mnoho cest, jak dosáhnout jiného bydlení, než je azylový dům pro matky s dětmi.

Klientka 10 vystřídalala asi 8 azylových domů pro matky s dětmi. Vždy když nastoupila, tvrdila sociálním pracovníkům, že již takto žít nechce, že se nechce neustále stěhovat, že je se stěhováním spojeno moc práce a děti musí měnit školu, což se klientce nelíbilo. Na druhou stranu však klientka zaujímala velmi laxní přístup k řešení své nepříznivé sociální situace. To po čase začali vnímat i sociální pracovníci: že klientka mluví o tom, jak již nechce žít v azylovém domě pro matky s dětmi, ale pro řešení své situace nic nedělá. Klientka vnímala podporu ze strany sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi a přivykla si na ni. Měla tak jistotu, že jí vždy pomůžou, zařídí potravinovou pomoc, aby měla nějaké potraviny pro sebe a děti. A pokud nedostala potravinovou pomoc

od azylového domu pro matky s dětmi, využila další potravinové pomoci, které nabízelo město. Takže klientka měla základní životní potřeby zajištěné, což ji ani nenutilo hledat si práci a nějak aktivně řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Život pro ni byl tak jednodušší, protože jí pořád někdo pomáhal a ona se nemusela o nic starat.

7 Diskuse

V práci se snažíme zprostředkovat zkušenosti sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi s azylovou turistikou a identifikovat možná řešení této problematiky. Pomocí metody vytváření trsů jsme identifikovali 6 kategorií výzkumu, které bychom rádi hlouběji specifikovali a komparovali s dalšími odbornými pracemi.

Výzkumy (námi předkládaný výzkum, Bulvová 2012, Rálišová 2015, Froňková 2019, Zatloukalová 2014) se shodují, že azylová turistika je problematikou, se kterou se sociální pracovníci azylových domů pro matky s dětmi setkávají často. V rozporu s tím je pouze jeden výzkum, který provedla Opletalová (2015). Tuto neshodu můžeme vysvětlit tím, že Opletalová (2015) se zaměřovala na azylový dům pro muže a jiné komunikační partnery než v námi předkládaném výzkumu. Výše zmíněné výzkumy se také shodují, že se jedná o poměrně novou problematiku, se kterou se sociální pracovníci setkávají teprve během posledních let své praxe. Námi předkládaný výzkum a výzkum Froňkové (2019) se shodují v tom, že se jedná o systémový problém. Komunikační partneři vnímají chybu na straně státu, protože systém sociální ochrany je nastaven velmi štědře, tudíž klientky nedostatečně motivuje ke změně. Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že azylová turistika je specifickým znakem azylového domu pro matky s dětmi, protože k tomuto jevu v jiných sociálních službách nedochází. Jedním z výsledků námi předkládaného výzkumu je definování pojmu „azylová turistika“, neboť nikde v odborné literatuře tento termín dosud vymezen nebyl. Na základě zkušeností komunikačních partnerů jsme definovali azylovou turistiku následovně. Je to jev, ke kterému dochází v situaci, kdy klientky azylových domů pro matky s dětmi nejsou schopny stabilizovat svoji nepříznivou sociální situaci tak, aby byly schopny fungovat samostatně bez pomoci sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi. Nepříznivá sociální situace klientek má různé podoby, jedná se zejména o bytové a finanční problémy. Doba jednoho roku, která je stanovena zákonem, není vždy dostačující a často není dostačující ani opakovaně. Z tohoto důvodu dochází k tomu, že klientky opětovně vyhledávají pomoc v azylových domech pro matky s dětmi. Při opakovaném vyhledání azylového domu pro matky s dětmi může dojít k tomu, že klientka přivykne takovému životnímu stylu a považuje jej za normální. Klientka následně využívá azylový dům pro matky s dětmi jako své bydlení a nezaměřuje se primárně na řešení své nepříznivé sociální situace. Azylovou turistiku lze definovat i jako závislost na sociální

službě. Azylová turistika je komunikačními partnery velmi často přirovnávána k začarovanému kruhu, ze kterého je těžké se dostat.

Námi předkládaný výzkum se okrajově zabývá vlivem pandemické situace na problematiku azylové turistiky. Ze zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že pandemie azylovou turistiku nijak výrazně nezvýšila, spíše naopak. To může být způsobeno tím, že klientky zůstávaly déle v nevyhovujícím prostředí, protože sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany nechodili na sociální šetření. Dalším důvod, proč pandemie neovlivnila azylovou turistiku, můžeme vysvětlit tím, že sociální pracovníci v azylovém domě pro matky s dětmi neukončovali smlouvy klientkám, pokud to nebylo nutné.

Abychom problematiku azylové turistiky lépe pochopili, zaměřili jsme se v námi předkládaném výzkumu na příčiny azylové turistiky, které můžeme vnímat jako vstup do začarovaného kruhu nebo jeho začátek. Příčinami azylové turistiky se také zabývala Froňková (2019). Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že primární příčinou vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi bývá ztráta bydlení, domácí násilí je zastoupeno v mnohem menší míře. Procentuálně bychom to mohli vyčíslit takto: 80 % klientek řeší ztrátu bydlení a vrací se do azylového domu pro matky s dětmi, zatímco 20 % klientek řeší domácí násilí ze strany partnera a potřebují pouze určitý čas, aby si svoji situaci konsolidovaly a vrátily se zpět do běžného života.

Nyní se zaměříme na popsání příčin, které komunikační partneři identifikují jako faktory ztěžující klientčinu nepříznivou sociální situaci, díky nimž zůstává klientka v začarovaném kruhu azylové turistiky. Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že nejčastější příčinou, která vede k vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi a ztěžuje výstup ze začarovaného kruhu azylové turistiky, je finanční (ne)gramotnost. Ze zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že klientky nejsou schopné vyjít s financemi, které mají k dispozici na měsíc, tudíž nejsou ani s to našetřit peníze na bydlení a kauce, které jsou s komerčním bydlením spojené. Pokud mají klientky štěstí a podaří se jim našetřit peníze potřebné na komerční pronájem, mohou nastat tři situace. První možností je, že klientka se velmi dobře uchytlí a již nepotřebuje pomoc ze strany azylového domu pro matky s dětmi. Bohužel takové šťastné konce jsou spíše výjimečné. Většinou dochází k dalším dvěma možnostem. Druhou možností je, že klientka si najde komerční pronájem, ale dlouhodobě neudrží platební návyky, takže opět dochází k ukončení smlouvy o pronájmu a vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi. Poslední možností je, že klientce se

nepodaří najít vhodný komerční pronájem: velmi často se jedná o velkopočetné rodiny, tedy o klientky se třemi a více dětmi a pronajímatelé nechtějí pronajímat své byty takovým rodinám. Mnohdy mají pronajímatelé vůči podobným rodinám předsudky. Ty se projevují ve větší míře, pokud se jedná o klientky, které jsou romského etnika. Námi předkládaný výzkum i výzkum od Froňkové (2019) se shodují, že mnoho klientek azylových domů pro matky s dětmi se dostalo do situace, kdy se jim nepodařilo sehnat byt právě kvůli předsudkům ze strany pronajímatele.

S finanční situací klientky se pojí i velké dluhy, které často klientky mají a nejsou schopny je splácet, protože mají, nebo spíše nemají, řádné pracovní návyky. Klientky zastávají názor, že se jim pracovat nevyplatí, a raději žijí z dávek, které dostanou od státu. Chybějící každodenní návyky, tedy i ty pracovní návyky, jsou další příčinou, proč dochází k azylové turistice. Jak jsme již zmínili, některé klientky zaujímají názor, že se jim nevyplatí pracovat, ale někdy klientkám brání v práci objektivní okolnosti, jedná se třeba o nedostatek míst v mateřských školkách. Ze zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že klientky nejsou připraveny na skutečný život, potřebují jistou míru podpory, protože když ji nemají, pomalu selhávají a opět jsou nuceny vyhledat pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi. Zároveň některé klientky nejsou schopny fungovat podle společensky uznávaných pravidel, velmi často porušují i pravidla v azylovém domě pro matky s dětmi a z tohoto důvodu dochází k ukončení smlouvy a klientky zase vyhledávají pomoc v dalším azylovém domě pro matky s dětmi. Příčinu, proč klientce chybí tyto každodenní návyky, můžeme vidět v přebírání vzorců z primární rodiny.

Vliv špatného rodinného zázemí vnímají komunikační partneři jako další příčinu azylové turistiky. Klientky velmi často samy v dětství prošly azylovými domy pro matky s dětmi, dětskými domovy či ubytovny: dalo by se říct, že nic jiného neznají a toto opět předávají svým dětem. Jelikož klientky vyrůstaly v takovém prostředí, když se dostávají do problémů, nemají se na koho obrátit, a proto jsou nuceny vyhledat pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi. Ze zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že matky se svým dětem nevěnují, děti nezažívají pocit lásky a přijetí, tyto pocity potom hledají v jiných vztazích. Dochází tak k tomu, že jako mladé dívky navážou vztah s nevhodným partnerem, se kterým otěhotní, a zůstávají v tomto začarovaném kruhu azylové turistiky. Klientky tohoto partnera vnímají jako svou prioritu, často jej staví na první místo i nad svoje děti. Na partnerovi jsou citově závislé. Velmi často se jedná o partnery, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody.

Další příčinu azylové turistiky na základě zkušeností komunikačních partnerů můžeme vidět v časově omezeném pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi. Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že doba jednoho roku je nedostačující, někdy je nedostačující opakovaně. V námi předkládaném výzkumu se objevují i opačné názory, které tvrdí, že pokud klientka chce řešit svoji nepříznivou sociální situaci, stačí jí k tomu doba půl roku. Při dlouhodobém setrvávání v azylovém domě pro matky s dětmi může dojít k návyku na tento životní styl a k závislosti na sociálním systému. V tomto se námi předkládaný výzkum shoduje s výzkumem od Froňkové (2019). Klientky jsou rezignované vůči řešení své nepříznivé sociální situace, a proto dlouhodobě setrvávají v azylovém domě pro matky s dětmi. Některé klientky dokonce vnímají azylový dům pro matky s dětmi jako svůj domov, protože nic jiného v životě nezažily. K tomuto návyku mohou přispívat i samotní pracovníci azylových domů pro matky s dětmi tím, že klientky přepečovávají. Mnoho věcí za klientky zařizují, klientky se nemusí snažit a nejsou tak dostatečně motivované k řešení své nepříznivé sociální situace.

Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že nejméně zastoupenou příčinou azylové turistiky jsou problémy s odlišným životním stylem, kdy jsou klientky závislé na alkoholu nebo drogách. Ze zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že dříve byly klientky závislé i na hracích automatech, ale to je v současnosti nejméně zastoupenou závislostí, tuto závislost nahradila závislost na mobilním telefonu.

Dlouhodobé setrvávání v azylovém domě pro matky s dětmi a v začarovaném kruhu azylové turistiky má negativní vliv zejména na děti klientek. Děti jednak přebírají nevhodné vzorce chování ze své primární rodiny, ale zároveň jsou neukotvené, protože každý rok musí měnit své prostředí. S tím je spojená zejména změna školy, takže děti mají velmi často horší prospěch. Děti nenavazují přátelství, protože jsou již rezignované, uvědomují se, že brzo budou své prostředí zase měnit.

Pro únik ze začarovaného kruhu azylové turistiky se nabízí dvě možnosti řešení: první je na mikroúrovni, tedy přímá práce s klientkou a druhá možnost je na makroúrovni, tedy změna systému. Nejprve se zaměříme na mikroúroveň, tj. na spolupráci sociální pracovníce a klientky. Abychom měli představu, s jakými klientkami sociální pracovníci v azylovém domě pro matky s dětmi pracují, na základě zkušeností komunikačních partnerů jsme vytvořili popis typické klientky. Jedná se o mladou ženu se dvěma a více dětmi, která pochází ze sociálně vyloučených lokalit či prošla institucionální péčí, tedy vyrůstala

v dětském domově či azylovém domě pro matky s dětmi. Je to žena, která potřebuje jistou míru podpory, aby mohla fungovat a pečovat o své děti vzhledem k tomu, že má snížené kompetence, kterou jsou spokojené s nižší mírou gramotnosti. Je to žena, jejíž nejvyšší dosažené vzdělání je základní škola. Tato žena má jiné priority a hodnoty, než jsou očekávání většinové společnosti. Její prioritou je partner, velmi nevhodný a ztěžující celkově její nepříznivou sociální situaci, která jí vedla k tomu, aby vyhledala pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi. Tato žena většinou nepřemýšlí o své budoucnosti, dalo by se říct, že žije ze dne na den.

Z námi předkládaného výzkumu také vyplývá, že někteří komunikační partneři vnímají, že řešení azylové turistiky není v jejich kompetenci. Většina komunikačních partnerů však uvádí možnosti spolupráce s klientkou, která by mohla vést k řešení azylové turistiky. Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že základem spolupráce sociální pracovníce a klientky je individuální plánování. Důležité při spolupráci s klientkou je stanovovat malé kroky, aby klientka neměla pocit, že sociální pracovník má na ni velké nároky: pokud by tomu tak bylo, klientka by měla pocit, že změna není v jejich silách, a neudělala by nic. Pokud budeme postupovat po malých krocích, klientka bude postupně získávat sebedůvěru a víru, že svoji nepříznivou sociální situaci zvládne vyřešit. Po nástupu klientky do azylového domu pro matky s dětmi začíná spolupráce se sociální pracovnící zmapováním klientčiny nepříznivé sociální situace; zaměřujeme se zejména na oblast financí, aby klientka měla zabezpečené všechny sociální dávky, na které má nárok. A aby její finanční situace byla co nejvíce stabilizovaná. Jakmile má sociální pracovník zmapovanou klientčinu nepříznivou sociální situaci, dochází k sestavení individuálního plánu, v němž společně s klientkou stanovuje cíle, kterých chce klientka během pobytu dosáhnout – nejčastěji se jedná o stabilizaci finanční situace, nalezení vhodného bydlení a následného osamostatnění se. Pokud klientka se sociální pracovnící nespolupracuje, dochází k ukončení pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi.

Důležitou součástí spolupráce sociální pracovníce s klientkou je motivace klientky k řešení nepříznivé sociální situace. Klientky azylových domů pro matky s dětmi nejsou motivovány k řešení, dalo by se říct, že žijí „ze dne na den“, nepřemýšlejí nad budoucností. Ze zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že je nutné klientku motivovat ve dvou oblastech: hledání vhodného bydlení, zejména k využívání městských bytů, a k řešení její finanční situace. Sociální pracovníce motivují klientky, aby využívali různé možnosti hledání bydlení, zejména webové stránky města, letáky v obchodních domech atd.

Ze zkušenosti komunikačních partnerů vyplývá, že v této souvislosti nemají dobré zkušenosti s využíváním realitních makléřů. Jak jsme již zmínili, po dlouhodobém pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi může dojít k návyku na tento životní styl, proto je důležité motivovat klientky ke změně a klást důraz na to, že bydlení v azylovém domě pro matky s dětmi není to, co pro své děti chtějí, že se s nimi nechtějí každý rok stěhovat do dalšího azylového domu pro matky s dětmi. Důležité je zmiňovat, jaké důsledky na děti má časté stěhování a změna prostředí. Pokud se klientce podaří najít komerční bydlení, sociální pracovnice zmiňují možnost využití nadací, které přispívají na úhradu kauce.

Co se týče motivování klientky v oblasti finanční situace, vyplývá z námi předkládaného výzkumu, že je důležité klást důraz na to, aby klientky měly přehled o svých financích, tedy měsíčních příjmech a výdajích. Ze zkušeností jedné z komunikačních partnerek můžeme představit metodu, která se osvědčila jako funkční: jedná se o sestavování tzv. finančního deníku, kam klientka zapisuje svoji měsíční výdaje. Na konci měsíce společně se sociální pracovnicí vyhodnotí svoje financování a identifikují oblasti, ve kterých může klientka ušetřit. Ze zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že klientky nejsou schopny si finance rozpočítat, aby s nimi vystačily celý měsíc. Většinou fungují tak, že prvních 14 dní v měsíci utrácejí a potom nemají na zaplacení běžných výdajů za potraviny či bydlení. Jak jsme již zmínili, klientky azylových domů pro matky s dětmi mají většinou dluhy, i na oddlužení proto spolupracují se sociálními pracovníky, které je velmi často odkazují na využití dluhových poraden. Klientky v azylovém domě pro matky s dětmi mají možnost využít potravinovou pomoc. Pokud ji klientky využívají, sociální pracovnice je motivují, aby si odkládaly více peněz, protože ušetřily za nákup potravin. Takto to nefunguje ve všech azylových domech pro matky s dětmi, jedna z komunikačních partnerek sdílí svoji osvědčenou praxi, aby udrželi klientky motivované. Klientky mají možnost využít potravinovou pomoc pouze 3x po sobě, pokud klientka není schopná 3x po sobě vyjít s penězi, sociální pracovnice v azylovém domě pro matky s dětmi konzultují její situaci se sociálními pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pokud je klientka v azylovém domě pro matky s dětmi, ve spolupráci se sociálními pracovníky je schopná řešit svoje finance. Problematická situace nastává, když klientka opouští azylový dům pro matky s dětmi, protože velmi často získané zkušenosti s možnostmi, jak ušetřit v dalším životě, nevyužívá.

Jak jsme již zmínili, klientkám chybí každodenní návyky, proto je důležité, aby se sociální pracovnice zaměřili i na tuto oblast. Klientky v azylovém domě pro matky s dětmi mají režim, který musí dodržovat. Režim se týká péče o domácnost, péče o děti, aktivního

hledání bydlení a zaměstnání. Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že přísný režim v azylovém domě pro matky s dětmi působí jako prevence závislosti na sociální službě. Klientkám se přísnější režim nelíbí a jsou tak více motivovány řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že je důležité, aby klientky získaly zejména platební návyky a nedocházelo k situacím, že budou dlužit na nájemném a následně dostanou výpověď z nájemní smlouvy. S tímto má osvědčenou praxi jedna z komunikačních partnerek, která s klientkami uzavírá smlouvu nejprve na jeden měsíc a postupně smlouvu prodlužuje. Aby však došlo k prodloužení smlouvy, musí klientky podat písemnou žádost. Klientky se tak učí myslet na datum, kdy jim má nájemní smlouva končit, a zavčas smlouvu prodloužit.

Nyní se zaměříme na popis možností, jak řešit azylovou turistiku na makroúrovni. Z námi předkládaného výzkumu a výzkumu Froňkové (2019) vyplývá, že řešení azylové turistiky je zejména v návazném bydlení na azylový dům pro matky s dětmi. Jako zásadní vnímáme neexistenci sociálního bydlení, což potvrzují Matoušek (2008) a Černá (2019), dále nedostatek městských bytů či startovacích bytů. Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že návaznost na azylový dům pro matky s dětmi může mít dvě podoby. Jednou podobou je sociální bydlení, kde by klientka měla stále podporu od sociálního pracovníka, ale v menší míře než v azylovém domě pro matky s dětmi. A druhou možností je navázání spolupráce s terénní službou pro rodiny s dětmi nebo sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Aktuálně návaznost na terénní služby pro rodiny s dětmi či sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi nefunguje. Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že komunikační partneři vnímají azylovou turistiku jako systémovou chybu, řešení tedy vidí v legislativní úpravě některých zákonů. Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že systém sociální ochrany se jeví jako velmi štědrý, klientkám se nevyplácí pracovat, ale žít ze sociálních dávek. Z námi předkládaného výzkumu dále vyplývá, že by bylo nutné sjednotit systém vyplácení dávek, zejména dávek mimořádné okamžité pomoci. Některé obecní úřady obcí s rozšířenou působností přispívají klientkám na kauce spojené s komerčním bydlením, a některé nikoliv. Ze zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že je nutné sjednotit tento systém, aby klientky měly přehled, na co mají nárok. Vnímají, že nadace, které přispívají na kauce, jsou nedostatečné, protože peníze jsou velmi rychle vyčerpány a podmínky k získání příspěvku jsou přísné. Bylo by tedy nutné novelizovat zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi a zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Z námi předkládaného výzkumu také vyplývá, že je třeba novelizovat zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, zejména větší konkretizaci popisu azylových domů, protože komunikační partneři různě vnímají délku pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi. Někteří komunikační partneři striktně dodržují doporučenou délku jednoho roku, jiní klientky nechávají v azylovém domě pro matky s dětmi i několik let. Z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že komunikační partneři by ocenili možnost předávat si informace. Jelikož nedochází k předávání agendy mezi azylovými domy pro matky s dětmi, s každým dalším pobytem jsou komunikační partneři nuceni s klientkou začínat od nuly, což jim stěžuje práci. Komunikační partneři nemají ani možnost ověřovat si informace, které jim klientky dávají, musí tedy věřit, že klientky s nimi jednájí otevřeně a upřímně. Aktuálně je jedinou možností, jak předávat informace mezi sociálními pracovníky v azylových domech pro matky s dětmi, využití případových konferencí, tato možnost je však využívána minimálně.

Jedna z komunikačních partnerek při řešení azylové turistiky na makroúrovni je toho názoru, že stát by měl podporovat zdravou rodinu, tedy aby rodiče byli sezdání a otec byl vždy uveden v rodném listě dítěte. Dále z námi předkládaného výzkumu vyplývá, že řešením azylové turistiky je intenzivnější spolupráce sociální pracovníce a klientky, aby toto bylo možné, je nutné zajistit vyšší počet sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi. Posledním námi zjištěným řešením na makroúrovni je přísnější režim v azylovém domě pro matky s dětmi; sociální pracovníce soudí, že počet pobytů v azylovém domě pro matky s dětmi by měl být omezen.

Na základě zkušeností sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi jsme pojmenovali 5 typologií klientek. Jedná se o klientky s nevhodným partnerem, klientky se špatným rodinným zázemím, klientky bez pracovních návyků, příběhy klientky se šťastným koncem a klientka s laxním přístupem.

Přínos výzkumu a celé práce

Přínos celé práce spočívá v obsáhlejší vymezení azylové turistiky na základě zkušeností sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi: jak jsme již zmínili, pojem azylová turistika není nikde v odborné literatuře definován. Žádnou definici azylové turistiky nenabízejí ani dříve předložené výzkumy s touto problematikou. Námi předkládaný výzkum je jedinečný také tím, že jako komunikační partnery jsme zvolili sociální pracovníky

v azylovém domě pro matky s dětmi, protože většina výzkumů s podobnou problematikou se zaměřuje na klienty azylových domů pro matky s dětmi.

Jedinečnost námi předkládaného výzkumu dále vnímáme v tom, že se okrajově zabývá aktuální pandemickou situací, zejména tím, zda pandemie měla vliv na sledovanou problematiku. Toto hledisko nenabízí žádný z dříve publikovaných výzkumů vzhledem k tomu, že se jedná o současnou problematiku.

Dalším přínosem námi předkládaného výzkumu je komplexní popis příčin azylové turistiky, které jsme seřadili podle frekvence výskytu: od nejčastějších příčin k nejméně častým. Dále jsme se okrajově zmínili o důsledcích azylové turistiky.

Jako významný přínos námi předkládaného výzkumu vnímáme popis možného řešení této problematiky jak na mikro-, tak na makroúrovni. Řešení na mikroúrovni může být přínosné pro budoucí sociální pracovníky, kteří by se rozhodli pracovat s touto cílovou skupinou. Jelikož námi předkládaný výzkum na základě zkušeností sociálních pracovníků popisuje typickou klientku azylového domu pro matky s dětmi, díky tomu si mohou studenti a studentky sociální práce představit, s jakou cílovou skupinou se v azylovém domě pro matky s dětmi mohou setkat. Řešení azylové turistiky může být přínosné také pro sociální pracovníky, kteří již v azylovém domě pro matky s dětmi pracují. Ve výzkumu mohou nalézt inspiraci pro svoji práci a zjistit, co při práci s klientkami využívají jejich kolegové. Řešení azylové turistiky, které sociální pracovníci vnímají na makro úrovni, může být inspirativní pro sociální pracovníky, kteří se zaměřují na policy advocacy, tedy na ovlivňování tvorby politiky v České republice. V ideálním případě by námi nabízené řešení mohlo být alespoň částečně zohledněno v novelizaci některých zákonů.

Spíše pro zpestření celého výzkumu zmiňujeme několik příběhů klientek, se kterými se setkaly sociální pracovnice v azylovém domě pro matky s dětmi.

Kritický pohled na výzkum

Podíváme-li se na námi předkládaný výzkum kriticky, jistě nalezneme oblasti, které by bylo možné udělat jinak a lépe. Některé nedostatky výzkumu mohou pramenit z nedostatku zkušeností s realizací výzkumů; kdybych měla možnost realizovat výzkum znovu, více bych se komunikačních partnerů doptávala, zda jejich výpovědi rozumím správně. Více bych se zaměřila na kategorii důsledků azylové turistiky, protože té je v námi předkládaném výzkumu věnována pouze krátká část analýzy dat. Na důsledky azylové turistiky bych se

zaměřila výrazněji, aby bylo zřejmé, jak je tato problematika závažná a že je nutné věnovat pozornost jejímu řešení.

Závěr

V diplomové práci jsme se zabývali tématem životního stylu klientek azylových domů pro matky s dětmi, konkrétně jsme se zaměřili na problematiku azylové turistiky, ke které dochází v situacích, kdy klientky dlouhodobě nejsou schopny nebo nechtějí řešit svoji nepříznivou sociální situaci, a z tohoto důvodu opakovaně vyhledávají pomoc v azylových domech pro matky s dětmi. Cílem diplomové práce bylo popsat, jaké zkušenosti mají sociální pracovníci v azylových domech pro matky s dětmi s azylovou turistikou a zprostředkovat tuto zkušenost čtenářům. Práce si též kladla za cíl zjistit, jaké způsoby řešení této problematiky identifikují sociální pracovníci.

Diplomová práce byla sestavena ze dvou částí – teoretické a empirické. V teoretické části práce jsme se zaměřili na popis azylových domů pro matky s dětmi a zmapování možných příčin azylové turistiky, jako je domácí násilí, ztráta bydlení, problémy spojené s odlišným životním stylem či nezaměstnanost. Dále jsme se zabývali problematikou azylové turistiky a rešerší již provedených výzkumů s podobnou problematikou. V neposlední řadě jsme se zaměřili na popsání sociální práce s klientkami v azylových domech pro matky s dětmi a na využití metod sociální práce. V empirické části jsme stanovili cíle výzkumu, výzkumné otázky a výzkumný soubor. Vysvětlili jsme sběr dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů a zpracování dat pomocí metody vytváření trsů. Dále jsme uvedli analýzu dat a diskusi, ve které jsme se zaměřili na shrnutí výsledků výzkumu a porovnání s již realizovanými výzkumy.

Abychom lépe pochopili zkušenosti sociálních pracovníků s azylovou turistikou, nejprve jsme se zaměřili na obšírnější definování tohoto pojmu na základě jejich zkušeností. Azylovou turistiku můžeme definovat následovně: je to jev, ke kterému dochází v situaci, kdy klientky azylových domů pro matky s dětmi nejsou schopny stabilizovat svoji nepříznivou sociální situaci tak, aby byly schopny fungovat samostatně bez pomoci sociálních pracovníků v azylovém domě pro matky s dětmi. Nepříznivá sociální situace klientek má různé podoby jedná se zejména o bytové a finanční problémy. Doba jednoho roku, která je zákonem stanovena, není vždy dostačující a často není dostačující opakovaně. Z tohoto důvodu dochází k tomu, že klientky opětovně vyhledávají pomoc v azylových domech pro matky s dětmi. Při opakovaném vyhledání azylového domu pro matky s dětmi může dojít k tomu, že klientka přivykne k tomuto životnímu stylu a považuje jej za normální. Klientka následně využívá azylový dům pro matky s dětmi jako své bydlení a nezaměřuje se primárně

na řešení své nepříznivé sociální situace. Azylovou turistiku lze definovat i jako závislost na sociální službě. Azylová turistika je velmi často přirovnávána k začarovanému kruhu, ze kterého je těžké se dostat.

Již na základě definice azylové turistiky dle komunikačních partnerů můžeme říct, že jejich zkušenosti jsou různorodé. Azylová turistika je specifickým znakem azylového domu pro matky s dětmi, protože k tomuto jevu v jiných sociálních službách nedochází.

Zkušenosti komunikačních partnerů jsou různorodé, zejména pokud jde o příčiny azylové turistiky. Na čem se však komunikační partneři shodují, je, že primární příčinou vyhledání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi je ve většině případů ztráta bydlení, nikoli domácí násilí. U klientek, které vyhledávají pomoc v azylovém domě pro matky s dětmi kvůli domácímu násilí, ve většině případů dochází po krátké době ke stabilizaci situace a klientka azylový dům pro matky s dětmi opouští. Opačná situace nastává, pokud klientka vyhledá azylový dům pro matky s dětmi z důvodu ztráty bydlení: v těchto případech velmi často dochází k dlouhodobému a opakovanému vyhledávání pomoci v azylovém domě pro matky s dětmi, protože k primární příčině se přidávají další příčiny, které klientce ztěžují její nepříznivou sociální situaci. Ze zkušeností komunikačních partnerů vyplývá, že nejčastější příčinou, která ztěžuje klientkám jejich nepříznivou sociální situaci, je finanční (ne)gramotnost, dále špatné rodinné zázemí, závislost na sociální službě, nevhodný partner, chybějící každodenní návyky, časově omezený pobyt v azylovém domě pro matky s dětmi, oproti tomu nejméně zastoupenou příčinou jsou problémy spojené s odlišným životním stylem.

Řešení azylové turistiky se nabízí na dvou úrovních – na mikroúrovni a na makroúrovni. Zaměřovat se na řešení azylové turistiky je velmi důležité, protože při dlouhodobém setrvávání v azylovém domě pro matky s dětmi můžeme vidět negativní důsledky zejména na dětech. Děti jednak přebírají nevhodné vzorce chování ze své primární rodiny, ale zároveň jsou neukotvené a nevytvářejí si přátelství mezi svými vrstevníky, protože každý rok musí měnit své prostředí. Řešení azylové turistiky na mikroúrovni vidíme ve spolupráci sociálního pracovníka a klientky, i když někteří komunikační partneři se domnívají, že toto není v jejich kompetenci. Ostatní komunikační partneři vnímají jako základ spolupráce s klientkou individuální práci s ní a s tím spojený individuální plán. Individuální práci a motivování klientky ke změně můžeme považovat za základní kámen spolupráce sociálního pracovníka a klientky. Následně se sociální pracovník zaměřuje na

oblasti, ve kterých má klientky limity: jedná se o oblast financí, hledání bydlení či učení se každodenním návykům.

Za efektivní řešení azylové turistiky na makroúrovni pokládají komunikační partneři zejména v návaznou službu na azylový dům pro matky s dětmi. Jako zcela zásadní problém vnímáme neexistenci sociálního bydlení. Návazná služba na azylový dům pro matky s dětmi by mohla mít dvě podoby: sociální bydlení, kde by klientky měly stále podporu od sociálního pracovníka, ale v nižší míře, nebo navázání spolupráce s terénní službou pro rodiny s dětmi či sociálně aktivizační službou pro rodiny s dětmi. Aktuálně návaznost na terénní služby pro rodiny s dětmi či sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi nefunguje. Stát by měl také podporovat zdravou rodinu, tedy aby rodiče byli sezdáni a otec byl vždy uveden v rodném listě dítěte. Jako další řešení na makroúrovni vnímají komunikační partneři novelizaci zákonů. Jednalo by se o následující zákony: zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře, zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi a zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Azylová turistika je systémový problém, protože systém sociální ochrany je nastaven velmi štedře, tudíž klientky nedostatečně motivuje ke změně a k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Další zásadní změny by bylo třeba učinit v rámci zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, kde by bylo třeba více konkretizovat popis azylových domů, protože komunikační partneři různě vnímají délku pobytu v azylovém domě pro matky s dětmi. Někteří komunikační partneři striktně dodržují doporučenou délku jednoho roku, jiní nechávají klientky v azylovém domě pro matky s dětmi i několik let. Dále by bylo vhodné ještě více zintenzivnit spolupráci sociálního pracovníka a klientky; toho bychom dosáhli, kdyby sociální pracovník měl na starost méně případů a každé klientce by tak mohl věnovat mnohem více času. Sociálním pracovníkům by také usnadnilo práci, kdyby existoval systém vzájemného předávání informací o klientkách mezi azylovými domy pro matky s dětmi, kterými již klientka prošla. Někteří komunikační partneři dokonce vidí řešení v přísnějším režimu v azylovém domě pro matky s dětmi a soudí, že počet pobytů v azylovém domě pro matky s dětmi by měl být omezen.

Spíše pro zpestření celého výzkumu zmiňujeme několik příběhů klientek, se kterými se setkaly sociální pracovnice v azylovém domě pro matky s dětmi. Tyto klientky jsme rozdělili do 5 typologií dle společných znaků: jedná se o klientky s nevhodným partnerem, klientky se špatným rodinným zázemím, klientky bez pracovních návyků, příběhy klientek se šťastným koncem a klientku s laxním přístupem.

Výsledky námi předkládaného výzkumu mohou být využity jako podklad při definování pojmu azylová turistika v knihách Oldřicha Matouška: Slovník sociální práce (2016) či Encyklopedie sociální práce (2013), pokud by se plánovalo jejich aktualizované a rozšířené vydání. Výsledky našeho výzkumu zejména v oblasti řešení azylové turistiky mohou být přínosné pro budoucí sociální pracovníky, kteří se rozhodnou pracovat s touto cílovou skupinou. Jelikož námi předkládaný výzkum na základě zkušeností sociálních pracovníků popisuje typickou klientku azylového domu pro matky s dětmi, díky tomu si mohou studenti a studentky sociální práce představit, s jakou cílovou skupinou se v azylovém domě pro matky s dětmi mohou setkat. Řešení azylové turistiky může být přínosné také pro sociální pracovníky, kteří již v azylovém domě pro matky s dětmi pracují. Ve výzkumu mohou nalézt inspiraci pro svoji práci a zjistit, co při práci s klientkami využívají jejich kolegové. Řešení azylové turistiky, které sociální pracovníci preferují na makroúrovni, může být inspirativní pro sociální pracovníky, kteří se zaměřují na policy advocacy, tedy na ovlivňování tvorby politiky v České republice. V ideálním případě by námi nabízené řešení mohlo být alespoň částečně zohledněno v novelizaci některých zákonů.

Seznam odborné literatury

AZYLÁKY.CZ. 2021. *Mapa azylových domů a nocleháren v České republice*. [online] [cit. 16.7.2021]. Dostupné z: <https://azylaky.cz/>

BICKOVÁ, Lucie a Dana HRDINOVÁ. 2011. *Proces individuálního plánování*. In: KOLEKTIV AUTORŮ. 2011. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky.

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. Nedatováno. *O nás – poslání a činnost*. [online] [cit. 22.8.2021]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

BULVOVÁ, Pavla. 2012. *Když výhybka na koleji zrezaví aneb Funkce azylového zařízení z pohledu sociální pedagogiky*. Brno (diplomová práce). Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

BUREŠOVÁ, Jolana. 2016. *Případová sociální práce v charitním Azylovém domě Gloria pro osamělé ženy a matky s dětmi*. Hradec Králové (bakalářská práce). Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce.

ČERNÁ, Darina. 2019. *Ty, které žijí v azylovém domě, jsou na tom opravdu nejhůř*. [online] [cit. 11.9.2021]. Dostupné z: <http://www.vasekladno.cz/zpravy/tvar-tydne/9671-darina-cerna-ty-ktere-ziji-v-azylovem-dome-jsou-na-tom-opravdu-nejhur>

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. 2010. *Sociální práce s oběťmi násilí v rodině*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2010. *Sociální práce v praxi – Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál.

EUROZPRÁVY. 2020. *Nárok na sociální byt se bude vztahovat k průměrné mzdě, rozhodla vláda*. [online] [cit. 15.9.2021]. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/politika/narok-na-socialni-byt-se-bude-vztahovat-k-prumerne-mzde-rozhodla-vlada.a04dbe40/>

FISCHER, Slavomír a Jiří ŠKODA. 2008. *Speciální pedagogika – Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. Praha: Nakladatelství TRITON.

FRANČEKOVÁ, Michaela. 2016. *Život žen v azylovém domě jako krizová situace*. Hradec Králové (diplomová práce). Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta.

FRONKOVÁ, Jarmila. 2019. *Problematika azylového bydlení*. České Budějovice (bakalářská práce). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

- HAICL, Martin a Veronika HAICLOVÁ. 2011. *Individuální plánování v sociálních službách ČR*. In: KOLEKTIV AUTORŮ. 2011. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky.
- HAVRÁNKOVÁ, Olga. 2003. *Případová práce*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál.
- HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- JELÍNKOVÁ, Ivana a Lenka VAŠUTOVÁ. 2017. *Neviditelní bezdomovci nebo rodina jako celek?* Časopis Sociální služby. č. 6-7.
- KODYMOVÁ, Pavla a Jana KOLÁČKOVÁ. 2010. *Sociální práce s nezaměstnanými*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2010. *Sociální práce v praxi – Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál.
- KODYMOVÁ, Pavla a Jana KOLÁČKOVÁ. 2010. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2010. *Sociální práce v praxi – Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál.
- KOPŘIVOVÁ, Jana. 2010. *Azylový dům v Kojetíně pomáhá matkám v – nejen finanční – tísní*. Sociální práce/Sociální práce. č. 1.
- KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, Jana a Ivo ČERMÁK. 2013. *Interpretativní fenomenologická analýza*. In: ŘIHÁČEK, T., I. ČERMÁK a R. HYTYCH. 2013. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.
- KOZLOVÁ, Lucie. 2005. *Sociální služby*. Praha: Nakladatelství TRITON s.r.o.
- MAŠKOVÁ, Petra. 2011. *Životní situace klientek azylového domu pro matky s dětmi*. Zlín (diplomová práce). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Portál.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2007. *Sociální služby – legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál.
- MATOUŠEK, Oldřich. 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.
- MILLER, R. William a Stephen ROLLNICK. 2002. *Motivační rozhovory. Příprava lidí ke změně závislého chování*. Praha: Sdružení SCAN.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. Nedatováno. *Standardy kvality sociálních služeb*. [online] [cit. 19.7.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/standardy-kvality-socialnich-sluzeb>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Nedatováno. *Základní informace o sociálním bydlení*. [online] [cit. 15.9.2021]. Dostupné z: <http://www.socialnibydeni.mpsv.cz/cs/co-je-socialni-bydleni/zakladni-informace-o-sb>

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. 2018. *Věcný záměr zákona o státní podpoře obcí na pořízení a provoz sociálního bydlení*. [online] [cit. 15.9.2021]. Dostupné z: https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2018/10/VZ-ZSB_11-9-2018_oprava.pdf

MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s.

NAVRÁTIL, Pavel a Libor MUSIL. 2000. *Sociální práce s příslušníky menšinových skupin*. Sociální studia. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.

NAVRÁTIL, Pavel. 2000. *Úvod do teorií a metod sociální práce*. Brno: Nakladatelství Marek Zeman.

NAVRÁTIL, Pavel. 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Nakladatelství Marek Zeman.

NAVRÁTILOVÁ, Jitka. 2013. *Azylové domy pro matky s dětmi*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál.

OPLETALOVÁ, Adéla. 2015. *Azylový dům – jednoduchá cesta pro náročné žití*. Zlín (diplomová práce). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.

PAYNE, Malcolm. 2014. *Modern Social Work Theory*. London: Palgrave Macmillan.

PILER, Petr. 2010. *Divorce as phenomenon of modernity: theory and research*. London: Edmund Press.

PIŠTOROVÁ, Margita. 2011. *Specifika individuálního plánování v azylových domech*. In: KOLEKTIV AUTORŮ. 2011. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky.

PROFESIOGRAMY. Nedatováno. *Sociální pracovník v azylovém domě/azylovém domě pro matky s dětmi*. Sociální práce/Sociální práca. [cit. 1.8.2021]. Dostupné z:

<https://socialniprace.cz/socialni-pracovnik-v-azylovem-dome-v-azylovem-dome-pro-matky-s-detmi/>

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. 2008. *Bezdomovectví*. Praha: Triton.

RÁLIŠOVÁ, Ivana. 2015. *Opakovaný pobyt klienta azylových domů pohledem jejich sociálních pracovníků*. Olomouc (absolventská práce). CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc.

SCHWARZOVÁ, Gabriela. 2010. *Sociální práce s bezdomovci*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2010. *Sociální práce v praxi – Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál.

SIMONIDESOVÁ, Aneta. 2015. *Životní plány matek v azylových domech*. Brno (bakalářská práce). Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta.

SOBEK, Jiří. 2010. *Význam cílů v individuálním plánování*. Sociální služby, č. 9.

SOCIOKLUB – Sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky. 1997. *Obce, města, regiony a sociální služby*. Praha: Socioklub, Sešity pro sociální politiku.

ŠIMÁČEK, Martin. 2022. *Do dvou let, nebo vůbec. Když se zákon o sociálním bydlení neschválí brzy, nestihne se, varuje platforma*. [online] [cit. 14.3.2022]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/do-dvou-let-nebo-vubec-kdyz-se-zakon-o-socialnim-bydleni-neschvali-brzy-nestihne-8685021>

ŠRAJER, Jindřich a Libor MUSIL. 2008. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Brno: nakladatelství ALBERT.

TÖLGOVÁ, Alena. 2020. Rozhovor. In: Český rozhlas Sever. *S Alenou Tölgovou o závislosti na sociální službě*. 16. prosince.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.

Vyhláška č. 505/2006 ze dne 15. listopadu 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. In: Sbíрка zákonů České republiky [cit. 15.7.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505#cast2>

Zákon č. 108/2006 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: Sbíрка zákonů České republiky [cit. 14.7.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon č. 117/1995 ze dne 26. května 1995 zákon o státní sociální podpoře [cit. 13.8.2021]

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117#cast2>

ZATLOUKALOVÁ, Ivana. 2014. *Potřeby klientek azylových domů po jejich odchodu z hlediska sociálního fungování*. Olomouc (bakalářská práce). Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta.

Seznam tabulek, obrázků

Obrázek 1 "Kolo změny" dle Prochasky a DiClementa	35
Tabulka 1 Principy motivačních rozhovorů	34
Tabulka 2 Základní informace o komunikačních partnerech	41
Tabulka 3 Kategorie výzkumu	46

Seznam příloh

Příloha č. 1 Ukázka z kódování rozhovoru

Příloha č. 2 Ukázka z tvorby kategorií a podkategorií

Přílohy

Příloha č. 1 Ukázka z kódování rozhovoru

2 **Setkal/a jste se někdy za svoji praxi s tzv. „azylovou turistikou“?** ^{setkali s AT} Určitě. A jak byste ten
3 **pojem azylová turistika definovala?** Takže ti klienti se stěhují z AD do AD, někdy je to trend
4 nějaký, někdy je to obrana, že se bojí, že nejsou zvyklí na nic jiného třeba jsou z dětského
5 domova a jsou zvyklí na institucionalizovanou nějakou, nějaké fungování, ale jsou taky klienti,
6 kteří prostě jim to vyhovuje, že prostě se stěhují z AD do AD, že už nic jiného nezvládnou
7 třeba. **Takže takový životní styl těch klientů?** Životní styl může být. ^{AT jako životní styl}
8 **Jaké jsou dle Vás nejčastější příčiny opakovaného návratu klientek do azylového domu?**
9 **Neschopnost si zajistit sám nějaké bydlení bez cizí pomoci.** ^{neschopnost řešit svůj situaci} ^{finanční} Nedostatek financí a jako setkali
10 jsme se i s tím, že jim to opravdu vyhovuje, že tady mají prostě 24hodinovou péči a když by
11 odešli do komerčního bydlení nebo nějaké jiné formy bydlení jako je třeba ubytovna nebo
12 k příbuzným, museli by se starat sami o sebe a už by byli na všechno sami. Takže jim vyhovuje
13 to, že radši půjdou z AD do AD, kde mají tzv. full servis, že tam mají sociálního pracovníka
14 nebo pracovníka i v noci, kdy potřebují poradit třeba s dítětem, že je nemocné, neví, co mají
15 v tu chvíli dělat. Mají tady spoustu programů, takže jim to vyhovuje, že sejdou jenom do té
16 místnosti a mají program. Takže to jsou asi takové důvody, proč takto zůstávají v té turistice.
17 **A nějaké příčiny, proč se vůbec do té turistiky dostanou?** ^{nedostatek financí a sociálních bytů} Nejčastější bych asi řekla finanční
18 problémy, že nemají dostatek peněz na kauci do komerčního bydlení. A taky nedostatek
19 městských nebo sociálních bytů, protože ti klienti spadají do obcí, kde vůbec takové byty
20 nejsou. Takže taková nabídka není, to je asi takový nejčastější důvod.

52 **Vnímáte nějaké nástroje na mezo a makro úrovni, které by napomohly k řešení této**
53 **problematiky?** Asi opravdu to dostupné bydlení, aby bylo dostatek. Nic jiného mě nenapadá,
54 protože spousta klientek by nemusela být v AD. Pokud ty byty, které by měl stát budovat by
55 měli být i tak přizpůsobené velkopočetným rodinám, pokud my tady pořád mluvíme o matce
56 samoživitelce přibližně s jedním dvěma dětmi, ale velkopočetné rodiny nebo maminka s třemi
57 a více dětmi má obrovský problém získat bydlení, protože se nájemníci bojí takto velkých rodin.
58 Bojí se, že jim to zničí nebo že nebudou platit, takže asi i ten stát by měl zajistit větší byty ne
59 jenom třeba jednopokojové, které by byli finančně dostupné, ale alespoň dvou a třípokojové
60 pro ty větší rodiny. Měli by být, nevím, jestli třeba dotované nějakým způsobem, to už by asi
61 fakt bylo na bázi politiky než mě rozhodovat a radit. Ale rozhodně chybí tady tohle, že jsou
62 obce, které vůbec nemají městské byty, nemají vůbec sociální byty, a není tady takové síť nebo
63 aspoň ubytovny, že by byly pro rodiny s dětmi. Ale není nic takového, aspoň tady na
64 Otrokovicu teda není. **Předpokládám, že nemyslíte ubytovny, kde dochází k tzv. obchodu**
65 **s chudobou.** To samozřejmě ne, toto by mělo být úplně popřené, kde zneužívají pronajímatelé
66 za otřesných podmínek dávek, že ubytují rodinu do 1+kk a společné sociálky, kuchyňky, to fakt

73 **Můžete mi prosím popsat příběh nějaké klientky, která se opakovaně vrací do azylového**
74 **domu?** Napadá mě příběh klienta, tatínka, který tady u nás byl opakovaně 3x nebo 4x a když
75 k nám přišel tak v podstatě putoval po AD od 4 let věku chlapce, takže troufám si říct, že chlapci
76 je teď 16 let, takže 12 let putuje po AD, protože co máme zprávy tak dále putuje. Od nás se mu
77 podařilo dostat do městského bytu, bohužel byl v pracovní neschopnosti, nezvládl byt platit a o
78 byt přišel, takže opět putuje po AD a má naplánované, že do 18ti let věku dítěte to tak bude a
79 pak plánuje skoncovat se životem, je to takové smutné. **To sám řekl?** Ano, to sám řekl, že to
80 dotáhne do konce toho kluka a pak prostě už jako on už nevidí cestu z toho. Pán je zadlužený,
81 má velké dluhy z minulosti, půjčky, neplacení nájemného, zdravotní sociální pojištění a ty
82 dluhy jsou tak vysoké, že on není schopen je pořádně ani splácet a jeho zdravotní stav mu
83 jakoby nezaručuje, že bude mít větší výdělek, když půjde do práce. On do práce chodí,
84 naposledy co víme tak pracoval jako ostraha, tam si nevydělá takové peníze, aby mohl jít třeba
85 do oddlužení. Takže to je asi takový případ, který jsme tady měli.

*příběh
klimenta*

119 **A není problém i v možné délce pobytu v AD, protože jeden rok je relativně krátká doba.**
120 Tak u nás je dokonce ještě kratší, my máme nastavené půl roku, nicméně jsme zjistili, že pokud
121 ten klient chce něco řešit, tak za půl roku to zvládne vyřešit. Ale můžeme tady samozřejmě
122 nechat klienta déle, protože zákon neříká, že je na rok, zákon doporučuje nebo říká zpravidla
123 po dobu jednoho roku. Takže nikde není napsané, že nemůže tady být déle ten klient a pokud
124 vidíme třeba i my, že to pomůže, že třeba maminka je tak nastavená, že třeba se u nás učí posílat
125 děti do školy, připravit se s nimi do školy, tak potom ji tady necháváme i déle. Měli jsme
126 tady maminku 5 let. Že opravdu jako to dítě přinesla 2měsíční a byla tady, než šla do školy, pak
127 dostala městské bydlení a teďka funguje naprosto v pořádku, ale kdybychom ji vypustili po půl
128 roce tak o to dítě přišla, tak jako o všechny předchozí. Takže je to všechno individuální jako
129 může to být jeden z příznaků nebo důvodů proč klienti putují, že je krátká doba, ale myslím si,
130 že ne všude to tak je, že prostě striktně říkají tak je po roce a běžte. Vím o AD, kde maminka
131 taktéž byla 5 let a byla tam jenom proto, že si založila stavební spoření a našla si novou práci.
132 A oni věděli, že když ji vyhodí, tak přijde vlastně o ten výdělek a nenaspoří, protože si chtěla

*délka pobytu
v AD*

*příběh
klientky -
délka
pobytu v
AD*

149 v jiném AD. My vždycky začínáme úplně na nule, takže i když je něco rozpracovaného,
150 rozjednaného jinde, ten klient, co často nefekne a my začínáme úplně od znovu, což je škoda,
151 protože bohužel si nemůžeme předávat informace o klientech. **Takže by bylo fajn předávat si**
152 **informace mezi AD?** Já si myslím, že rozhodně. Je to sice takový tenký led, že můžou být
153 informace toho neberte, ten je špatný jakoby problémový. Určitě by nám pomohlo, kdybychom
154 si mohli předat informace s jinými AD, na čem pracovali, kde skončili. My třeba za nás dáváme
155 klientovi odchozí individuální plán, který on může použít jakoby v dalším AD, ale jakoby co
156 jsou AD jako charitní a scházíme se, tak jsem ještě neslyšela, že by některý klient to vytáhl a
157 řekl, tak toto jsem dělal jako tady to mám. Takže je to špatné, je to škoda, jediné že by ten klient
158 vyloženě souhlasil a řekl tak si zavolejte do toho AD a zeptejte se. Ale já jsem se s tím za svoji
159 praxi ještě nesetkala, jakože by takto byl uvědomělý, oni nás tak spíš nechají v tom ať s nimi
160 máme teda co dělat. Takže pracujeme úplně od začátku, úplně znovu, někdy je to úplně
161 zbytečné a je to škoda, že tam se rozpracovalo někde něco důležitého, které už stačilo
162 dotáhnout. Když to řeknu obrazně zalepit obálku a poslat a my začínáme za sebe. My ty
163 informace z nich musíme tahat, my vůbec nevíme, co ten klient v tom AD dělal. Někdy ani
164 nevíme, že jde z AD, pokud on nechce a nefekne nám to, tak my to nevíme. Nebo my to víme
165 třeba z OSPODu, že nám to OSPOD řekne, a klient to zamlčí, on bydlel a je to. Takže těžko,
166 hrozně těžko se ty informace zjišťují a ani ten OSPOD není povinný nám ty informace podat.

začínáme
od začátku
spolupráce

neexistuje
apřítob

kommunikace
mezi AD -

zádně!

ptelekařů!

informací!

182 Dále by řešením mohlo být dostupné bydlení. My tu máme vlastně možnost bytu, který patří
183 Charitě a je v normálním paneláku. Takže když máme klientku, o které víme, že je šance a
184 zaslouží si tu šanci, tak je vlastně rok tady na AD a potom může jít na půl roku do toho bytu,
185 než si najde vlastní třeba městský byt nebo klasický komerční pronájem. U nás v AD ne takové
186 specifikum necháváme tu klientky většinou půl roku, v odůvodnitelných případech i déle,
187 nejdéle jsme tu klientku měli 5 let. **Jak je možné, že tu klientka byla 5 let?** Zákon pouze
188 doporučuje délku ubytování jeden rok. My většinou dáváme smlouvu na měsíc a potom
189 postupně prodlužujeme až do délky půl roku a pak se dále rozhodujeme, zda smlouvu
190 prodloužíme nebo službu ukončíme. Snažíme se klientky učit, že musí myslet na to, kdy jim
191 končí smlouva, takže pokaždé musí podat žádost o prodloužení pobytu, protože v městském
192 bytě jim nikdo konec smlouvy hlídat nebude, prostě pronajímatel přijde, že druhý den jim končí
193 smlouva a že už s nimi nepočítá a oni se budou muset vystěhovat. S tím úzce souvisí i
194 negramotnost klientek, což mě překvapilo, protože jsme tu měli například klientku, která
195 neuměla číst ani psát, ani ona sama nevěděla, v kterém ročníku ukončila ZŠ, nejspíš to bylo
196 někdy v 7. třídě. Nebyla schopná se ani podepsat. A takových klientek tu bylo více. Než jsem
197 sem nastoupila tak jsem si myslela, že základní vzdělání se týká pouze našich prababiček,
198 protože ty nešly studovat, protože na to nebyly peníze, ale šly pracovat na pole. Tady spousta

malvazně
bydlení -
příběh
dobrá
praxe

postupně
prodlužování
smlouvy

učení na
reálný
svět

negramotnost
klientek

201 Máme tu klientku, která říkala, že tohle je její poslední AD, že by chtěla domeček. Podotýkám,
202 že to bylo před zimou a když jsem se jí zeptala, kde vezme peníze na uhlí nebo dřevo nebo čím
203 se tam topí tak nedokázala odpovědět. Oni o tom nepřemýšlí. Tady pouze otočí kolečkem a
204 mají teplo. To my nejsme schopni je naučit takto šetřit, tu se nemusí o nic starat, vždy mají
205 teplo a teplou vodu. U nás sice má každý pokoj bojler, takže když si spotřebují teplou vodu, tak
206 mají smůlu, aspoň takto je můžeme naučit šetřit, ale v jiných AD to tak není.

207 Velmi často do toho vstupují závislosti vlastně drogová a alkoholová. Dřív ještě automaty, ale
208 to v poslední době už tolik ne, protože to omezil covid a už to pro klienty není tak atraktivní.
209 Teď velmi frčí telefony. Velmi často ty klientky neumí s dětmi trávit čas, jsou na mobilu a těm
210 dětem taky dávají mobil, aby od nich měli klid. Tomu děcku, když dáte mobil tak to je jako
211 když vypne. A matky potom mají klid a taky jsou na telefonu. My v AD tu máme WiFi, ale
212 omezili jsme to časově od 12 do 20. To se ještě týká těch příčin. Když jsme to řešily
213 s kolegyněmi na supervizích, tak ty děti, které tu jsou tak trpí stejně jako děti, které jsou
214 v dětských domovech. Oni mají sice všechno zajištěné jako jídlo, teplo, oblečení, ale chybí jim
215 ta láska a to bezpečí. Mají vlastně syndrom opuštěného dítěte, poruchu ettechmentu, protože ty
216 matky se jim nevěnují.

metu'lné
představy
o životě

závislostní
chování
trend je
telefon →
nevímají
se dítětem

porucha citové vazby

Příloha č. 2 Ukázka z tvorby kategorií a podkategorií

8 **Jaké jsou dle Vás nejčastější příčiny opakovaného návratu klientek do azylového domu?**
83 **Proč si myslíte, že nejsou schopné udržet si to bydlení? Víte proč, protože oni v podstatě**
84 **nikdo je nenaučil, nebyly v těch rodinách naučené hospodařit s penězi, v podstatě to bylo od**
85 **výplaty k výplatě** a většinou jsou fakt zkušenosti, když takto jezdím na ta školení tak nám říkají
86 z těch AD tak že v podstatě, **jakmile dostanou ty peníze do ruky, třeba ty dávky hmotné nouze,**
87 **tak jdou hned do obchodu, je to láká nakoupit, třeba oni nám tady vykládají, že to koupili**
88 **výhodně. Já jsem si to koupila výhodně, protože pak už ty peníze nebudu mít. Měli to zlevněné**
89 **tak já jsem to koupila víc, jenže** **A ještě nějaké příčiny** **A to jsou většinou děti, které vyrůstají**
90 **úhradu náimu oni to mají vždy** **kami. A prakticky neznají nic jiného než AD,**
52 **ormální samostatný byt, natož rodinný dům. Jako**
53 **platit pravidelně někde nájem, chodit, aby ty rodiče**
54 **pravidelně platit nájem, chodit, aby ty rodiče** **Je to takový začarovaný kruh.**

Finanční (ne) gramotnost
finanční gramotnost
finanční gramotnost
opatně rodinné sdílení
začarovaný kruh

49 závislost jim vyhovuje a z toho jde taky velmi těžko ven, protože oni potřebují nebo minimálně
50 jejich **Jaké má dle Vás AD výhody? Ehm je to i to že ta klientka má vždycky někoho kdo**
29 **ji pomůže, má tady, je to nepřetržitá služba, takže kdykoliv, kdy se dostane do nějaké situace**
30 **třeba že potřebuje poradit nebo nějakého složitého třeba materiální pomoci velmi v tomto jako**
31 **zběhlá. Ty AD poskytují i materiální pomoc nejen to ubytování, poskytují poradenství, takže**
32 **v podstatě ten člověk má nepřetržitě možnost radit se v různých věcech a možná i tady toto pro**
33 **některé klientky usnadňuje ten jejich život v tom, že nemusí řešit tolik věcí, které by třeba**
34 **museli řešit samy. To vlastní bydlení sebou nese strašně moc zodpovědnosti, strašně moc věcí**
35 **kolem a tady spousta věcí odpadne, nemusí se nějakým způsobem starat o údržbu, myslím tím**
36 **třeba řešit opravy, protože to zajišťuje samozřejmě AD. Často klientky nemusí řešit ani ty**
37 **finance, protože ty jim často poskytují nějaké sociální dávky. Takže toto třeba vnímám jako že**
38 **jednoduší, vlastně to bydlení. Potom samozřejmě i**
39 **ceník, samozřejmě stanovený zákonem, takže třeba**
40 **ním dítětem je ta cena opravdu velmi přijatelná. A**

závislost
AD jako přítel
snadnější život
AD jako dítě bydlení

Závislost na sociální službě

51 přistěhovali, tak OSPOD hlásil, že matka má problémy, že má drogu...

207 **Velmi často do toho vstupují závislosti vlastně drogová a alkoholová. Dřív ještě automaty, ale**
208 **to v poslední době už tolik ne, protože to omezil covid a už to pro klienty není tak atraktivní.**
209 **Teď velmi frčí telefony! Velmi často ty klientky neumí s dětmi trávit čas, jsou na mobilu a těm**
210 **dětem taky dávají mobil, aby od nich měli klid. Tomu děcku, když dáte mobil tak to je jako**
211 **když vypne. A matky potom mají klid a taky jsou na telefonu. My v AD tu máme WiFi, ale**
212 **omezili jsme to časově od 12 do 20. To se ještě týká těch příčin. Když jsme to řešily**
213 **s kolektivními na supervizích, tak ty děti které tu jsou tak trpí stejně jako děti, které jsou**
214 **v dětském domě, které jsou tak trpí stejně jako děti, které jsou**
215 **ta láska** **stěně jako jídlo, teplo, oblečení, ale chybí jim**
216 **matky** **ného dítěte, poruchu ettechmentu, protože ty**

závislost na chování
tenel de telefon -> nevíme se dětem

Problémy spojené s celkovým životním stylem

119 A není problém i v možné délce pobytu v AD, protože jeden rok je relativně krátká doba.

120 Tak u nás je dokonce ještě kratší, my máme nastavené půl roku, nicméně jsme zjistili, že pokud

121 ten klient chce něco řešit, tak za půl roku to zvládne vyřešit. Ale můžeme tady samozřejmě

122 nechat klienta déle, protože zákon neříká, že je na rok, zákon doporučuje nebo říká zpravidla

123 po dobu jednoho roku. Takže nikde není napsané, že nemůže tady být déle ten klient a pokud

124 vidíme třeba i my, že to pomůže, že třeba maminka je tak nastavená, že třeba se u nás učí posílat

125 děti do školy, připravit se s nimi do školy, tak potom ji tady necháváme i déle. Měli jsme

126 tady maminku 5 let. Že opravdu jako to dítě přinesla 2měsíční a byla tady, než šla do školy, pak

127 dostala městské bydlení a teďka funguje naprosto v pořádku, ale kdybychom ji vypustili po půl

128 roce tak o to dítě přišla, tak jako o všechny předchozí. Takže je to všechno individuální jako

129 může to být ieden z příznaků nebo důvodů proč klienti chtějí, že je krátká doba, ale

2 Setkala jste se za svoji praxi s azylovou turistikou? Záleží na tom, co pod termínem azylová

3 turistika definujete, jestli myslíte to, že se k nám vrací. Můžete to i definovat, jak vy sama

4 tento pojem vnímáte. Ten termín mám pocit, že je vnímáný ze dvou hledisek. Z toho našeho

5 interního, co se bavíme s pracovníky AD a z pohledu veřejnosti nebo kteří se jako potkávají

6 s tím řečneme z venku. Azylová turistika je zkrátka to že pro mě, že se nám vrací zpět klientky,

2 Setkal/a jste se někdy za svoji praxi s tzv. „azylovou turistikou“? Ano. My to tady máme

1 turistiku mezi těmi klienty. A jak byste pojem azylová

14 vá turistika definovala? Je to vlastně taková ta závislost

1 většinou za ten maximálně dobu jednoho roku, kdy tady

14 mohou být, tak se jim většinou nepodaří ten být sehnat, vážně to většinou na financích a tak dále

délka pobytu v AD

příběh klientky - délka pobytu

definice

setkali o AT

definice AT

1 rok

časově omezený pobyt v azylovém domě pro matky s dětmi

42 **Jaké jsou dle Vás nejčastější příčiny opakovaného návratu klientek do azylového domu?**

43 Buď je to nebo tak co vnímáme, že těmi důvody je například jako by nepřizpůsobení se těm
44 pravidlům AD, takže dochází k tomu, že ty AD ukončují smlouvy těm žadatelkám, takže oni
45 tím pádem hledají jiný AD. A zase to pokračuje dál. Nedokážou úplně fungovat s těmi pravidly,
46 takže jim další AD ukončí smlouvu, takže takhle postupně jim vlastně objíždí nebo vyhledávají
47 ty AD a tím pádem vzniká ten turismus, protože se nevážou ani na žádné místo. Některé třeba
48 žadatelky nebo klientky se byly ve všech azylech ve Zlínském kraji. A už to tam byly natolik
49 porušovány ty pravidla, že je třeba už tam nízká pravděpodobnost toho přijetí znovu, takže už
50 jdou třeba i do jiných krajů, takže potom myslím si, že tohle může být jeden z důvodů proč ta
51 turistika vzniká, že ty klientky střídají ty AD velmi rychle, protože pokud se nedokážou
52 ztotožnit nebo nějakým způsobem fungovat v té službě, tak potom si často nedokážou udržet
53 ani vlastní bydlení. Takové ty nějaké běžné návyky – platební morálka, hospodaření, to jsou
54 věci, které pro některé klientky velmi složité vlastně fungovat takto, takže potom vzniká, že si
55 nedokážou udržet ani vlastní pronájem a končí v těch AD. Což obecně jako zase poslední dobou
56 je to tak třeba možná víc jak 3 roky zpět je tím zpět je tím nejčastějším důvodem k přijetí ta
57 bytová problematika, bytová situace spojená se ztrátou financí nebo neudržením si vlastního
58 bydlení takže i to je nejčastější důvod třeba u nás přijetí do AD. Poslední dobrou třeba i

8 **Jaké jsou dle Vás nejčastější příčiny opakovaného návratu klientek do azylového domu?**

9 Já si myslím, že oni jako nejsou dost připraveni na ten, když to řeknu takhle,
10 nebo reálný život. Že si nedovedou osvojit es. Stačí když ta klientka, už isem pokud oni nikdy

36 o té situaci
87 nepracovala tak prostě horkotěžko se nám ji snaží nějak začlenit do toho pracovního procesu,

88 Jo když byla po
89 nějaké finance, ž
90 a jdou pracovat, t

nedochopnost
přizpůsobit
se pravidlům
v AD

celorepublika
problém

chybějíci
každodenní
návyky

ztráta
bydlení

domácí
násilí

chybějíci každodenní
návyky

prosocialní akt

154 **Můžete mi prosím popsat příběh nějaké klientky, která se opakovaně vrací do azylového**
155 **domu?** Jich je víc. Nejčastěji já bych řekla, já to zkusím prvně v globálu, proč si myslím, že to
156 tak je. V globálu si myslím, že je to takhle: **k nám už přicházejí ženy a matky, které nějakým**
157 **způsobem tam selhala ta původní rodina, to je, to je opravdu v 90 %, že to tam selhávalo, oni**
158 **nemají z čeho brát, oni nemají opravdu vzor a návyky k tomu, aby mohli fungovat. Tzn. že**
159 **když vycházejí z nějakého takového patologického prostředí velmi často už na sebe navážou**
160 **velmi brzy nevhodné partnery nebo přijímají ty návyky z té rodiny, tzn. nebudu chodit do práce,**
161 **otěhotním co nejdřív a budu brát dávky** třeba nebo tady tyto jakoby toto myšlení a oni potom
162 v tom životě zkrátka jakoby nemůžou obstát a být se o to třeba snaží nebo **my tady uděláme**
163 **kus práce tak potom když jsou kdekoliv venku tak to vlastně zase se opakuje. Tady jakoby cítí**
164 **nějakou tu spolupráci i nějakou míru té kontroly, že se snaží třeba nebo tohle, jakmile jsou sami**
165 **venku a třeba získají i ten byt tak to už zase jakoby jde do podobných kolejí. tzn. nevhodný**
166 **partner, finanční nějaká tíseň, nějaký veřejný nepořádek, to znamená ten partner třeba alkohol,**
167 **další drogy jsou tam stížnosti a o byt přijde a jsme ve stejné situaci. Nebo velmi často je to**
168 právě ty neshody v partnerských vztazích tzn. být se nám i daří, a to se nám fakt daří, město
169 Uherské Hradiště je velmi dobře vybaveno byty pro příjmově vymezené osoby, takže mají
170 možnost žádat o bydlení dostupné finančně, tak ale velmi často je to v tom, že oni mají
171 **obrovskou absenci lásky, kterou se snaží nasytit, bohužel na sebe navážou nevhodné partnery**
172 **a už to je, oni nejsou schopni obstát v těch mezilidských vztazích, tak už to zase sebou nese**
173 **prostě ty problémy, a velmi často je to zadluženost, nějaké partnerské neshody, násilí nebo**
174 **nějaké vulgarismy, v tom jsou ty děti, potom velmi často tam už zasahuje OSPOD a jsme ve**
175 **stejném kole. Tzn. přijdou třeba o byt, protože neplatí, není tam nějaká ta platební morálka a**
176 **tady tohle. Nebo často tam nějakým způsobem dochází, že tam děti trpí do té míry, že teda**
177 **OSPOD nějakým způsobem zasahuje, navrhuje třeba ubytování v AD. Takže takhle mám pocit,**
178 **že to selhává nejčastěji ti, co se vrací a nemají hlavně, pokud vycházíte z nějaké normální**
179 **rodiny, že se vrací a nemají hlavně, pokud vycházíte z nějaké normální**
180 **rodiny, že se vrací a nemají hlavně, pokud vycházíte z nějaké normální**
104 **Jaké jsou dle Vás nejčastější příčiny opakovaného návratu klientek do azylového domu?**
105 **Úplně tou prvotní příčinou bych řekla vlastní** Myslíte si, že si pořád hledají jakoby ty stejné
106 **nevhodné partnery?** Je to možný, ale u těchto matek, které jsou v tom začarovaném kruhu, že
132 **pořád jsou někde tak t** jakoby maminky, které prošly
133 **dětských domovem a** která by jim pomohla s těmi
134 **kaucemi nebo něčím, ž** o jim nepomůže.
135

Patologické prostředí - špatně rodinné zážitek